

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 6
1 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 11 (287) 2015

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ. (Herson, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

- D. BALTAG, E. BALTAGA. Pluralismul punctelor de vedere în problema definirii dreptului în gândirea juridică europeană..... 4
- Elena MORARU. Răspunderea juridică – expresie a condamnării de către stat a unei conduite ilicite 9
- Tudor CAPȘA, Olga TATAR. Noi reglementări privind locuința socială: aspecte juridico-practice 14
- Andrei RACU. Analiza sistemelor electorale ale Republicii Letonia și Republicii Lituania 20
- Grigore ARDELEAN. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori 24
- Larisa BONTEA. Regimul juridic al terenurilor agricole..... 29
- Veaceslav GUMANIUC. Educația parentală – punctul de pornire în resocializarea condamnaților 32
- Mariana PAVLENCU. Forme de discriminare a persoanelor cu dizabilități 34
- Svetlana PRODAN. Regimul de corijare și re-educare a condamnaților 38
- Sergiu GAVAJUC. Elementul material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației..... 46
- В. ЧЕРБА. Административная ответственность за правонарушения в области энергетики и жилищно-коммунального хозяйства 51

PLURALISMUL PUNCTELOR DE VEDERE ÎN PROBLEMA DEFINIRII DREPTULUI ÎN GÎNDIREA JURIDICĂ EUROPEANĂ

D. BALTAG,

doctor, profesor universitar, ULIM

E. BALTAGA,

doctor, conferențiar universitar, UASM

SUMMARY

Not to insist on the knowledge of the legal phenomenon in legal sphere of normative social scale, in complexity and its dynamics with different approaches and understandings controversial, in this article we try to outline some coordinated conceptual guidelines and ideas directories which in our opinion can be converted methodological in the research field of law.

Keywords: social order, social norm, normative order, legal order, public order, legal normativity

REZUMAT

Problemele definirii dreptului ca reprezentare a perfecțiunii într-un domeniu dat, model mereu rîvnit, dar niciodată atins în întregime, se împletesc pe teren juridic și nu pot fi dispersate de un context teoretic proximal ce vizează definirea dreptului însuși, a locului și rolului său în lume, a rațiunii de a fi și a menirii sale, dar și de evoluția generală a filosofiei și doctrinei.

Cuvinte-cheie: drept, izvoare de drept, școli de drept, definiții ale dreptului

Introducere. Conceptul de *Drept* sau *just* are un sens propriu ce cuprinde morală, justiția, echitatea, egalitatea, libertatea, în opoziție cu ceea ce este nedrept sau nejust. De aceea, trecînd în revistă cîteva din definițiile dreptului, pornind de la ideea de drept sau just, se impune să corelăm această idee fundamentală cu altele, cum sînt: morală, libertatea, egalitatea, echitatea, binele social.

Metode aplicate și materiale utilizate. Logica a fost aplicată pentru interpretarea unei sfere largi de probleme juridice ce ține de definirea dreptului. Prin metoda comparativă s-au analizat asemenea date, pe care le furnizează studiul comparatist, aducînd informații prețioase în legătură cu definirea dreptului în filosofia dreptului și teoria dreptului, chiar dacă nu au fost sesizate similitudini sau juxtapuneri de reglementări între opiniile din cadrul doctrinei juridice. Prin metoda istorică s-au aplicat diferite modalități de atestare documentară a dimensiunii istorice a conceptelor și categoriilor cu care operează gîndirea juridică europeană în problema definirii dreptului. Utilizarea metodelor cantitative au permis stocarea și sistematizarea informației științifice cunoscute în doctrina juridică.

Rezultate obținute și discuții.

Cuvîntul *drept* este traducerea lui „jus”, care, la rîndul său, provine din sanscritul „jaos”. În sanscrită, „jaos” înseamnă ceva ce este cerut sau permis conform unei reguli social-morale, or cu acest sens a fost preluat acest cuvînt și în limba latină, de unde și expresia de „drept”, în sensul de „sfînt”, „bun” etc. Cu această valoare morală de sorginte metafizică, a fost de altfel preluat cuvîntul „jus” (drept) și în limba română, dar ulterior sensul său original a fost înlocuit, astfel încît prin *drept* s-a înțeles atît conformitatea cu prevederile legii, cît și o sumă de norme ce reglementează relațiile sociale dintre indivizi.

Inițial, prin termenul *justitia* romanii au exprimat tot o valoare cu caracter moral, evaluînd de fapt ceea ce este „justi atque injusti” („drept și nedrept”), după Ulpianus. Cu timpul, acest principiu moral a fost și unul de natură juridică, astfel încît, în conținutul său, termenul de *justitia* încorporează atît un principiu moral, cît și unul juridic. Prin aplicarea acestui principiu moral și juridic, romanii au urmărit „să dea fiecăruia ceea ce i se cuvine” („Suum cuique tribuere”), respectînd astfel drepturile fiecăruia prin aplicarea unei „aequitas/tis” (echități), și nu

a unei „dreptăți absolute” [9, p. 129].

La romani, relația ontică dintre drept și morală, dintre ceea ce este „drept” și „bun”, dintre drept și religie [8, p. 15] a fost învederată și prin faptul că însăși distribuția dreptății s-a făcut în numele „legii sfinte”, considerate implicit ca o emanație directă a voinței divine. Nu este deci de mirare faptul că pentru legiuitorul român – de dinaintea epocii laicizării dreptului sacru, adică din epoca lui Cuza Vodă – „dreptatea” era percepută și definită ca „un lucru mai sfînt decît toate” (*Pravila cea mare*, Tîrgoviște, 1652).

Confruntîndu-ne cu problema definirii dreptului, trebuie de menționat că cel care investighează dreptul trebuie să accepte, mai întîi, pluralismul punctelor de vedere, varietatea și relativitatea lor, dar și tendința acestora de a reliefa esența dreptului, fondul peren al acestuia, întruchipat în fizionomii specifice marcate de o serie de factori obiectivi și subiectivi ca: timpul istoric, filosofia epocii, diversele școli și curente juridice și, nu în ultimul rînd, personalitatea autorului [6, p. 28].

În literatura juridică s-a încercat gruparea diferitor definiții ale dreptului. Astfel, *J. L. Bergel* dis-

tinge două tipuri de definiții: a) definiții de tip *formal-normativist*, așa cum este și definiția pe care el însuși o propune, cu titlu provizoriu, când începe analiza conceptului dreptului ca ”ansamblu de reguli de conduită care, într-o societate mai mult sau mai puțin organizată, reglementează relațiile sociale și al cărui respect este asigurat la nevoie de constrângerea publică”; b) definiții de tip *substanțial*, care vizează rațiunea de a fi, originea, justificarea și finalitatea dreptului. Autorul menționat optează pentru o abordare în care dreptul este un sistem organizat de valori, de principii, de instrumente tehnice, care exprimă reguli precise și căruia nu i se pot neglija nici fundamentele, nici manifestările concrete sau formale [6, p. 8-9].

În doctrina juridică românească, autorul *I. Ceterchi* a definit dreptul ca „sistemul normelor de conduită elaborate sau recunoscute de puterea de stat, care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale ale societății respective, stabilind drepturi și obligații juridice a căror respectare este asigurată la nevoie de forța coercitivă a puterii publice (de stat)” [3, p. 28].

Având în vedere relația fundamentală drept obiectiv – drept subiectiv, rațiunea de a fi a dreptului, autorul *N. Popa* definește dreptul ca „ansamblul regulilor asigurate și garantate de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării existenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale” [11, p. 94].

Acum vom propune unele definiții ale dreptului, definiții de tip substanțial, care cad sub influența moralei, religiei, principiilor de libertate și egalitate.

Sub influența moralei, religiei, ideii de drept, de *just*, principiilor de libertate și egalitate în doctrină

au fost date diferite răspunsuri la întrebarea „Ce este dreptul?”.

Conceptul ideii de drept, de just de multe ori nu este înțeles în cele 3 sensuri ale dreptului, adică: drept subiectiv, drept obiectiv și dreptul ca știință. Conceptul de *drept* sau *just* are un sens propriu ce cuprinde morala, justiția, echitatea, egalitatea, libertatea, în opoziție cu ceea ce este nedrept sau nejust [12, p. 16].

Vorbind despre concepții care se întemeiază pe ideea de drept sau just, nu avem în vedere doar faptul ca anumite relații să fie în conformitate cu legea, pentru că reprezentarea ideii de drept, de just există în afara prevederilor unei norme de drept. Dacă l-am parafraza pe *Fr. Geny*, am spune că legile vin și trec, dar ceea ce este drept și just rămîne.

Ideea de drept, de just, considerată în mod obiectiv, este apreciată de unii autori o exigență fundamentală a conștiinței. În spiritul acestui raționament, ceea ce este drept, just constituie un dat obiectiv al ființei umane, echivalând cu ”dreptul natural”, bazat pe constituția însăși a vieții, a lucrurilor, și nu pe bunul plac al legiuitorului.

Luând în considerație însă principiul hegelian care susține că orice afirmație este contrazisă de ea însăși, înseamnă că odată cu aprecierea firească de drept, de just apare și reversul – nedrept, nejust.

Astfel, pe bună dreptate se susține că ”noțiunile de *drept* și *nedrept* sînt interdependente sau complementare”. Dacă n-ar exista nedrept și injust, n-ar exista nici drept și just. Unii au ajuns pînă la a susține că noțiunea nedreptății, sau a ceea ce nu este drept, este anterioară noțiunii de drept, de just. *Schopenhauer*, de exemplu, a afirmat că noțiunea cu adevărat pozitivă este aceea de nedrept, a injustiției; acesteia i-a urmat apoi – ca o negare a sa – noțiunea de just, de drept, a justiției sau a dreptului. Desigur, această concepție trebuie

înțeleasă în sensul că nu se poate să negi ceva ce nu există și deci nu se poate să formulezi ideea de nedrept atîta timp cît nu există cea de drept [12, p. 17].

Nu trebuie însă să uităm că apelăm la ce este drept și la reversul său doar atunci cînd s-a realizat o relație socială care produce efecte juridice [7, p. 102].

De aceea, trecînd în revistă cîteva din definițiile dreptului, pornind de la ideea de drept sau just, se impune să corelăm această idee fundamentală cu altele, cum sînt: morala, libertatea, egalitatea, echitatea, binele social.

Potrivit criteriului ideii de drept, de just, romanii au dat o definiție dreptului, în care arată că acesta înseamnă: a trăi în mod cinstit, a nu face rău nimănui și a atribui fiecăruia ce este al său („Honeste vivere, neminem laedere suum, quique tribuere”). Această definiție este dată de *Ulpianus* și o găsim în *Digeste*. Ea nu face însă o distincție între drept și morală. Majoritatea principiilor aparțin moralei; este suficient să avem în vedere doar primul principiu („honeste vivere”) pentru a demonstra acest lucru. Identificarea dreptului cu morala nu este un caz izolat al lui *Ulpianus*, ci este o greșeală pe care o fac mai toți clasicii dreptului din Roma Antică. În acest sens, iată încă un exemplu: jurisconsultul roman *Celsus* arată că “jus est ars, boni et aequi”, adică “dreptul este arta binelui și a echității”. Acest exemplu confirmă încă o dată că Roma Antică identifica dreptul cu morala.

În a doua jumătate a Evului Mediu (secolul XIII), apar noi concepții despre drept, influențate în special de religia creștină. Egalitatea în fața lui Dumnezeu este transpusă în relațiile dintre oameni. În acest cadru, *Sfântul Thomas de Aquino* înțelegea dreptul ca pe o reprezentare a “proporției între două lucruri”, proporție care ar avea scopul de a stabili egalitatea creștină față de tot ceea ce este drept și just.

Învățăturile creștine despre drept și dreptate, despre just și justețe au condus însă la concluzia că acest mod de "a fi" al dreptului se poate aplica numai în societățile bazate pe egalitate. Or, de-a lungul istoriei omenirii, au existat sisteme juridice care au apărut inegalitatea, în Antichitate, în Evul Mediu și chiar în epoca modernă și contemporană s-a dovedit că dreptul nu a exprimat întotdeauna ideea de just, de drept sau de egalitate [12, p. 18].

Definirea dreptului pe baza ideii de drept, de just a fost combătută inițial în lumina principiilor "dreptului natural", care pune un accent deosebit pe libertatea individuală. Ulterior, "dreptul natural" a fost aplicat realităților sociale. În secolul XIX s-a dezvoltat Școala sociologică a dreptului în frunte cu *Auguste Comte*, *Durkheim*, *Leon Duguit*, care arătau că "dreptul este linia, regula de purtare ce se impune indivizilor în societate". Această regulă era considerată drept garanție a interesului social, fapt ce ar atrage o reacție de masă împotriva oricărei persoane care o încalcă. Interesul social în drept îmbracă, în multe teorii, forma solidarității sociale.

Această concepție ideologică asupra dreptului a fost folosită într-un mod denaturat de majoritatea regimurilor totalitare care au apărut după Primul și cel de-al Doilea Război Mondial. În această perioadă, ideea de drept, de just în societate era aplicată discriminatoriu, în funcție de rasă, origine etnică, stare materială etc. O serie de ideologi și doctrinari juriști germani de după Primul Război Mondial, care exagerau caracterul social al dreptului, înțelegeau prin *popor* numai populația de origine etnică germană. Dreptul, ca expresie a ideii de dreptate, de egalitate socială, era recunoscut numai etnicilor germani și popoarelor ariene.

În fosta Uniune Sovietică și apoi în țările europene aflate sub

influența sovietică, dreptul se considera, inițial, ca "expresie socială a relațiilor dintre oameni". Ulterior, precizându-și acest caracter social general, dreptul a devenit un mijloc de apărare a unei părți a societății, anume a clasei muncitoare. Dreptul a fost definit în baza ideii de drept, de just prin prisma socialului exprimat de clasa aflată la putere și de partidul unic. Aceste încălcări ale funcției sociale a dreptului nu infirmă însă aria Școlii sociologice a dreptului cu privire la rolul dreptului în justa funcționării societății.

Explicarea dreptului prin ideea de drept, de just social a ridicat și ridică în continuare problema celui mai important element al său, și anume acela al *libertății*. De aceea, cei mai mulți autori de drept au explicat dreptul pe baza principiului de libertate, alții au legat ideea de just, de drept atât de ideea de libertate, cât și de cea de egalitate.

Ca element esențial în analiza dreptului prin ideea de just, de drept, libertatea trebuie înțeleasă prin prismă socială. Întrucât dreptul, în general, este un fenomen social, înseamnă că avem în vedere libertatea socială, și nu cea "naturală" [12, p. 19].

Curentul iluminist și Revoluția franceză au proclamat, pentru prima oară, garantarea prin lege a libertății omului.

În aceeași perioadă, *Im. Kant* definea dreptul ca pe un concept generat de condițiile în care facultatea de a se dezvolta a fiecăruia se armonizează cu facultatea de a se dezvolta a aproapelui, în baza unei legi universale a libertății. Această definiție are în vedere, în cea mai mare măsură, aspectul egalității în drept, dar și al libertății. Realitățile sociale însă fie arată – precizează Kant – că există instituții de drept care desființează egalitatea și restrâng cu mult libertatea "în sine". Este suficient să ne gândim în acest sens și astăzi la libertatea individuală sau la libertatea de circulație,

care deși sînt consfințite de constituțiile majorității statelor-membre ale ONU, sînt încă departe de a fi pe deplin și pretutindeni realizate [12, p. 19].

Mult mai pragmatică este definiția libertății axate pe ideea de drept, emisă, tot în acea epocă, de *Montesquieu*, care spunea că "libertatea este dreptul de a face tot ceea ce legile permit, iar dacă un cetățean ar putea să facă ceea ce ele interzic, acesta nu ar mai avea libertate, pentru că și ceilalți ar putea să facă la fel" [12, p. 19].

Secolul XIX și începutul secolului XX sînt depozitarele celor mai multe analize, studii și definiții ale dreptului bazat pe libertate și egalitate. Toate curentele și școlile gândirii juridice din această perioadă din Franța, Germania, Austria, Italia etc. (Școala dreptului natural, Școala pozitivistă, Școala sociologică și, mai recent, în SUA, curentul realist), definind dreptul pe baza ideii de just, de drept, îl asociază cu principiile libertății și egalității.

Și în doctrina românească, cărturarii și juriștii secolului al XIX-lea au așezat principiile egalității și libertății la baza definirii dreptului prin ideea de just, de drept. În acest sens, pot fi menționați *N. Bălcescu*, *M. Kogălniceanu*, *S. Bărnăușu*, *G. Barișiu*, *I. Ghica*, *V. Conta*, iar în prima jumătate a secolului XX – *G. Mironescu*, *C. Disescu*, *M. Djuvara*, *C. Speranția*, *Al. Vălimărescu*, *N. Titulescu* și alți mari juriști ai Școlii românești de drept [12, p. 20].

O altă grupare a definițiilor dreptului este și definirea dreptului după izvoare, care urmărea să exprime starea de legalitate specifică perioadei postrevoluționare franceze. Deși toate izvoarele formale fixau un cadru al libertății, se puneau accent pe lege, care era supremul izvor, sursa principală de inspirație a dreptului.

Autorii francezi din secolul XIX mergeau pînă acolo încît confundau dreptul cu legea. Codul civil al lui

Napoleon, de la începutul secolului XIX, era considerat perfect și complet. El constituia însuși dreptul. În prima jumătate a secolului XIX, la facultățile de drept din Franța nu se preda dreptul civil, ci Codul civil.

Aderînd la această optică legislativă, mulți autori, în special francezi, defineau dreptul ca "o totalitate de legi". Celebrul comentator al Codului lui Napoleon, *Marcadé*, definea dreptul ca "totalitatea sau, mai bine zis, rezultatul general al dispozițiilor legale la care se supune omul". La fel au susținut și alți autori francezi, cum sînt *Toullier*, *Demolombe* etc., care au constituit Școala dreptului formal. În învățămîntul juridic nu se preda știința dreptului, ci litera legii [2, p. 98]. Critica făcută inițial acestei școli a formalismului, a definirii dreptului ținîndu-se seama doar de lege, ca singur izvor al dreptului, nu și-a pierdut încă actualitatea.

Pe bună dreptate s-a susținut și se susține că legea nu este singurul izvor de drept sub aspect formal. Pe lîngă lege mai există, ca izvoare formale de drept, obiceiul, jurisprudența și doctrina, iar după unii autori – și contractul, precum și anumite acte normative [11, p. 124]. Dintre toate însă cel mai important izvor de drept este considerat a fi legea.

Conceptul de *lege* a fost înglobat în cel de *act normativ*. Actul normativ este mijlocul (după alte teorii, expresia de voință) unei autorități publice. Întrucît existența autorităților publice corespunde principiului separației puterilor în stat, acte normative sînt: legile adoptate de parlament (deși acesta mai adoptă hotărîri și moțiuni); hotărîrile și ordonanțele adoptate de guvern; ordinele emise de ministere; hotărîrile consiliilor raionale și consiliului municipal; hotărîrile emise de consiliile locale; dispozițiile emise de primari.

Potrivit organelor care le-au emis, actele normative aparțin celor două puteri (autorități) publice

distincte – legislativă și executivă. În cadrul actelor normative, supremația o deține legea adoptată de parlament după o anumită procedură, fie în camere separate, fie în camere reunite, în plen. Toate celelalte acte normative sînt emise de autoritățile respective în temeiul și în conformitate cu legea.

Deoarece prin legile organice se reglementează organizarea guvernului, a ministerelor, a administrației publice locale, toate actele normative ce emană de la acestea pe bază de lege nu pot contraveni legilor organice menționate. Ca urmare, în aplicarea lor, aceste acte normative au caracter obligatoriu, au putere de lege, deși, tehnic sau strict juridic, ele nu sînt legi propriu-zise. Deci, atunci cînd se vorbește despre lege ca unic izvor al dreptului, pot fi avute în vedere și celelalte acte normative emise în temeiul legii.

După cum se observă, fie că de lege se vorbește *stricto sensu*, fie *lato sensu*, incluzîndu-se toate celelalte acte normative, un lucru este cert: legea, oricum am interpreta-o, este o emanație a statului, a popoului organizat.

Cînd auzim că "se aplică legea", iar în realitate (juridic vorbind) se aplică o hotărîre a guvernului sau a consiliului local, sau orice alt act normativ care nu este lege, aceasta nu este o greșeală fundamentală, pentru că fiecare dintre ele se întemeiază pe lege.

Așa stînd lucrurile, chiar dacă am avea în vedere legea în sens larg, considerăm că nu se poate defini dreptul avînd în vedere legea ca unic izvor al său.

Critica care se aduce tezei ce susține că legea "crează" dreptul este combătută pe considerentul etatizării exagerate a dreptului. Legea fiind o emanație a statului, înseamnă că dreptul nu este decît o expresie a statului. În realitate, vorbind despre drept, despre elaborarea și aplicarea lui, se constată că nu numai legea este sursa dreptu-

lui, ci și celelalte izvoare ale sale.

Ca atare, definind dreptul după izvoare, trebuie să avem în vedere toate izvoarele de drept. Ponderea acestor izvoare în definirea dreptului nu este aceeași de-a lungul istoriei. Astfel, în epoca romană, un rol determinant în constituirea dreptului îl avea dreptul pretorian, ceea ce corespunde astăzi jurisprudenței, precum și doctrina sub formă de „*responsa prudentium*” [15, p. 41-42].

Obiceiul a constituit și constituie și astăzi un izvor de drept. Gradul său de influență în formarea dreptului nu este același în toate zonele de pe glob.

În statele Europei continentale, prioritatea în constituirea dreptului o deține legea, situație pe care nu o întîlnim în Marea Britanie, SUA ori în multe state din Asia, Africa etc. Rezultă deci că *în definirea dreptului după izvoare trebuie să se țină seama de toate izvoarele, și nu numai de lege*. În acest sens, dreptul apare ca o totalitate de norme specifice dreptului, pe care le regăsim în legi, obiceiuri, jurisprudență și doctrină.

Această definiție, sub unghiul strict al obligativității normei de drept, poate fi astăzi criticată. Avînd însă în vedere dreptul neinfluențat de nicio conjunctură, ea oglindește conceptul de drept în raport de izvoare [12, p. 23].

O grupare specifică de definiții este și definirea dreptului din punct de vedere formal, care are în prezent cei mai mulți susținători.

Definirea dreptului din punct de vedere formal se confundă adesea cu definirea dreptului după izvoare, în cazul căreia se pune un accent deosebit pe lege ca izvor formal. În acest caz, *formal* nu înseamnă forma de exprimare a dreptului, ci aspectele sau trăsăturile dreptului care îl caracterizează în mod permanent, fără a se include elemente de conjunctură.

Majoritatea autorilor care definesc dreptul din punct de vedere

formal rețin ca elemente de bază fie norma juridică și modurile ei de exprimare, fie voința de stat ca voință generală. Astfel, *Gaston Jeze* definește dreptul ca “ansamblul regulilor apreciate ca bune sau rele, utile sau nefolositoare, care sînt aplicate efectiv de către practicieni sau instanțele judecătorești”. În definiția dată, regula de comportare apare ca normă juridică numai prin faptul că este apreciată și aplicată ca atare de practica judecătorească [12, p. 23].

Alte definiții formale [10, p. 172], fundamentate tot pe norma juridică, au în vedere o normă de comportament care, la nevoie, poate fi pusă în aplicare prin forța publică. În acest sens, *Levy Ullman* arată că dreptul este “totalitatea normelor sociale de comportare ce cîrmuiesc raporturile dintre oameni în societate și care, la nevoie, pot fi duse la îndeplinire prin forța materială” [14, p. 53]. Tot în acest sens, dreptul este definit ca fiind “ansamblul regulilor de comportare în societate ce reglementează raporturi sociale a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin constrîngere publică” [1, p. 18]. Ceea ce caracterizează aceste definiții este relevarea faptului că dreptul este respectat (în general) de bunăvoie și numai în mod excepțional (la nevoie) intervine constrîngerea în aplicarea lui.

În această categorie de definiții există și unele care pun accentul pe forma de exprimare a normei. De exemplu, se arată uneori că “dreptul este totalitatea preceptelor, regulilor și legilor care îi cîrmuiesc pe oameni în societate și a căror încălcare este sancționată, la nevoie, prin constrîngere” [5, p. 18].

În cadrul definițiilor formale ale dreptului, cei mai mulți autori definesc dreptul prin interdependența sa cu statul, ceea ce conduce la identificarea acestor definiții cu definirea dreptului după izvoare,

unde se pune accentul pe lege, ca principal izvor de drept. Astfel, se susține că “dreptul este sistemul normelor stabilite sau recunoscute de stat în reglementarea relațiilor sociale, conform voinței de stat, a căror respectare obligatorie este garantată de forța coercitivă a statului” [4, p. 42] sau că “dreptul este sistemul normelor de conduită elaborate sau recunoscute de puterea de stat și care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale (ale societății) respective, stabilind drepturi și obligații juridice a căror respectare obligatorie este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a puterii publice (de stat)” [4, p. 42].

O altă definiție susține că “dreptul este ansamblul regulilor asigurate și garantate de stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale” [11, p. 57].

Analizînd definițiile formale ale dreptului, se constată, așa cum am subliniat de la început, că ele pornesc, în mod corect, de la conceptul de normă juridică, de regulă de comportare obligatorie, întrucît definiția dreptului ce urmează a fi dată are în vedere, ca principal vector, tot norma de drept, urmează să fie tratate și analizate mai întîi normele juridice și după aceea formulată definiția.

În teoria dreptului mai există și așa-numitele definiții *normativiste* ale dreptului. De la început trebuie subliniat faptul că, în doctrina juridică, definițiile *normativiste* se aseamănă, pînă la identificare, cu definițiile dreptului după criteriul formal. Așa cum am arătat mai înainte, *formal* înseamnă nu numai forma de exprimare a dreptului, ci și trăsăturile, și elementele acestuia, care-l caracterizează întotdeauna și-l distanțează de factori conjuncturali [12, p. 25].

Într-o definiție a lui *J. L. Bergel* se arată că dreptul, după criteriul *normativist*, este ansamblul regulilor obligatorii de conduită dintr-o societate mai mult sau mai puțin organizată, reguli ce reglementează raporturile sociale, al căror respect este asigurat, la nevoie, prin constrîngere publică [1, p. 27].

Există numeroase opinii și definiții ce explică dreptul după acest criteriu. Se susține că dreptul poate fi definit ca totalitate a normelor sociale de comportare, generale, impersonale și obligatorii, care stabilesc desfășurarea raporturilor dintre oameni într-un cadru social dat și care pot fi aduse la îndeplinire prin constrîngere [12, p. 5].

Mergînd pe același criteriu (*normativist*) de tratare și explicare a dreptului, alți autori afirmă că dreptul este o disciplină socială ce reglementează raporturile dintre oameni și stă la baza cerințelor omului ce trăiește în societate [13, p. 101]. Rezultă, cum susțin acești autori, că dreptului îi este atribuit un rol de arbitru între individ și grup și de instrument de asigurare a stabilității societății.

În legătură cu aceste analize și definiții putem spune că dreptul este totalitatea normelor juridice care fixează cadrul juridic al relațiilor sociale și care, la nevoie, pot fi aduse la îndeplinire prin constrîngere.

În încheiere, ca o concluzie la analiza făcută conceptului dreptului în prezentul capitol – apariția, dinamica, factorii de configurare ai dreptului, *normativitatea* și valorile juridice – propunem următoarea definiție: *dreptul* este sistemul normelor de conduită, elaborate sau recunoscute de puterea de stat, cu caracter tip și prescriptiv, care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale ale societății respective, stabilind drepturi și obligații juridice, respectarea obligatorie a căroră este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a statului.

Referințe bibliografice

1. Bergel J. L. *Theorie generale du droit*. Paris: Dalloz, 1985.
2. Bonnacase Julien. *Ce este facultatea de drept*. Paris. 1929.
3. Ceterchi I., Craiovan I. *Teoria generală a statului și dreptului*. București, 1993.
4. Ceterchi I., Luburici I. *Teoria generală a statului și dreptului*. București, 1983.
5. Colin A. *Cours elementaire de droit civile. A second edition*. Paris: Dalloz, 1934.
6. Craiovan I. *Finalitățile dreptului*. București: Ed. Continentul XXI, 1995.
7. Djuvara M. *Teoria generală a dreptului*. (Enciclopedie juridică). București: All, 1995.
8. Dură V. *Dreptul și religia*. În: *Analele Universității "Ovidius" Constanța. Seria: Drept și Științe administrative*, nr. 1, 2003.
9. Dură V. *Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană*. În: *Analele Universității "Ovidius" Constanța. Seria: Drept și Științe administrative*, nr. 1, 2006.
10. Pasquier Cl. *Introduction à la théorie générale et à la philosophie du Droit*. Paris, 1914.
11. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 2002.
12. Popescu A. *Teoria dreptului*. București: Ed. Fundației "România de mâine", 1998.
13. Popescu S. *Concepții contemporane despre drept*. București: Ed. Academiei, 1985.
14. Ullman Henri Levy. *Elements d'Introduction Generale a l'Etude des Sciences Juridiques: I. La Definition du Droit*. Paris: PUF, 1994.
15. Vladimirescu Al. *Tratat de enciclopedie a dreptului*. București: Ed. Al. T. Doicescu, 1932.

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ – EXPRESIE A CONDAMNĂRII DE CĂTRE STAT A UNEI CONDUITE ILCITE

Elena MORARU,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, UASM

SUMMARY

Legal liability is a situation derived from a previous legal relationship is a new legal relationship that finds its source in illegal act. This illegal act is failure of a voluntary benefits required by law in a report originating.

Keywords: legal liability normative, illegal act, judicial error, juridical institutions

REZUMAT

Răspunderea juridică este o situație derivată dintr-un raport juridic anterior, este un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea voluntară a unei prestații impuse de lege în cadrul unui raport originar.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică, faptă ilicită, eroare judiciară, instituții juridice

Introducere. Răspunderea juridică – instituție prezentă în toate ramurile dreptului – este o temă ce interesează toate științele juridice, având o importanță practică deosebită, deoarece ea asigură eficiența normei de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale.

Sfera noțiunii de *răspundere* este foarte largă, toate acțiunile umane fiind susceptibile să genereze o formă sau alta de răspundere, deoarece normele de conduită conțin prescripții cu caracter reglator, prin care societatea își apără interesul său general [1, p. 15]. Aceste norme „fixează limitele în care sancțiunea și urmările ei posibile amenință afirmarea interesului său general” [2, p. 52].

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul studiului au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației. Materialele folosite sînt cercetările din domeniul juridic al Federației Ruse, al României și al Republicii Moldova, precum și cercetările legislației în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. În urma cercetărilor științifice efectuate, în doctrina juridică s-au for-

mat câteva concepții despre răspunderea juridică pentru faptă ilicită, unele dintre ele completîndu-se și dezvoltîndu-se reciproc, îmbogățind teoria răspunderii juridice cu noi cunoștințe.

În doctrina dreptului, referitor la răspunderea juridică există o problemă: ce reprezintă ea – o instituție sau o categorie? Profesorul Gh. Mihai ne spune că nu există o instituție juridică numită „răspundere juridică”, însă putem concepe o categorie în planul fundamentelor dreptului – răspunderea juridică. Doar cercetarea ramurilor dreptului pozitiv ne-o poate releva în chip specific: răspundere penală, răspundere civilă, administrativă etc. Răspunderea juridică este o sinteză conceptuală efectuată de filozofia dreptului și considerată, începînd din sec. al XIX-lea, o categorie proprie teoriei dreptului, pe cînd instituția de răspundere juridică are vechimea dreptului pozitiv în multitudinea lui [3, p. 73].

Susținem întru totul această opinie, ajungînd la concluzia că sarcina creării unei astfel de teorii revine anume teoriei generale a dreptului, care are datoria de a furniza o terminologie unitară în

problema răspunderii și a delimita următoarele noțiuni:

1) răspunderea ce se bazează pe conținutul încălcării legii, ca unic temei al acesteia;

2) așa-numita răspundere ce rezultă din prevederile exprese ale legii;

3) așa-numita răspundere ce rezultă din contracte sau acte normative;

4) așa-numita răspundere a ministerelor, a altor organe față de agenții subordonați [4, p. 34].

Teoria generală a dreptului este chemată, așadar, să definească răspunderea juridică, să evidențieze tendințele, formele, condițiile și principiile acesteia.

Nici legislația, nici jurisprudența nu definesc, într-un text, noțiunea răspunderii juridice; legiuitorul stabilește doar condițiile în raport cu care persoana ce nesocotește dispoziția normei este trasă la răspundere, enunță principiile ei, limitele în care se manifestă una sau alta dintre formele sale, natura și proporțiile sancțiunii juridice care urmează să se aplice etc. Practica judiciară și teoriile juridice s-au arătat preocupate mai degrabă de formele răspunderii juridice – civilă, penală, administrativă, constituțională – decât de categoria de răspundere juridică. Aceasta însăși nu poate fi tratată independent de categoriile de răspundere politică, răspundere morală și toate aceste categorii independent de conceptul de responsabilitate. De asemenea, nu poate fi înțeleasă în profunzimea structurii ei numai pornindu-se de la forme concrete de manifestare, întrucât, deși acestea însușează particularități bogate, nu vor conduce la conceptul universal valabil. Să nu uităm că răspunderea juridică este decurgătoare din principiile dreptului, iar speciile ei se obțin din principiile ramurilor de drept [1, p. 80].

Unii autori încearcă să definească categoria răspunderii juridice luând în considerație criteriile

dreptății și echității. Într-o lucrare a lor, L. Anghel, Fr. Deak și M. Popa consideră echitatea regulă generală de comportare care, restrânsă la drept, devine principiu al răspunderii juridice, iar totalitatea normelor juridice prin care se reglementează aplicarea principiului formează instituția răspunderii juridice [5, p. 7].

Poziția altor savanți constă în faptul că ei leagă sancțiunea cu răspunderea și interpretează răspunderea ca realizare a sancțiunii. „Răspunderea juridică este aplicarea față de persoanele care au săvârșit fapte ilicite a măsurilor de constrângere prevăzute de lege, în ordinea procesuală stabilită pentru aceasta“ [6, p. 102-103], scriu autorii manualului în redacția lui A. S. Pigolkin.

„În cea mai simplă abordare, menționează L. S. Iavici, răspunderea juridică este aplicarea sancțiunii respective a normei de drept încălcate“ [7, p. 136]. O. E. Leist susține: „Este larg răspândită definiția răspunderii juridice ca realizare a sancțiunilor. Totuși, noțiunea de *răspundere* este mult mai amplă decât noțiunea de *aplicare a sancțiunilor*, pentru că include astfel de probleme: calificarea faptei ilicite, garanția obținerii adevărului obiectiv în proces, aplicarea măsurilor de reprimare (asiguratorii), drepturile persoanei învinuite de săvârșirea faptei ilicite, temeiul de liberare de la răspundere, «starea de pedeapsă» în realizarea sancțiunilor de pedeapsă, disciplinare și altele“. Întrucât însuși O. E. Leist definește sancțiunea ca „dispoziție normativă a măsurilor de constrângere de stat, aplicabile în cazul faptei ilicite, și care conțin evaluarea juridică finală a acesteia“, este evident faptul că autorul înțelege prin *răspundere* realizarea sancțiunii normei juridice [8, p. 102-104].

De aceeași părere sînt și autorii I. Turcu și V. Deleanu, care observă că răspunderea e omniprezentă în orice societate bazată pe norme

de conduită. Răspunderea juridică este consecința nerespectării legii, realizată prin aplicarea sancțiunilor legale [9, p. 7] (nu este clar dacă răspunderea juridică e chiar sancțiunea sau cadrul de realizare a acesteia).

După părerea noastră, răspunderea juridică nu se rezumă doar la pedeapsă sau la realizarea sancțiunii, odată ce poate exista fără realizarea sancțiunii și a pedepsei, însă pedeapsa și realizarea sancțiunii întotdeauna sînt bazate pe răspundere și nu pot exista fără ea. Deci, noțiunea de răspundere juridică este mai amplă decât noțiunea de pedeapsă și cea de realizare a sancțiunii.

Unii civilişti definesc răspunderea juridică civilă ca sancțiune aplicabilă sub formă de obligație juridică civilă suplimentară sau de privare a dreptului ce îi aparține [10, p. 104]. Alți autori definesc răspunderea juridică civilă ca „una dintre formele constrîngerii de stat, ce constă din încasarea de către judecată a sancțiunilor patrimoniale de la culpabil în favoarea vătămatului...“ [11, p. 7]. M. L. Gorkovenko susține că răspunderea juridică civilă trebuie înțeleasă astfel: în urma aplicării acesteia, culpabilul (debitorul), contrar voințelor și năzuințelor sale, este privat de drepturile civile sau este forțat să îndeplinească obligații oneroase suplimentare [12, p. 25]. Astfel, o bună parte de civilişti definesc răspunderea ca măsură de influență, măsură de constrîngere sau ca sancțiune. Însă cele mai mari disensiuni apar atunci cînd se trece la definirea măsurilor de influență.

Un șir de autori definesc răspunderea ca „măsură a constrîngerii de stat, exprimată prin consecințe negative pentru cel care a încălcat legea, aplicate sub formă de restricții cu caracter personal și patrimonial“ [13, p. 104].

În definițiile date răspunderii juridice se observă clar corelația acesteia cu pedeapsa, cu sancțiunea normei juridice, cu realizarea

sanctiunii – adică cu suportarea de către culpabil a consecințelor nefavorabile. Însă, după cum am menționat, toată răspunderea nu poate fi redusă numai la pedeapsă sau la realizarea sanctiunii, ea este mult mai amplă și include în sine un ansamblu de obligații ale culpabilului. Nu negăm acel postulat că răspunderea este legată de pedeapsă, de realizarea sanctiunii. Acestea sînt componente importante ale conținutului răspunderii, dar nu sînt unicele.

Deseori, aplicarea pedepsei nu este obligatorie pentru răspunderea juridică, deoarece răspunderea juridică e posibilă și fără pedeapsă.

Există și altă grupă de autori care tratează răspunderea ca pe „o obligație a infractorului de a răspunde pentru fapta ilicită săvîrșită față de societate și stat și de a suporta acțiunile acelor sancțiuni care îi sînt aplicate de către organul de stat respectiv”. În cadrul răspunderii sociale, răspunderea juridică se distinge prin faptul că vizează obligația de a da seama față de o exterioritate pentru încălcarea normei juridice“ [14, p. 79].

Susținem faptul precum că o componentă necesară a răspunderii este suportarea consecințelor nefavorabile. Însă utilizarea sintagmei ”a da seama” este inacceptabilă pentru caracterizarea răspunderii, întrucît este legată nemijlocit de „prezentarea unei informații” de către infractor. Dar legislația nu incumbă infractorului obligația de a da seama. Mai mult decît atît, legislația de procedură penală oferă posibilitate inculpatului, acuzatului să nu facă depozitii. De aceea, prima etapă a răspunderii poate fi caracterizată ca obligație existentă obiectivă de a suporta consecințele nefavorabile, care au apărut din faptul infracțiunii.

Fapta ilicită generează raportul juridic. Astfel de raporturi juridice, în literatura juridică sînt numite ”de protecție”, ”protecție-reglatorii”, ”raporturi juridice ale răspunderii

negative” și chiar ”reparatorii-recuperatorii”.

În literatura juridică românească au existat preocupări în același sens. Astfel, I. Oancea, relativ la răspunderea penală, atribuie răspunderii un sens mai restrîns, anume acela de obligație a celui care a săvîrșit o faptă ilicită de a suporta sancțiunea juridică, și un sens mai larg – acela de raport juridic, fără a opera o distincție între elementele de conținut ale raportului juridic și norma juridică însăși” [15, p. 133].

Ținem să remarcăm că, în toate situațiile, aceste definiții vizează răspunderea ca obligație de a suporta o sancțiune juridică, fie că este vorba de a suporta o privațiune sau o pedeapsă. În acest fel, răspunderea juridică se confundă cu însăși sancțiunea juridică propriu-zisă, ignorîndu-se faptul că sancțiunea nu reprezintă decît instrumentul de realizare a răspunderii juridice.

R. Motică și Gh. Mihai mai precizează că în cazul în care autorul unui delict civil își îndeplinește voluntar obligațiile de reparare a prejudiciului față de victima prejudiciată, evitînd astfel sancționarea sa, el nu face altceva decît să evite exercitarea constrîngerii juridice statale, în situația contrară intervenită la inițiativa prejudiciabilului, autorul faptei ilicite nu-și îndeplinește doar obligația de reparare față de cel pe care l-a prejudiciat, ci, indirect, își îndeplinește și obligațiile față de societatea organizată de stat, care ocrotește ordinea de drept și veghează la restabilirea ei, în cazul încălcării” [14, p. 78].

În una dintre lucrările sale, L. Barac constată că răspunderea juridică nu poate fi redusă la o simplă „obligație” [4, p. 37]. Conținutul acestei instituții nu este suficient definit nici prin asocierea sa la noțiunea de „raport juridic de constrîngere”. Analizînd diferitele forme ale răspunderii juridice, în diferite domenii ale dreptului se ajunge la concluzia că răspunderea juridică reprezintă mai mult decît

un complex de drepturi și obligații corelative, iar raportul juridic de constrîngere este de natură mai degrabă să înlesnească înțelegerea conținutului instituției, decît să-i definească esența.

Pentru a putea defini răspunderea juridică, autoarea consideră că trebuie să se țină seama de următoarele elemente:

a) răspunderea juridică nu este o simplă categorie juridică, ci face parte din sfera complexelor de drept, reprezentînd o instituție juridică, cu toate consecințele care derivă din aceasta (organizare sistemică și principii proprii care guvernează instituția, element organic și temporar);

b) definirea conceptului de răspundere juridică trebuie să aibă un grad de generalizare și abstractizare mai înalt, propriu definițiilor ce tind să acopere domenii vaste ale realităților (din care face parte și instituția răspunderii juridice);

c) stabilirea finalităților globale (nu secvențiale, parțiale) ale instituției, determinate de imperativul asigurării ordinii publice și a binei publice;

d) stabilirea unui conținut mai amplu al instituției prin referirea la activitatea autorităților publice, de natură să genereze raporturi juridice complexe, depășindu-se aici concepția limitării sferei prin circumscriere la raportul juridic de constrîngere (raport care se statornicește doar între stat și autorul faptului ilicit);

e) înseși faptele nu trebuie circumscrise doar la ilicitatea lor, la acțiuni care vizează încălcarea directă a ordinii de drept, întrucît și ignorarea dreptului reprezintă, de regulă, un rezultat al unei acțiuni, cu consecințe similare acțiunilor omenești;

f) evidențierea elementului organic și temporar al instituției, întrucît, pe de o parte, răspunderea există și dincolo de încălcarea unor norme juridice, iar, pe de altă parte, este vizat și unul „construit”, adică

cadru furnizat de drept pentru dezvoltarea ei.

Bineînțeles că răspunderea nu va fi instituție, dacă nu va fi confirmată de dreptul obiectiv, responsabilitatea pură neexistând ca instituție.

Ținând seama de elementele sus-menționate, L. Barac consideră că răspunderea juridică ar putea fi definită ca fiind instituția ce cuprinde ansamblul normelor juridice care vizează raporturi ce se nasc în sfera activității desfășurate de autoritățile publice, în temeiul legii, împotriva tuturor acelor care încalcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii juridice și binelui public [4, p. 39].

Ținând seama de definiția propusă de prof. L. Barac, susținem opinia prof. Gh. Mihai [3, p. 78], potrivit căruia răspunderea juridică nu poate fi instituție decât dacă nu va fi detectată în dreptul obiectiv ca „ansamblu de norme care vizează (...) etc.” într-o formă reglementată de lege; aparține discuției, fiindcă dreptul obiectiv în vigoare (dreptul pozitiv cutare sau cutare) nu confirmă, ci creează o instituție juridică”. În continuare, Gh. Mihai observă că categoriei de „răspundere juridică” nu-i corespunde o instituție juridică, așa cum categoriei „răspundere civilă” îi corespunde instituția răspunderii civile, fiindcă „răspundere juridică este o categorie a fundamentelor dreptului”, „răspunderea juridică e meta-categorie” în raport cu doctrinele de ramură, numind-o *răspundere de drept*. De pildă, răspunderea de drept internațional, răspunderea de drept civil, răspunderea de drept penal (român, chinez, norvegian etc.) au aceleași trăsături esențiale, care le fac să fie răspundere de drept, cu trăsături specifice de conținut, ce le disting [3, p. 78].

Majoritatea opiniilor prezentate indică trăsături individuale, ce nu caracterizează răspunderea în general, cu atât mai mult cu cât

principalul constă nu în reflectarea unor trăsături ale ei, ci în dezvoltarea fenomenului în general. Studiind concepțiile fundamentale ale răspunderii, R. L. Haceuturov și R. G. Iagutian au remarcat că, „deși savanții reflectă just unele aspecte ale răspunderii, cu toate acestea din punctul de vedere al pozițiilor general-teoretice ei nu abordează toate trăsăturile răspunderii juridice” [16, p. 67]. În această ordine de idei, ei arată că sintagma *răspundere juridică pentru faptă ilicită* trebuie să cuprindă următoarele trăsături: obligația juridică (care constă în obligația de a suporta măsurile constrângerii de stat); răspunderea juridică se întretese cu condamnarea de stat a infractorului; răspunderea juridică are drept consecință nefavorabilă restricții ale drepturilor materiale, juridice sau de ordin personal.

În baza celor relatate, putem să tragem concluzia că răspunderea juridică implică obligația de a suporta o sancțiune juridică, dar subliniem, *implică*, dar nu este. Ea ar consta din „complexul drepturilor și obligațiilor conexe, care se naște ca urmare a producerii unor fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice menite să asigure restabilirea ordinii de drept” [17, p. 150]. Întrucât răspunderea „reprezintă (...) noțiunea care desemnează reacția de reprimare venită din partea societății față de o acțiune umană ce contravine unei norme, acțiune care este imputabilă, în general, individului, ea (...) este o reacție instituționalizată provocată de o faptă reprobabilă, reacție organizată prin lege și limitată de lege”. Într-un tratat de drept civil devenit clasic, autorii arată că, îndată ce subiectul de drept depășește prin fapte ilicite sfera propriei activități, el vatămă implicit și drepturile subiective ale altuia; această depășire „dă naștere răspunderii, care se traduce în fapt prin obliga-

ția de a repara prejudiciul cauzat” [18, p. 467].

O ipoteză interesantă avansează prof. I. Craiovan [19, p. 283], conform căreia trebuie avut în vedere locul și rolul răspunderii juridice în procesul complex de realizare a dreptului pozitiv. Răspunderea juridică poate fi definită ca un raport statornicit de lege, de norma juridică, între autorul încălcării normelor juridice și stat, reprezentat prin agenții autorității, care pot să fie instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice. Conținutul acestui raport este complex, fiind format în esență din dreptul statului ca reprezentant al societății de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care încalcă prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale, în vederea restabilirii ordinii de drept.

Conform opiniei profesorului I. Craiovan, între răspunderea juridică și sancțiunea juridică se instituie relații complexe. Astfel, sancțiunea juridică apare ca o premisă a instituției răspunderii juridice, deoarece răspunderea juridică are ca temei încălcarea normelor juridice dotate prin excelență cu sancțiuni juridice. În afară de aceasta, sancțiunea juridică constituie, după cum am arătat, obiectul răspunderii juridice, ea aflându-se la capătul acesteia ca scop, ca finalitate, deși nu o substituie.

Din această perspectivă, răspunderea juridică apare ca un cadru juridic de realizare și întruchipare a sancțiunii juridice [19, p. 40].

În categoria definițiilor răspunderii juridice poate fi înglobată și cea propusă de prof. D. Ciobanu, potrivit căreia răspunderea juridică este o situație derivată dintr-un raport juridic anterior, este un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea voluntară a unei prestații impuse de lege în cadrul unui raport original.

În concluzie, răspunderea juridică nu ar fi altceva decât obligația subiectului de a îndeplini îndatorirea care înlocuiește o îndatorire anterioară neîndeplinită [20, p. 235].

O definiție prin gen proxim și diferență specifică, așa cum sînt toate definițiile din domeniul Teoriei dreptului, comportă respectarea regulilor de corectitudine logică. În acest sens, autorii Gh. Mihai și R. Motică [14, p. 125] au propus următoarea definiție a răspunderii juridice: "răspunderea juridică este obligația ce revine unui subiect de drept de a suporta consecințele faptei ilicite, prevăzute de legea în vigoare, prin care a adus atingere unui drept subiectiv al altuia". Prin această definiție, după părerea autorilor, au fost sintetizate diferite definiții în una, aptă să fie interpretată corespunzător în orice sistem de drept și dintr-o perioadă mai veche.

Din aceste cîteva precizări putem desprinde o primă notă definitivă a răspunderii juridice, și anume: faptul că ea derivă dintr-un comportament normat, că ea este instituită sau sancționată de către puterea statală și, prin urmare, implică la nevoie constrîngerea venită din exterior. Răspunderea juridică ar fi deci, dacă facem abstracție de diversele ei forme, „suspendarea de către persoana care a săvîrșit fapta ilicită a unor urmări neconvenabile pentru ea (...)”, „o privațiune aplicată acestei persoane”, „o măsură de constrîngere la respectarea normelor de drept aplicată de organele statului împotriva celor ce săvîrșesc fapte ilicite (...)”, „o expresie a condamnării de către stat a unei conduite ilicite, care constă într-o obligație de a suporta o privațiune (...)” și „o constrîngere de stat prin care cel în cauză este obligat să execute exigențele dreptului”.

Concluzii. Generalizînd opiniile acestor autori, aducem următoarea definiție a răspunderii juridice: răspunderea juridică reprezintă o categorie prin care este desemnată

obligația subiectului de drept responsabil de a suporta consecințele nerespectării unei norme juridice în vigoare, în vederea restabilirii ordinii de drept în societate.

Este o definiție doctrinară în care sînt evidențiate o seamă de semnificații [14, p. 236]:

- răspunderea juridică este obligația de a suporta consecința juridică a faptei ilicite, contravenției delictului civil sau abaterilor disciplinare, obligația de a suporta pedeapsa în cazul răspunderii penale, obligația de a repara prejudiciul în cazul răspunderii civile, obligația de a suporta o privațiune în dreptul administrativ, deci răspunderea juridică constă în *obligația de a suporta*, nu în suportarea însăși a consecințelor care decurg din conținutul tragerii la răspundere;

- această obligație revine unui subiect de drept responsabil, care poate fi atît subiect individual, persoană fizică, cît și subiect colectiv (persoană juridică, ONG-uri, organe de stat, statul).

Subiectul de drept este responsabil, adică dispune de capacitatea de a răspunde, altfel spus de capacitatea de a acționa liber și conștient, de a evalua corect consecințele faptei sale și de a înțelege obligațiile ce îi revin, prin urmare, și suportarea sancțiunilor prevăzute de lege și aplicate de organele competente. În scopul asigurării garanțiilor depline împotriva arbitrariului, stabilirea concretă a răspunderii juridice presupune, pe lîngă aprecierea socială (din partea unui colectiv, a opiniei publice), o constatare oficială, realizată de organele special abilitate ale statului;

- această obligație se naște ca urmare a constrîngerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice, o constrîngere de stat prin care cel în cauză este obligat să execute exigențele dreptului. Constrîngerea nu înseamnă o răzbunare, o răsplată, dar este o acțiune din partea statului încadrată în limitele determinate de lege, o reacție instituționalizată,

reacție organizată prin lege și limitată de lege;

- răspunderea juridică nu poate fi redusă la o simplă obligație, deoarece nici obligația juridică nu este simplă, legea dispune obligatoriu celui care încalcă norma de drept să răspundă, să suporte consecințele pe care el însuși le-a prevăzut;

- aplicarea sancțiunilor realizează constrîngerea din partea statului într-un cadru, scopul ei este afirmarea ordinii de drept, adică a celei impuse de dreptul statului concret. Prin repararea prejudiciului, autorul faptei ilicite nu-și îndeplinește doar obligația de reparare față de cel pe care l-a prejudiciat, ci, indirect, își îndeplinește și o obligație față de societatea organizată de stat, care ocrotește ordinea de drept și veghează restabilirea ei în cazul încălcării;

Dacă ne interesează la ce anume se referă conținutul categoriei răspunderii juridice, vom observa că el trimite la raporturile juridice dintre autoritățile publice abilitate să tragă la răspundere și cei care au încălcat legea în vigoare: primii sînt investiți cu dreptul să sancționeze, avînd și obligația să o facă în limitele prevederilor în vigoare, iar ultimii au obligația să execute sancționarea și dreptul să o îndeplinească în limitele prevederilor în vigoare, scopul realizării acestui conținut ar fi normala desfășurare a ordinii de drept.

Referințe bibliografice

1. M. Costin. Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România. Cluj: Dacia, 1974, p. 15.
2. P. Apostol. Norma etică și activitatea normativă. București, 1968, p. 52.
3. Gh. Mihai. Fundamentele dreptului. Vol. V. București: C. H. BECK, 2006, p. 73.
4. L. Barac. Cîteva considerații cu privire la definirea răspunderii juridice. În: Revista Dreptul, 1994, nr. 4, p. 38-46.

5. L. Anghel, Fr. Deak, M. Popa. Răspunderea civilă. București, 1970, p. 7.

6. А. С. Пиголкин. Общая теория права. Учебник. Изд-е 2-е Москва: Изд-во МГУ, 1996, с. 319; М. Н. Марченко. Теория государства и права. Курс лекций. Т. 2. Москва: Изд-во МГУ, 1995, с. 165.

7. Л. С. Явич. Право и социализм. М., 1982. с. 136.

8. О. Э. Лейст. Санкции и ответственность по советскому праву. Москва, 1981, с. 102-103.

9. I. Turcu, V. Deleanu. Introducere în teoria și practica răspunderii materiale. Cluj-Napoca, 1984, p. 7.

10. А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой. Гражданское право. Учебник. Изд-е 3-е. Ч. 1. Москва: Проспект, 1998, с. 550.

11. Е. А. Суханов. Гражданское право. Т. 1. Учебник. Москва: БЕК, 1998, с. 431.

12. М. Л. Горковенко. Гражданско-правовая ответственность за нарушение обязательств. В: "Атриум". Сер. Юриспруденция. Межвуз. сб. научных статей, Тольятти, № 2/1998, с. 25.

13. Д. М. Овсянко. Административное право. Учеб. пособие. Москва: Юристъ, 1996, с. 104.

14. R. I. Motică, Gh. Mihai. Introducere în studiul dreptului. Vol. II. Timișoara, 1994; I. Huma. Introducere în studiul dreptului. Iași, 1995; A. Boar. Elemente de teoria dreptului. Arad: Servosat, 1996, ș. a.

15. I. Oancea. Noțiunea răspunderii penale. În: Analele Universității București. Seria Științe social-juridice, nr. 6/1956, p. 133.

16. Р. Л. Хачатуров, Р. Г. Ягудян. Юридическая ответственность. Тольятти: Изд-во МАБИБД, 1995, с. 67.

17. I. Huma. Teoria generală a dreptului. Focșani: Neuron, 1995, p. 150.

18. C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, A. Băicoianu. Tratat de drept civil român. Vol. II. București, 1997, p. 467.

19. I. Craiovan. Tratat elementar de Teorie generală a dreptului. București, 2001, p. 283.

20. D. Ciobanu. Introducere în studiul dreptului. Curs. București, Universitatea ecologică, facultatea de drept, 1990, p. 235.

NOI REGLEMENTĂRI PRIVIND LOCUINȚA SOCIALĂ: ASPECTE JURIDICO-PRACTICE

Tudor CAPȘA,

doctor în drept, conferențiar universitar la Universitatea de Stat din Comrat

Olga TATAR,

magistru, lector la Universitatea de Stat din Comrat

SUMMARY

The article is devoted to legal issues-practical relationships resulting from new housing regulations enshrined in Law on housing no. 75 of 30 April 2015 aimed at social housing in particular, the application of which can stir up some confusion, collisions and conflicting interpretations, which requires objective need for scientific research to formulate conclusions and recommendations on the subject.

Keywords: housing relationships, housing, public housing fund, social housing, privatization

REZUMAT

În articol sînt abordate unele aspecte juridico-practice ce rezultă din noile reglementări în raporturile locative consfințite în Legea cu privire la locuințe, nr. 75 din 30 aprilie 2015, care vizează în special locuințele sociale, reglementări aplicarea cărora poate stîrni unele neclarități, colizii și interpretări contradictorii. Acest fapt impune obiectiv necesitatea efectuării unei cercetări științifice, cu formularea concluziilor și recomandărilor pe marginea subiectului abordat.

Cuvinte-cheie: raporturi locative, locuință, fond public de locuințe, locuință socială, privatizare

Introducere. Din cuprinsul art. 47 al Constituției Republicii Moldova rezultă că **dreptul la locuință** constituie un drept fundamental, care face parte din dreptul la viață decentă al persoanei sau familiei [1]. În contextul dreptului fundamental la locuință, trebuie de menționat că, în aprilie curent, Parlamentul R. Moldova a adoptat un act legislativ extrem de important, menit să reglementeze la nivelul cerințelor actuale raporturile juridice privind bunurile imobile cu statut de locuință, indiferent de tipul de proprietate și de destinația lor – Legea cu privire la locuințe, nr. 75 din 30 aprilie 2015 (în continuare – Legea nr. 75/2015) [2], care va intra în vigoare la data de 29 noiembrie 2015.

Astfel, art. 1 din Legea nr. 75/2015 statornește că dreptul la locuință **prevede:** „stabilitatea privind raporturile de locațiune, prestarea serviciilor adecvate aferente, asigurarea infrastructurii necesare,

accesibilitatea surselor financiare; nediscriminarea în exercitarea dreptului la locuință, inclusiv accesul la piața locuințelor, administrarea și folosirea locuinței, precum și intrarea în proprietatea unei locuințe; transparența exercitării de către autorități a atribuțiilor și a obligațiilor ce se referă la exercitarea dreptului la locuință”. Totodată, statul asigură dreptul persoanelor la obținerea diferitor tipuri de locuințe, inclusiv la **locuințe sociale** (LS), conform criteriilor stabilite de Legea nr. 75/2015, în limita spațiului locativ disponibil.

Este de menționat că, potrivit art. 4 din Legea nr. 75/2015, noțiunea de **locuință** semnifică „construcție sau încăpere izolată alcătuită din una sau din mai multe camere de locuit, precum și din alte încăperi auxiliare (bucătărie, bloc sanitar etc.), care satisface cerințele de trai ale unei persoane sau ale mai multor persoane (familii) și corespunde exigențelor minime

pentru locuințe, stabilite în actele normative; în calitate de locuință sînt recunoscute casele de locuit individuale, apartamentele, încăperile locuibile din cămine și din clădiri cu altă destinație”.

Noile norme ale Legii nr. 75/2015 acordă o deosebită atenție reglementării corespunzătoare a aspectelor ce țin de statutul LS. La concret, art. 9 din legea respectivă statornicește că LS se atribuie în locațiune persoanei sau familiei care pretinde la o asemenea locuință în localitatea în care are reședință sau domiciliu. LS se atribuie în locațiune persoanelor sau familiilor luate la evidență în temeiul deciziei consiliului local, fapt despre care persoanele vor fi înștiințate în scris în termen de 15 zile din ziua adoptării deciziei.

LS se constituie prin realizarea de construcții noi, precum și prin procurarea și reabilitarea unor construcții existente. Construcția, procurarea sau reabilitarea LS se efectuează conform proiectelor investitoriale, în limita mijloacelor financiare anuale aprobate în bugetul de stat, precum și din mijloacele financiare sub formă de credite și/sau granturi, acordate de către partenerii externi de dezvoltare. LS aparțin domeniului public al unităților administrativ-teritoriale și nu pot fi înstrăinate sau trecute în alt tip de locuințe. LS vor fi amplasate pe terenurile ce aparțin unităților administrativ-teritoriale și pe terenurile proprietate publică a statului. Folosirea LS se efectuează în temeiul contractului de locațiune încheiat în condițiile prevederilor art. 32–47 din Legea nr. 75/2015. Exigențele minime pentru LS sunt aprobate de Guvern. Atribuirea LS se efectuează conform Regulamentului cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a LS, aprobat de către Guvern și **coordonat cu partenerii sociali**.

Potrivit art. 16 alin. (2) din Co-

dul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28 martie 2003 [3], parteneri sociali legali ai Guvernului (*care vor participa în virtutea art. 9 din Legea nr. 75/2015 la coordonarea cu Executivul a cerințelor viitorului Regulament cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a LS*) sînt în prezent patronatele și sindicatele la nivel național, iar mai exact – Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova [4] și Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova [5], fapt confirmat prin negocierea și semnarea de către cei trei parteneri sociali a tuturor convențiilor colective la nivel național în anii 2004-2015 [6-12].

Trebuie de remarcat dispoziția art. 10 alin. (1) din Legea nr. 75/2015, ce stipulează că LS se atribuie în locațiune persoanelor sau familiilor luate la evidență, al căror venit lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește minimul de existență stabilit pe țară și care întrunesc cumulativ următoarele **condiții obligatorii**:

- nu au în proprietate locuință în Republica Moldova și peste hotarele ei, teren pentru construcția de locuințe, terenuri cu altă destinație sau casă construită în întovărășirile pomicole, precum și nu au înstrăinat o locuință în ultimii 5 ani în Republica Moldova;

- nu au beneficiat din partea statului și a autorităților administrației publice locale de credite preferențiale și susținere exprimată prin materiale de construcție sau prin asistență financiară;

- nu au participat la privatizarea locuințelor, loturilor pentru construcție, terenurilor pomicole, caselor individuale, obținute anterior de la stat;

- și una dintre următoarele condiții suplimentare:

- ✓ dispun, în fondul public de locuințe, pentru fiecare membru al familiei de o suprafață locuibilă totală

sub norma minimă stabilită pentru suprafața locuibilă totală a LS;

- ✓ locuiesc într-o locuință din fondul public de locuințe care nu corespunde exigențelor tehnice și sanitare stabilite pentru locuință, fapt confirmat printr-un raport tehnic eliberat de organul public abilitat.

În contextul celor invocate este relevant de precizat că minimul de existență pe țară se stabilește în corespundere cu cerințele Legii cu privire la minimul de existență, nr. 152 din 5 iulie 2012 [13], și ale Regulamentului cu privire la modul de calculare a mărimii minimului de existență, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 285 din 30 aprilie 2013 [14].

Totodată, art. 10 alin. (2) din Legea nr. 75/2015 prevede că de **dreptul prioritar** de a primi LS în condițiile invocate supra **dispun**:

- ❖ persoanele cu dizabilități severe care nu sînt angajate în cîmpul muncii în legătură cu starea sănătății;

- ❖ persoanele care îngrijesc minori cu dizabilități severe;

- ❖ familiile tinere, în sensul Legii cu privire la tineret, nr. 279 din 11 februarie 1999 [15], care nu dispun de o locuință;

- ❖ familiile în care s-au născut tripleți, cvadrupeți sau mai mulți copii născuți simultan;

- ❖ copiii orfani care au împlinit vîrsta de majorat și nu au beneficiat de locuință din partea statului.

La acest capitol menționăm că persoanele, inclusiv minorii, cu **dizabilități severe** (*care au dreptul prioritar la primirea LS*) se indentifică în baza reglementărilor Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30 martie 2012 [16], și ale Instrucțiunii privind modul de determinare a dizabilității și capacității de muncă, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr. 65 din 23 ianuarie 2013 [17].

Articolul 11 din Legea nr. 75/2015 statuează că evidența persoanelor care necesită LS se efectuează de către autoritățile administrației publice locale în modul prevăzut de Guvern. În caz de deces al persoanei care se afla la evidență în comun cu familia sa, membrii familiei acesteia au dreptul să se afle la evidență pentru îmbunătățirea condițiilor locative, dacă se mențin temeiurile stipulate mai sus (conform art. 10 din Legea nr. 75/2015).

Trebuie de subliniat că evidența persoanelor ce necesită LS va trebui de efectuat deocamdată/provizoriu (pînă la aprobarea de către Guvern a Regulamentului respectiv) în temeiul unui act normativ în vigoare depășit de timp, și anume: Regulamentul cu privire la modul de acordare a încăperilor de locuit în RM, aprobat prin Hotărîrea Sovietului de Miniștri și Consiliului Republican al Sindicatelor nr. 405 din 25 noiembrie 1987 [18].

Conform cerințelor art. 12 al Legii nr. 75/2015, persoanele care pretind la LS sînt scoase de la evidență conform deciziei organului care le-a luat la evidență **în cazurile:**

- îmbunătățirii condițiilor lor locative, dacă nu există alte temeiuri pentru aflarea lor la evidență;
- emigrării legale a acestora peste hotarele țării sau schimbului de domiciliu într-o localitate din altă unitate administrativ-teritorială;
- prezentării de către persoană a informației false care a servit drept temei pentru luarea la evidență sau în cazul acțiunilor ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere privind soluționarea problemei de luare la evidență pentru acordarea LS;
- renunțării în scris de către persoana care a stat la evidență pentru acordarea LS.

Scoaterea persoanelor care necesită LS de la evidență se efectuează prin decizia consiliului

local, decizie care trebuie să conțină temeiurile de scoatere de la evidență a persoanei care necesită LS. Adoptarea deciziei de scoatere de la evidență se realizează în prezența la ședința consiliului local a persoanei interesate, invitate în formă scrisă cu 15 zile înainte de data de convocare a ședinței. În caz de refuz de participare la ședință, decizia se adoptă în lipsa persoanei interesate, informînd-o în scris despre decizia adoptată în termen de 15 zile de la data la care a avut loc ședința consiliului local. Este de menționat că decizia consiliului local pe marginea problemei abordate poate fi contestată de persoanele (juridice și/sau fizice) interesate în conformitate cu prevederile Legii contenciosului administrativ, nr. 793 din 10 februarie 2000 [19].

Articolul 13 din Legea nr. 75/2015 prevede că norma suprafeței locuibile pentru LS se stabilește în mărime de 9 m² pentru fiecare persoană, iar surplusul suprafeței nu poate depăși 12 m² pentru o familie în cazul în care locuințele nu au fost construite conform standardelor pentru LS. Totodată, norma art. 14 din Legea nr. 75/2015 determină că la acordarea în locațiune a LS nu se admite instalarea într-o cameră a persoanelor de sexe diferite cu vârsta de peste 9 ani, cu excepția soților. Persoanelor în etate și persoanelor cu dizabilități, la solicitare, li se acordă LS la etaje inferioare.

Din sensul normei art. 15 al Legii nr. 75/2015 reiese că instalarea persoanei și a membrilor familiei sale în LS se face în timp de 15 zile de la data încheierii **contractului de locațiune a LS** (în continuare – CLLS) în condițiile prezentei legi. Astfel, art. 33 alin. (4) lit. b) din Legea nr. 75/2015 statornicește că CLLS se încheie între proprietarul locuinței sau autoritatea abilitată și locatar în termen de 30 de zile de la

emiterea deciziei corespunzătoare a autorității administrației publice locale, **pe un termen de pînă la 5 ani**. Termenul CLLS poate fi prelungit pe un nou termen de 5 ani în cazul în care se mențin condițiile de obținere a LS, fapt ce va fi dovedit prin acte corespunzătoare. Lista documentelor prezentate pentru prelungirea CLLS se stabilește de către Guvern, în coordonare cu partenerii sociali. Documentele urmează să fie prezentate la autoritatea abilitată cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea valabilității CLLS.

Totodată, art. 17 alin. (1) și (2) din Legea nr. 75/2015 statuează că locatarul LS este obligat să plătească pentru folosirea acesteia și pentru serviciile comunale și necomunale conform termenului stabilit în CLLS sau conform datei indicate în factura eliberată, dar nu mai tîrziu de data de 30 a lunii în care e primită factura. Plata pentru închirierea LS se percepe în condițiile art. 37 din Legea nr. 75/2015.

Așadar, din sinteza condițiilor juridice cuprinse în art. 37 al Legii nr. 75/2015 **se rezumă că:**

- ❖ plata pentru închirierea LS din fondul public de locuințe se percepe reieșind din suprafața totală a locuinței închiriate și în baza tarifului pentru închirierea locuințelor, aprobat de proprietar sau autoritatea abilitată, în temeiul metodologiei aprobate de către Guvern;
- ❖ pe lîngă plata pentru închirierea LS din fondul public de locuințe sau a locuinței proprietate privată, locatarul este obligat să efectueze plata pentru apa potabilă și evacuarea apelor uzate, încălzire, alimentarea cu energie electrică, gaze naturale, transportarea deșeurilor menajere solide și lichide, ascensor și pentru alte servicii prestate de locatar sau de furnizorul de servicii comunale și necomunale, conform facturilor prezentate. La solicitarea locatarului, locatarul este obligat să

prezinte bonurile de plată ce confirmă cheltuielile respective;

❖ la momentul încheierii CLLS, părțile stabilesc cuantumul chiriei, care va include toate cheltuielile suplimentare, cum ar fi cheltuielile de întreținere curentă a locuinței închiriate, cotizația la reparația capitală a clădirii, cheltuielile pentru întreținerea curentă a încăperilor de uz comun. După încheierea CLLS, locatorul nu va avea dreptul de a cere de la locatar plăți suplimentare neprevăzute la momentul încheierii contractului;

❖ cuantumul chiriei poate fi modificat de comun acord al părților sau la cererea uneia dintre părți. În cazul închirierii LS din fondul public de locuințe, cuantumul chiriei poate fi modificat doar atunci când se modifică unele constante din metodologia de calcul al chiriei, dar nu mai des de o dată pe an. Plata pentru închirierea LS se efectuează conform termenelor stabilite în CLLS. La solicitarea locatarului LS, plata pentru serviciile prestate poate fi achitată în prealabil pe o perioadă convenită de părți, conform condițiilor stipulate în CLLS;

❖ achitarea plății pentru chiria LS se efectuează în modul stabilit în CLLS. Dacă locatorul persoană fizică nu este subiect al activității de antreprenariat, acesta este obligat, la încasarea plății, să elibereze locatarului LS un înscris care să confirme achitarea plății. În cazul locatarului persoană juridică, achitarea plăților se efectuează, de regulă, prin bănci și prin oficiile poștale, dacă în CLLS încheiate nu este prevăzut altfel. În cazul în care plata pentru chiria LS se achită direct locatarului, acesta trebuie să perceapă plata pentru chirie și să elibereze locatarului LS un înscris care să confirme achitarea plății;

❖ la închirierea LS din fondul public de locuințe, în cazul întârzierii plăților, locatarul este obligat să achite plata penalităților în mărime

de 0,01% din suma neachitată la termen, începând cu prima zi de întârziere a achitării plății. Locatorul poate contracta organizații (inclusiv prestatorii de servicii) pentru ca acestea să efectueze calcularea plăților pentru servicii comunale și necomunale, cu prezentarea facturilor direct locatarului LS.

Concomitent, normele art. 17 alin. (3) și (4) din Legea nr. 75/2015 stabilesc că titularul CLLS este obligat să comunice primăriei, în termen de 30 de zile, orice modificare a venitului lunar al familiei acestuia, sub sancțiunea rezilierii contractului. În cazurile în care venitul lunar al familiei s-a modificat, autoritatea administrației publice locale va opera, în termen de 30 de zile, modificarea chiriei LS și a subvenției acordate. Plata pentru serviciile comunale și necomunale se percepe reieșind din utilizarea de fapt a acestor servicii, conform prevederilor art. 51 din Legea nr. 75/2015.

În această ordine de idei, dispozițiile art. 51 din Legea nr. 75/2015 consfințesc că prestarea și achitarea serviciilor comunale și necomunale pentru locatarii LS se efectuează în baza contractelor încheiate direct între prestatorii de servicii și locatari (CPS). În cazul în care CPS, din motive tehnice, nu poate fi încheiat direct cu locatarii, acesta se încheie între prestatorii de servicii și administrator, care, la rîndul său, încheie contracte cu fiecare locatar. În CPS se stipulează obligatoriu obligațiile și drepturile părților, mărimea, modul de achitare a plății pentru serviciul prestat și alte condiții. Plata pentru serviciile prestate se efectuează conform indicatorilor contoarelor instalate în locuință și/sau pe palier. Evidența consumului de apă, energie electrică, gaze naturale, energie termică se efectuează în baza indicatorilor contoarelor adecvate, legalizate, veri-

ficat metrologic în modul stabilit de legislația în vigoare și montate în conformitate cu condițiile tehnice elaborate de furnizor.

Plata pentru serviciile prestate necontorizate în locuință se efectuează conform indicatorilor contoarelor instalate la bloc și se repartizează de către administrator pentru fiecare locuință necontorizată în funcție de suprafața ei totală. Plata pentru serviciile comunale și necomunale utilizate în locurile de uz comun și pentru funcționarea ascensoarelor se efectuează în baza unui regulament aprobat de către Guvern. Proprietarii sau locatarii consumatori ai serviciilor comunale și necomunale au dreptul la debranșarea locuințelor ce le aparțin sau le închiriază de la sistemele de asigurare cu servicii comunale și necomunale. Se interzice debranșarea de la serviciile comunale și necomunale care constituie exigențele minime pentru locuințe stabilite în funcție de localitate.

Neachitarea de către o parte din locatari a serviciilor comunale prestate nu constituie temei pentru debranșarea totală a blocului locativ de la rețelele și instalațiile electrice (inclusiv a ascensoarelor), de la rețelele termice, gaz, alimentare cu apă și canalizare, dacă în CPS nu este prevăzut altfel. Persoanele fizice și juridice care dețin în proprietate sau în folosință în blocul locativ încăperi cu altă destinație decât cea de locuință vor achita, obligatoriu, cheltuielile ce țin de prestarea serviciilor comunale și necomunale contractate cu prestatorul sau cu administratorul. Asemenea contracte vor încheia toate persoanele fizice și juridice care dețin în proprietate sau în folosință bunuri amplasate pe terenul aferent blocului locativ respectiv. În contractele încheiate direct de prestatorii de servicii comunale și necomunale cu consumatorii finali, prestatorii vor prevedea și prestarea servicii-

lor pentru necesitățile comune ale blocului locativ.

Este de remarcat că norma art. 17 alin. (5) din Legea nr. 75/2015 prevede că locatarii LS care au datorii la achitarea chiriei sau se eschivează timp de 6 luni de la plata acesteia sînt evacuați din LS respectivă în temeiul hotărîrii instanței de judecată, în conformitate cu prevederile art. 20 din prezenta lege.

Art. 20 din Legea nr. 75/2015 consacră că, în cazul rezilierii CLLS pe cale judiciară ca urmare a acțiunilor ilegale și/sau a încălcării obligațiilor contractuale de către locatar, membrii familiei sale și de către alte persoane care locuiesc împreună cu acesta, evacuarea lor se efectuează **fără acordarea altei locuințe**.

În conformitate cu dispozițiile art. 18–19 din Legea nr. 75/2015, în cazul în care blocul locativ cu LS urmează a fi demolat în legătură cu exproprierea terenului de pămînt pentru utilitate publică sau locuințele din bloc nu mai sînt adecvate pentru locuire, iar destinația blocului urmează a fi schimbată în nelocuibilă, unitățile cărora li se atribuie terenul de pămînt sau blocul locativ care urmează a fi schimbat, asigură persoanele care sînt evacuate din acest bloc, în condițiile închirierii, cu locuințe **de aceleași dimensiuni și comodități**. Dacă blocul locativ cu LS este în stare avariata sau în pericol de prăbușire, locatarilor LS care sînt evacuați din aceste încăperi li se acordă în locațiune o altă locuință, în temeiul deciziei consiliului local, în limita locuințelor disponibile.

În fine, este foarte important de avut în vedere că, potrivit dispozițiilor art. 59 alin. (3) din Legea nr. 75/2015, **în termen de un an de la intrarea în vigoare a prezentei legi** (adică în intervalul dintre 29.11.2015–29.11.2016),

locuințele neprivatizate pasibile pentru privatizare în conformitate cu Legea privatizării fondului de locuințe, nr. 1324-XII din 10 martie 1993 [20], trec în proprietatea unităților administrativ-teritoriale pe teritoriul cărora sînt amplasate. Autoritățile administrației publice locale se obligă să acorde acestor locuințe statut de LS și să înregistreze dreptul de proprietate asupra lor în modul stabilit prin Legea cadastrului bunurilor imobile, nr. 1543-XIII din 25 februarie 1998 [21]. Cu persoanele care locuiesc în locuințele (LS) trecute în proprietatea unităților administrativ-teritoriale se vor încheia CLLS pe un termen de 5 ani, fără a se ține cont de cerințele art. 13 din Legea nr. 75/2015 (*citare anterior*).

În contextul celor expuse, se cere de avut în vedere că în literatură juridică autohtonă există punctul de vedere conform căruia privatizarea gratuită a locuințelor este un nonsens și nu reprezintă calea optimă spre libertatea economică și piața de locuințe [22, p. 43]. Considerăm că acest deziderat este valabil în prezent la privatizarea locuințelor din fondul locativ neprivatizat.

Totodată, art. 59 alin. (4) și (5) din Legea nr. 75/2015 statuează că persoanele asigurate cu locuințe din fondul public de locuințe pînă la intrarea în vigoare a legii vizate (29.11.2015), în termen de un an de la punerea în aplicare a acesteia (29.11.2015–29.11.2016), urmează să reîncheie contractul de locațiune (CLLS) cu proprietarul locuinței sau cu autoritatea abilitată. Autoritățile administrației publice locale vor aduce la cunoștință persoanelor care locuiesc în locuințe pasibile de privatizare, dar nu au dispus de acest drept, despre faptul că, în termen de un an de la intrarea în vigoare a Legii nr. 75/2015 (29.11.2015–29.11.2016), locuințele neprivatizate vor trece în proprietatea unităților administrativ-

teritoriale și acestor locuințe li se va atribui statutul de LS.

La acest capitol, în literatura de specialitate s-a propus ca după expirarea unui an de la data intrării în vigoare a Legii nr. 75/2015, locuințele neprivatizate să treacă în proprietatea unităților administrativ-teritoriale nu mai tîrziu de 2 luni de la data publicării prezentei legi, iar încălcarea acestui termen conduce la prelungirea duratei de privatizare de un an [23, p. 19]. Însă o astfel de propunere este practic alogică și irealizabilă din **considerentele că**:

- legiutorul a stabilit o perioadă rezonabilă/optimă de trecere a locuințelor neprivatizate în proprietatea unităților administrativ-teritoriale în decurs de un an de la data intrării în vigoare a Legii nr. 75/2015 (29.11.2015), și nu de la data publicării prezentei legi (29.05.2015), care va intra în vigoare abia după 6 luni de la publicare;

- termenul extrem de restrîns și nereal propus de două luni de la data publicării prezentei legi (29.05.2015–29.07.2015) a expirat/s-a consumat deja și astfel și-a pierdut acum orice însemnătate juridică;

- termenul consumat de două luni de la data publicării prezentei legi (29.05.2015–29.07.2015) în genere nu se încadrează în sursumul termen valabil de un an (29.11.2015–29.11.2016), ci este în afara acestuia (făcînd parte din cele 6 luni premărgătoare datei intrării în vigoare a Legii nr. 75/2015).

În concluzie se poate constata că aplicarea noilor reglementări legale în raporturile locative ce vizează statutul locuințelor sociale și drepturile locatarilor acestora cere o abordare profundă, corectă, competentă, obiectivă, sistemică și echitabilă din partea subiecților juridici implicați, reieșind din drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului consacrate în Constituția Republicii Moldova

și în tratatele internaționale privitoare la drepturile omului la care Republica Moldova este parte, conform cărora statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, **locuința**, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1.
2. Legea cu privire la locuințe, nr. 75 din 30 aprilie 2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 131-138, art. 249.
3. Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154 din 28 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art. 648.
4. Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova. <http://www.cnpm.md>.
5. Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova. <http://www.cnsm.md>.
6. Convenția colectivă (nivel național) nr. 1 din 3 februarie 2004 "Salarizarea angajaților aflați în relații de muncă în baza contractelor individuale de muncă". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 30-34, art. 268.
7. Convenția colectivă (nivel național) nr. 2 din 9 iulie 2004 "Timpul de muncă și timpul de odihnă". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 112-118, art. 968.
8. Convenția colectivă (nivel național) nr. 4 din 25 iulie 2005 "Cu privire la modelul Contractului individual de muncă". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 101-103, art. 827.
9. Convenția colectivă (nivel național) nr. 8 din 12 iulie 2007 "Cu privire la eliminarea celor mai grave forme ale muncii copiilor". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106, art. BIS.
10. Convenția colectivă (nivel național) nr. 11 din 28 martie 2012 "Cu privire la criteriile de reducere în masă a locurilor de muncă". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 149-154, art. 570.
11. Convenția colectivă (nivel național) nr. 12 din 9 iulie 2012 "Formularul statelor de personal și permisul nominal de acces la locul de muncă". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 149-154, art. 571.
12. Convenția colectivă (nivel național) nr. 15 din 9 iunie 2015 "Pentru aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în Convenția colectivă (nivel național) nr. 2 din 9 iulie 2004 „Timpul de muncă și timpul de odihnă”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 161-165, art. 459.
13. Legea cu privire la minimumul de existență, nr. 152 din 5 iulie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 165, art. 555.
14. Regulamentul cu privire la modul de calculare a mărimii minimumului de existență, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 285 din 30 aprilie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 104-108, art. 344.
15. Legea cu privire la tineret, nr. 279 din 11 februarie 1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 39-41, art. 169.
16. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30 martie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 155-159, art. 508.
17. Instrucțiunea privind modul de determinare a dizabilității și capacității de muncă, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 65 din 23 ianuarie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 18-21, art. 104.
18. Regulamentul cu privire la modul de acordare a încăperilor de locuit în Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Sovietului de Miniștri și Consiliului Republican al Sindicatelor nr. 405 din 25 noiembrie 1987. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSS Moldovenești, 1987, nr. 12, art. 154.
19. Legea contenciosului administrativ, nr. 793 din 10 februarie 2000, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 3 octombrie 2006.
20. Legea privatizării fondului de locuințe, nr. 1324-XII din 10 martie 1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 26-27, art. 176.
21. Legea cadastrului bunurilor imobile, nr. 1543-XIII din 25 februarie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 44-46, art. 318.
22. Сосна Б., Кибак Н. Новый закон «О жилье» нуждается в изменении. В: Журнал «Закон и жизнь», 2015, № 7, с. 18-22.
23. Tudor Capșa. Privatizarea locuințelor – trainică bază juridică. În: Revista "Legea și Viața", 1992, nr. 8, p. 41-43.

ANALIZA SISTEMELOR ELECTORALE ALE REPUBLICII LETONIA ȘI REPUBLICII LITUANIA

Andrei RACU,
doctorand, ULIM

SUMMARY

This scientific article is an analysis of electoral systems in the European Union level, electoral systems that are used in Republic of Latvia and Lithuania. In the first part of the article we show the structure of the electoral system of the Republic of Latvia and make it a feature. The second parts show the structure of the Republic of Lithuania electoral system and make it a feature. At the end of the article we make certain conclusions.

Keywords: Republic of Latvia, Republic of Lithuania, electoral system, the Sainte-Lague method, parliamentary elections, local elections, European Parliament elections

REZUMAT

Prezentul articol, în materie științifică, reprezintă o analiză în domeniul sistemelor electorale la nivel de Uniune Europeană, sisteme electorale ce sînt utilizate în Republica Letonia și Republica Lituania. În prima parte a articolului prezentăm structura sistemului electoral al Republicii Letonia și îi facem o caracteristică. În partea a doua arătăm structura sistemului electoral al Republicii Lituania și o caracterizăm. La finele articolului tragem anumite concluzii.

Cuvinte-cheie: Republica Letonia, Republica Lituania, sistem electoral, metoda Sainte-Lague, alegeri parlamentare, alegeri locale, alegeri pentru Parlamentul European

Introducere. Sistemul electoral și sistemul de partide sînt indicatoarele gradului de democrtizare a unei societăți. Sistemul electoral utilizat în cadrul procesului electoral diferă de la stat la stat, iar alegerea unui anumit tip de sistem electoral ține de mai mulți factori, cum ar fi structura statului, structura organelor reprezentative, tradiția politică, sistemul de partide, oportunitatea elitelor politice aflate la guvernare ș.a. În continuare vom încerca să facem o caracteristică a sistemelor electorale folosite în Republica Letonia și în Republica Lituania, care pot servi, în tot sau în parte, drept modele pentru îmbunătățirea sistemului electoral din Republica Moldova.

Materiale și metode aplicate. Studiul efectuat a avut la bază cercetarea doctrinei, legislației internaționale în domeniu, dar și a practicii statelor în procesele vizate. Metodele de cercetare aplicate au fost: metoda logica, metoda sistemică, metoda juridică, metoda istorică și cea comparativă.

Rezultate obținute și discuții. Alegerile populare constitu-

ie garanția realizării principiului suveranității naționale. La baza oricăror alegeri stă un sistem electoral utilizat. Sistemul electoral utilizat în cadrul procesului electoral diferă de la stat la stat, iar alegerea unui anumit tip de sistem electoral ține de mai mulți factori.

Letonia sau Republica Letonia (Latvija, Latvijas Republika) este o republică parlamentară, un stat unitar, unde sistemul politic al țării este guvernat de Constituție (Satversme).

Organul suprem legislativ și reprezentativ al țării este Parlamentul Leton (Saeima), care este unul unicameral, cu 100 de membri aleși pentru o durată de 4 ani.

La fiecare patru ani, în prima sîmbătă a lunii octombrie, în Letonia sînt organizate alegeri parlamentare ordinare. La ele pot participa toți cetățenii din Letonia care au drept de vot și care în ziua alegerilor au atinsă vîrsta de 18 ani.

Alegerile pentru Seimul letonian sînt organizate în cinci circumscripții electorale: în Riga, Vidzeme, Latgale, Kurzeme și Zemgale. Deoarece, spre deosebire de

alegerile locale, la alegerile parlamentare participă și cetățenii letoni care locuiesc în afara țării, aceștia sînt incluși în circumscripția Riga.

Alegerile pentru Seim sînt organizate într-o singură zi. În plus, orice alegător, indiferent de locul de reședință și locul de domiciliu, poate vota la orice secție de votare din Letonia sau din străinătate.

Dacă, din diferite motive, alegătorul nu poate vota în ziua alegerilor, acesta poate depune votul său spre depozitare timp de trei zile înainte de ziua alegerilor [1].

Alegerile se desfășoară pe baza unui sistem proporțional cu scrutin de listă și vot preferențial, iar un candidat poate figura pe listele depuse în mai multe circumscripții electorale. Pragul electoral este de 5% din voturile valabil exprimate la nivel național.

Fiecare alegător primește buletine de vot pe care sînt trecute separat listele de candidați propuse de partide și un plic purtînd ștampila secției de votare, el avînd de introdus în plic, pe care îl va introduce în urnă, buletinul de vot pe care este tipărită lista preferată. Înainte

de a face acest lucru însă, opțional, poate să-și exprime susținerea pentru unul sau mai mulți dintre candidații partidului a cărui listă o votează, marcînd numele candidatului sau candidaților cu „+”. De asemenea, el are și posibilitatea de a-și manifesta dezaprobarea față de unul sau mai mulți dintre candidații aflați pe lista pe care o votează, caz în care trebuie să taie, pe buletinul de vot, numele respectivului sau respectivilor.

Rezultatele se stabilesc și mandatele se repartizează în felul următor. În primul rînd, în fiecare circumscripție se stabilește numărul de mandate care revin fiecărei liste de candidați, aplicîndu-se metoda Sainte-Lague, unde numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare listă de candidați se împarte la divizorii 1, 3, 5, 7 ... pînă cînd divizorul ajunge să fie cel puțin egal cu numărul de mandate care sînt de atribuit, după care se ordonează cîturile în ordinea lor descrescătoare și, în această ordine, se atribuie listei căreia îi corespunde fiecare cît, pînă se epuizează toate mandatele.

În cea de a doua fază, pentru fiecare candidat în parte se efectuează următoarea operațiune: din numărul de voturi exprimate pentru lista pe care el se află, se scade un număr de voturi egal cu numărul de alegători care au tăiat numele său de pe listă, iar la ce se obține se adaugă numărul de voturi preferențiale pe care le-a primit. Rezultatul acestei operațiuni determină ordinea în care candidații beneficiază de mandate. Dacă acest rezultat îi dă dreptul unui candidat să obțină mandate în două sau mai multe circumscripții, candidatul urmează să primească mandatul în circumscripția în care numărul obținut în urma acestei operațiuni este cel mai mare [2, p. 26].

Șeful statului Letonia este

Președintele Letoniei, ales indirect, prin vot secret, de către Seim, cu o majoritate simplă de voturi, pentru un mandat de 4 ani [3, art. 35 și 36].

Letonia este un stat unitar, organizat teritorial în baza principiului descentralizării și autoadministrării locale. Au dreptul de a participa la alegerile pentru organele de autoadministrare locale toți cetățenii letoni și cetățenii Uniunii Europene care au drept de vot, care în ziua alegerilor au atins vîrsta de 18 ani. Pentru a participa la alegerile locale, un cetățean al Uniunii Europene trebuie să fie înregistrat în registrul populației din Letonia.

Drepturilor de vot în alegerile locale nu îl au persoanele care au fost condamnate și execută pedeapsă privativă de libertate, precum și acei cetățeni ai Uniunii Europene care nu au drept de vot în statutul membru al Uniunii Europene, cetățeni ai căror sînt.

Alegătorii pot vota numai în localitatea în care își au înregistrat locul de reședință, cel puțin cu 90 de zile înainte de ziua alegerilor, sau în localitatea în care dețin un bun imobil, înregistrat în modul prevăzut de lege.

Alegerile pentru Consiliul orașenesc și Consiliul regional au loc în baza unui vot egal, direct și secret, în baza unui sistem proporțional, o dată la patru ani. Alegerile ordinare locale au loc în prima sîmbătă a lunii iunie.

Letonia, în calitate de membru al Uniunii Europene, își delegă reprezentanții săi în Parlamentul European. Letonia dispune de 8 locuri în Parlamentul European. Sistemul prin care sînt aleși cei opt reprezentanți este unul proporțional cu scrutin de listă și vot preferențial, asemănător celui folosit pentru alegerea Parlamentului național. Există o singură circumscripție

electorală, la nivelul întregii țări. Pentru alegerile în Parlamentul European nu există prag electoral. Alegătorul votează o listă, avînd și dreptul de a exprima voturi preferențiale pentru anumiți candidați și voturi „negative” pentru alții.

Stabilirea numărului de mandate care revin fiecărei liste se face prin metoda Sainte-Lague, unde numărul de voturi corespunzător fiecărei liste se divide prin numere impare succesive în număr egal cu numărul de mandate, după care se dispun rezultatele obținute în urma acestei operațiuni pentru toate listele în ordine descrescătoare, fiecărui rezultat urmînd a-i corespunde un mandat, pînă cînd se epuizează toate mandatele.

Odată stabilit numărul de mandate care revin fiecărei liste, acele mandate sînt alocate candidaților de pe listă într-o ordine determinată de numărul de voturi preferențiale și numărul de voturi „negative” primite de fiecare dintre candidați [2, p. 48].

Lituania este o republică parlamentară, stat unitar, cu circa 3 milioane de locuitori. Lituania este un stat-membru al Uniunii Europene, al Consiliului Europei, un membru cu drepturi depline al Acordului Schengen și NATO.

Alegerile în Lituania sînt organizate atît la nivel național, cît și la nivel local. La nivel național este ales șeful statului și Parlamentul Republicii Lituania, numit Seimas. La nivel local sînt aleși membrii consiliilor locale.

Organul reprezentativ și legislativ suprem în Lituania este Parlamentul (Seimas), care este unicameral și are 141 de membri aleși pentru un mandat de patru ani.

Membrii Parlamentului Republicii Lituania sînt aleși prin vot universal, egal, secret și direct, în baza unui sistem electoral mixt,

unde 71 dintre candidații sînt aleși în baza unui sistem electoral majoritar cu două tururi de scrutin în circumscripții uninominale, iar ceilalți 70 sînt aleși prin scrutin proporțional de listă cu vot preferențial, desfășurat la nivel național, unde întreg teritoriul țării constituie o singură circumscripție electorală.

Alegătorul primește două buletine de vot, unul pentru circumscripția uninominală și unul pentru circumscripția națională. Exprimarea votului se face marcînd numele candidatului pe buletinul corespunzător circumscripției uninominale și, respectiv, lista de partid pe buletinul corespunzător circumscripției plurinominale. Pe listă, alegătorul poate, fără să fie obligatoriu, să intervină și să stabilească o altă ordine pentru candidați, avînd dreptul de a exprima voturi „preferențiale” pentru maximum cinci candidați. Dacă din însemnările alegătorului pe buletinul de vot nu reiese cu claritate cui îi sînt adresate voturile preferențiale, votul rămîne valabil, dar se ia în considerare ordinea propusă de partid [2, p. 26-27].

Alegerile în circumscripțiile uninominale sînt considerate valabile în cazul în care rata de participare la vot este mai mare de 40% din alegătorii din circumscripția respectivă. Candidații pentru care au votat mai mult de jumătate din alegătorii ce au luat parte la vot sînt declarați învingători. În cazul în care în circumscripție au fost înscrisi în competiția electorală mai mult de doi candidați și nici unul dintre ei nu a primit mai mult de jumătate din voturile alegătorilor, nu mai tîrziu de două săptămîni de la publicarea rezultatelor alegerilor este petrecut un al doilea tur de scrutin, la care participă primii doi candidați care au primit cel mai mare număr de voturi. Cîștigător al turului doi este declarat candidatul

pentru care a votat cel mai mare număr de alegători. În circumscripțiile în care au candidat maximum doi candidați și în care nici unul dintre aceștia nu a fost ales, alegerile se repetă.

Alegerile în baza sistemului proporțional, unde întreaga țară constituie o singură circumscripție electorală, se consideră valabile dacă la ele au participat mai mult de un sfert din toți alegătorii înscrisi în listele electorale. Pot participa la aceste alegeri atît partidele politice, cît și coalițiile electorale, care și formează listele de candidați. La distribuția mandatelor participă doar partidele care au atins un prag electoral egal cu 5% din alegătorii care au participat la vot și coalițiile care au atins un prag electoral egal cu 7% din alegătorii care au participat la vot. La distribuire pot participa și partidele sau coalițiile care nu au atins pragul electoral, dacă după aplicarea pragurilor numărul de alegători care ar urma să fie reprezentați în Parlament este mai mic decît 60% din cei care s-au prezentat la urne, atunci partidul sau coaliția cu cele mai multe voturi, din cele aflate sub prag, cîștigă dreptul de a participa la distribuirea mandatelor.

Candidații care sînt aleși în circumscripțiile uninominale nu pot fi aleși și în circumscripția națională. Mandatele se distribuie partidelor în mod proporțional. Numărul de voturi necesar pentru ca un candidat să fie considerat ales se stabilește în baza unui coeficient electoral. Coeficientul electoral se obține din împărțirea numărului de voturi valabil exprimate, doar pentru partidele participante la distribuire, la 70, ceea ce constituie numărul de membri ai Seima care se aleg prin scrutin de listă. Dacă după împărțire rămîne un rest, la valoarea finală se adaugă „1”. Nu-

mărul de voturi primit de o listă se împarte la coeficientul electoral și astfel se obține numărul de locuri pentru fiecare dintre partide. Mandatele ramase nedistribuite, în urma acestei operații de împărțire, se distribuie în ordinea marimii resturilor.

Odată stabilit numărul de mandate ce revin fiecărei liste, se trece la cea de a doua fază – cea a distribuirii mandatelor între candidații de pe aceeași listă. Pentru început, se stabilește, pentru fiecare candidat în parte, numărul de voturi preferențiale pe care le-a primit. Dacă acest număr este mai mare decît numărul de parlamentari care se aleg la nivelul circumscripției plurinominale sau egal cu acesta, „cota electorală” a candidatului este egală cu numărul respectiv. Dacă este mai mic, „cota electorală” este „0”. După aceea, se calculează punctajul pentru fiecare candidat, ca fiind produsul dintre „cota electorală” și „cota de partid” ce se stabilește în funcție de locul pe care candidatul îl ocupă pe lista partidului. Mandatele sînt distribuite candidaților în ordinea descrescătoare a punctajului astfel obținut pentru fiecare dintre ei [2, p. 27].

Șeful statului Lituania este Președintele lituanian, care este ales pentru un mandat de cinci ani de către toți cetățenii Republicii Lituania care au cel puțin 18 ani împliniți, inclusiv în ziua alegerilor, prin vot universal, direct, secret și egal. Nu pot vota pentru alegerea președintelui cetățenii recunoscuți de către instanța de judecată lipsiți de capacitate juridică. Orice restricții, directe sau indirecte, privind dreptul cetățenilor de a vota, bazate pe sex, rasă, naționalitate, limbă, origine, statut social, religie sau opinie sînt interzise.

Poate fi ales Președinte al Republicii Lituania orice cetățean li-

tuanian din naștere, care a trăit în Lituania cel puțin ultimii trei ani, cu condiția că înainte de data alegerilor el a atins vârsta de 40 de ani și întrunește toate condițiile pentru a fi ales membru al parlamentului. Nimeni nu poate fi ales Președinte al Republicii Lituania mai mult de două mandate consecutive.

Președintele Republicii Lituania se alege prin intermediul sistemului electoral majoritar cu două tururi de scrutin, unde întreaga țară constituie o singură circumscripție electorală [4].

Dreptul de a alege membrii consiliilor locale îl au persoanele care își au reședința permanentă în localitatea respectivă, fără a fi necesară cetățenia lituaniană, care au împlinit vârsta de 18 ani, inclusiv în ziua alegerilor. Membru al Consiliului nu poate fi aleasă o persoană mai tânără de 20 de ani. Nu pot candida în consiliile locale nici militarii care își exercită serviciul în termen sau serviciul de alternativă.

Numărul de membri ai consiliului local depinde de populația localității respective, unde localitățile cu un număr de locuitori mai mare de 500 000 vor avea un consiliu local din 51 de membri; localitățile cu un număr de locuitori de la 300 000 la 500 000 de persoane vor avea un consiliu local din 41 de membri; cele cu un număr de locuitori de la 100 000 la 300 000 de persoane vor avea un consiliu local din 31 de membri; localitățile cu un număr de locuitori de la 50 000 la 100 000 de persoane vor avea un consiliu local din 27 de membri; cele cu un număr de locuitori de la 20 000 la 50 000 de persoane vor avea un consiliu local din 25 de membri și localitățile cu un număr de locuitori până la 20 000 de persoane vor avea un consiliu local din 21 de membri.

Sînt admise la distribuirea

mandatelor doar partidele sau organizațiile politice participante la alegerile locale pentru lista cărora au votat nu mai puțin de 4% din alegătorii care au participat la vot, iar coalițiile – pentru care au votat nu mai puțin de 6% din alegătorii ce au participat la vot.

Distribuirea mandatelor se face prin intermediul unui sistem electoral proporțional și mandatul alevului local durează patru ani [5, art. 119].

Republica Lituania, în calitate de membru cu drepturi depline al Uniunii Europene, are dreptul de a-și delega reprezentanții săi în Parlamentul European, unde beneficiază de 11 locuri. Cei 11 membri ai Parlamentului European sînt desemnați în cadrul unei singure circumscripții electorale, ce acoperă întregul teritoriu la Lituania, printr-un sistem de reprezentare proporțională cu scrutin de listă și vot preferențial. Pragul electoral este de 5%.

Fiecare alegător are dreptul la un vot, pentru o anumită listă, avînd posibilitatea ca, de pe lista respectivă, să voteze un anumit candidat.

Numărul de voturi obținut de fiecare listă se divide cu un număr $q = [\text{nr. total de voturi} / (\text{nr. total de voturi} + 1)] + 1$, din această operație rezultînd un prim număr de mandate. Resturile rămase sînt ordonate în ordine descrescătoare, fiecăruia dintre ele urmînd să-i corespundă cîte un mandat, pînă ce se epuizează toate mandatele.

Mandatele alocate unei liste sînt distribuite candidaților în funcție de voturile preferențiale primite de fiecare dintre ei și, începînd din momentul în care aceste voturi nu mai fac departajarea între candidați, de ordinea în care ei au fost poziționați pe listă de către partid [2, p. 48].

Concluzii. Republica Letonia și Republica Lituania sînt, la fel

ca și Republica Moldova, state relativ tinere, care și-au obținut independența în urma destrămării URSS. Totodată, Republica Letonia și Republica Lituania au atins rezultate considerabile în parcursul său democratic, inclusiv în domeniul electoral, iar experiența electorală a acestora este importantă și utilă, inclusiv prin furnizarea unor noi modele pentru îmbunătățirea sistemului electoral al Republicii Moldova.

Recenzent:

Victor POPA,

doctor habilitat în drept,
profesor universitar, ULIM

Referințe bibliografice

1. URRL: <http://www.cvk.lv/pub/public/28959.html> (1)
2. Adrian Sorescu și alții. 25+2 sisteme electorale. București: Asociația Pro Democrația, 2006.
3. Constituția Letoniei din 1922.
4. URRL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Выборы_в_Литве
5. Constituția Republicii Lituania.

PARTICULARITĂȚI ALE ACȚIUNII ÎN JUSTIȚIE PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC CAUZAT DE MINORI

Grigore ARDELEAN,

doctorand, lector universitar, Academia de Poliție "Ștefan cel Mare"

SUMMARY

Ensuring the exercise of the right to a healthy environment is possible only in the presence of an effective mechanism of defense by preventing or ultimately repair damage caused. The legal norms on providing a full repair environmental damage are functional only with the support of rules that belong to other branches of law, which in turn have to meet the new needs and aspirations.

Keywords: injury, environmental, responsibility, minor

REZUMAT

Asigurarea exercitării dreptului la un mediu sănătos este posibilă numai în prezența unui mecanism eficient de apărare prin prevenirea sau, în cele din urmă, repararea prejudiciului cauzat. Normele legale privind asigurarea unei reparații complete a prejudiciului ecologic sînt funcționale doar cu sprijinul normelor ce aparțin altor ramuri de drept, care, la rîndul lor, vor răspunde noilor nevoi și aspirații.

Cuvinte-cheie: prejudiciu, mediu, responsabilitate, minor

Introducere. Esența unui trai decent, în principiu, nu presupune doar confortul material pe care și l-a adaptat omul de-a lungul existenței sale, ce constă adesea în puterea de cumpărare a diferitor bunuri și servicii, generată de nivelul înalt al remunerării, asistența medicală, garanțiile sociale sau de nivelul de asigurare a securității și ordinii de drept, ci în mare parte de *calitatea mediului* ce asigură viabilitatea tuturor proceselor care alcătuiesc existența umană.

Potrivit unor evaluări recente [8, p. 66], protecția mediului a devenit o necesitate a societății contemporane, o oportunitate cu caracter universal. Preocupările privind păstrarea unui mediu sănătos vizează ameliorarea condițiilor de viață ale omului, menținerea echilibrului ecologic, a ecosistemelor, în care ființa umană este parte integrantă. Existența unui mediu sănătos reprezintă o condiție a realizării drepturilor fundamentale ale omului: dreptul la sănătate fizică și morală și dreptul la viață. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului, în condițiile unei dezvoltări durabile. Acțiunea de protecție a mediului se poate realiza pe deplin numai prin asocierea măsurilor de ordin juri-

dic și administrativ cu cele de ordin educațional. Schimbarea mentalității oamenilor nu este deloc ușoară, dar fără o educație în acest sens orice acțiune de ocrotire a mediului este sortită eșecului. Este de menționat că educația ecologică ocupă un loc central în politicile statelor Uniunii Europene, la care aspiră și Republica Moldova.

Reieșind din necesitatea consolidării pe viitor a normelor ce urmăresc ridicarea nivelului de cultură ecologică care pot avea o influență pozitivă asupra unor categorii de subiecți la o anumită vîrstă, în elaborarea studiului propus vom aborda problematica ce vizează raportul dintre delincvența juvenilă și prejudiciile aduse mediului. Actualmente, recunoaștem că normele ce au menirea să asigure o apărare eficientă a drepturilor omului la un mediu sănătos și neprejudiciat din punct de vedere ecologic au înregistrat progrese și rezultate palpabile, însă ținînd cont de specificul factorilor naturali și de sensibilitatea acestora la atacurile întreprinse zilnic prin activitățile cotidiene ale omului, cadrul juridic în anumite situații devine vulnerabil și neputincios.

Rezultate obținute și discuții. Avînd în vedere specificitatea

prejudiciului ecologic în materie de constatare, estimare și reparare, acesta devine și mai specific în cazul imposibilității incriminării responsabilității subiectului iresponsabil datorită vîrstei sale, incriminare ce are la bază un mecanism nu tocmai perfect. Potrivit regulilor generale, în cazul comiterii unei fapte ilicite, cu caracter prejudiciabil, în prezența vinovăției, subiectul va suporta consecințele răspunderii contravenționale sau penale după caz, însoțite de cele ale răspunderii civile delictuale. Aceasta din urmă poate fi aplicată și în cazul lipsei caracterului ilicit al faptei sau vinovăției în anumite cazuri concrete [3, p. 1075], însă cu condiția să existe un prejudiciu. Finalitatea aplicării răspunderii civile delictuale o constituie repararea prejudiciului cauzat și repunerea victimei în situația anterioară, constituind o formă a sancțiunii aplicate față de făptuitor.

Însă dificultatea aplicării răspunderii civile delictuale devine sesizabilă atunci cînd fapta prejudiciabilă este săvîrșită de subiectul care, datorită vîrstei sale de pînă la 14 ani, nu poate fi tras la nici una din formele răspunderii juridice, deoarece acesta se consideră că nu dispunea de discernămint în mo-

mentul comiterii faptei. Cu atât mai mult în cadrul răspunderii civile delictuale, unde principala sancțiune o constituie repararea prejudiciului, aplicarea acesteia nu ar avea nici un efect atîta timp cît minorul care nu a împlinit vîrsta de 14 ani nu dispune de venituri, deoarece nu are capacitate de muncă. În acest caz, legiuitorul, pentru asigurarea exercitării dreptului de creanță al victimei față de făptuitor, care este debitorul obligației de reparare, a instituit mecanismul aplicării răspunderii față de subiect, altul decît cel ce a cauzat dauna, formula respectivă fiind valabilă și în materia reparării prejudiciilor ecologice.

Așadar, avînd în vedere genericul subiectului investigat, în lucrarea de față ne vom referi nemijlocit la specificul aplicării răspunderii civile delictuale față de subiecții responsabili pentru faptele minorilor, în vederea stabilirii unor circumstanțe caracteristice și reguli aplicabile reparării acestor categorii de prejudicii. Potrivit unor opinii [9, p. 51], aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru prejudicii aduse mediului se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului.

După cum am menționat mai sus, potrivit regulii generale, pentru angajarea răspunderii delictuale este necesară vinovăția autorului faptei ilicite. Însă nu întotdeauna aceeași persoană întrunește calitatea de autor al faptei ilicite și cea de debitor în obligația delictuală. Din acest considerent, în cazul în care paguba materială a fost pricinuită de către un minor căruia nu i se poate incrimina vinovăția datorită lipsei discernămîntului, prejudiciul cauzat mediului înconjurător se repară de părinți (adoptatori), tutori, instituțiile de învățămînt, de educație, curative sub a căror supraveghere se află minorul, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor [7] (art. 1406, art. 1407 CC).

Analizînd în detaliu conținutul normei în cauză, constatăm că, în cazul în care de cauzarea unui prejudiciu ecologic se face vinovat subiectul ce nu a împlinit vîrsta de 14 ani, prejudiciul va fi reparat de părinții acestuia, tutori sau instituțiile de învățămînt, de educație, curative sau persoanele obligate să-l supravegheze în bază de contract, cu condiția că se demonstrează vinovăția acestora în neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de supraveghere și educație. Aparent, soluția ar fi clară, însă dacă e să ne aprofundăm în complexitatea situațiilor imprevizibile care pot apărea în cursul aplicării acestei norme, constatăm necesitatea revizuirii cadrului normativ în domeniu, riscînd poate să nu identificăm soluții total perfecte de apărare a titularilor dreptului la repararea prejudiciului ecologic, datorită specificului acestuia. Conform unor viziuni¹, repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decît în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este reparabil în natură, fie că este diluat încît nicio reparație nu este posibilă. Una din situațiile neprevăzute care pot fi sesizate în cursul examinării litigiilor ce au ca obiect repararea prejudiciului de către părinții minorului culpabil de fapt, dar nu și de drept, ar fi cazul în care nu se demonstrează vinovăția lor, sau invers – aceeași demonstrează nevinovăția.

Așadar, din conținutul ultimei expresii, cu toate că vedem clară reglementarea ce se referă la sarcina probării lipsei vinovăției rezultate din supravegherea necorespunzătoare, care în mod evident revine părinților minorului, totuși aici identificăm și unele situații critice care ar genera multe semne de întrebare, cum ar fi: Care sînt parametrii ce atestă îndeplinirea corespunzătoare sau neîndeplinirea obligațiilor de educație a minorului, dar mai cu seamă cele de supraveghere?; Cine

repară prejudiciul în lipsa vinovăției părinților?. Ne punem aceste întrebări, avînd în vedere că nu există o unitate de măsură a educației, pentru a incrimina vinovăția părinților. Unele prejudicii pot fi aduse mediului și de copii cu un nivel înalt de educație, iar comiterea faptei prejudiciabile prezumă contrariul, adică lipsa de educație. Mai mult, potrivit art. 60 alin. 1 al Codului familiei, „Părinții au dreptul și **sînt obligați** să-și educe copiii conform **propriilor convingeri**, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat”. De aici conchidem că nivelul de educație al copiilor este direct proporțional cu nivelul de educație al părinților, ceea ce face dovada capacității convingerilor exprimate de ei la educarea acestora. Prin urmare, avînd în vedere că nivelul de pregătire al părinților este diferit, astfel și nivelul de educație al copiilor lor nu poate fi evaluat după parametri uniformi.

În principiu, problema care implică cele mai multe discuții și cercetări constă în identificarea soluției în cazul în care minorul a cauzat un prejudiciu ecologic în lipsa supravegherii, spre exemplu, în timp ce se deplasa de la instituția de învățămînt spre casă. Aici ne întrebăm, cui îi va fi incriminată vinovăția ce rezultă din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere. În acest sens, potrivit unor opinii [3, p. 1075], în scopul sporirii garanțiilor creditorilor dreptului de creanță ce rezultă din repararea prejudiciului, s-ar admite posibilitatea angajării răspunderii comune pe cote-părți ale părinților (tutorilor) și ale instituțiilor de învățămînt, de educație sau curative, cînd fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori.

Ar fi posibilă o asemenea soluție, numai că va fi dificilă demonstrarea gradului de vinovăție a fiecărui subiect în parte. O altă

¹ Mircea Duțu. *Dreptul Mediului*. Ediția a III-a, București, 2010, p. 241.

dificultate ce suscită discuții interminabile în literatura de specialitate se atestă și în cazul în care unul din părinți este înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului, din cauza decăderii acestuia din drepturile părintești.

Evident că soluția unică și eficientă, care ar înlătura toate semnele de întrebare apărute în cursul aplicării normelor la angajarea responsabilității pentru repararea prejudiciului cauzat de minor, ar consta în consacrară caracterului obiectiv și solidar al răspunderii, însă înainte de toate urmează să analizăm minuțios și celelalte reglementări și împrejurări tipice acestui segment de abordare.

În viziunea noastră, sînt binevenite reglementările actuale care străduiesc să confere un regim de răspundere solidară a părinților, indiferent dacă sînt căsătoriți, divorțați sau dacă copilul este născut în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat. Însă, în jurisprudență mai persistă și astăzi unele discuții interminabile în jurul întrebării cum va opera răspunderea față de părintele care a fost decăzut din drepturile părintești, iar ca urmare a acestui fapt, i-a fost îngădit accesul în exercitarea obligației de supraveghere. Evident, o considerare destul de vagă, ce ar indica asupra temeiurilor de incriminare a vinovăției și responsabilizării „cu orice preț” a părintelui decăzut din drepturi, poate fi desprinsă din obligațiile acestora expuse la art. 58 alin. 1 al Codului familiei. Potrivit acestei norme, ”Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sînt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat”.

Însă în urma unei analize mai minuțioase a întregului context, ne dăm seama că prevederile în cauză sînt insuficiente pentru a responsabiliza părintele care nu coabitează împreună cu minorul din cauza de-

căderii din drepturi, deoarece obligațiile prevăzute de această normă se constituie față de copii în sensul întreținerii, dar nu și față de terți în materie de răspundere pentru faptele acestora. În această ordine de idei, ar prinde viață ideea admiterii situației în care părinții decăzuți din drepturile părintești să fie exonerati de răspundere în temeiul lipsei de vinovăție pentru nesupraveghere.

De fapt, o aluzie la teza ce privește admiterea posibilității de exonerare de răspundere a părintelui care trăiește separat de copii este sesizată și în Hotărîrea Plenumului Curții Supreme de Justiție [6, p. 98], numai că aceasta se referă la cazurile în care el a fost lipsit de posibilitatea de a participa la *educarea* copilului din vina altui părinte. Aici trebuie să concretizăm că norma la care ne referim nu va avea aplicabilitate în cazul responsabilizării pentru neexecutarea obligațiilor de educare, deoarece, în cazul decăderii din drepturile părintești a unui părinte, vina lipșirii de posibilitatea de a participa la educarea copilului aparține tot acestuia, și nu părintelui care a înaintat acțiunea de decădere din drepturi. În cazul în care aceasta s-ar putea bucura de aplicabilitate în vederea exonerării de răspundere datorită invocării lipsei de vinovăție pentru educarea necorespunzătoare din cauza îngădirii accesului la executarea obligației date, în materie de mediu această reglementare ar avea un impact dezastruos.

De fapt, cu mare regret, în unele împrejurări specifice, părinții ar putea fi exonerati de la răspundere pentru prejudiciile cauzate de minori în virtutea faptului că legislația civilă la capitolul răspunderii minorului, dar și cea a familiei consacră acestui tip de răspundere un caracter subiectiv. În pofida faptului că prejudiciul cauzat de minori este reparat de persoana alta decît cea care se face vinovată – ne referim aici la părinți, observăm că răspunderea aplicată față de aceștia

nu este una obiectivă, ci dimpotrivă, este o răspundere subiectivă, bazată pe culpa părinților rezultată din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere.

Astfel, în accepțiunea legislației civile actuale, coroborată cu unele norme din domeniul dreptului familiei, ar fi posibilă exonerarea de răspundere a părintelui care a fost înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului prin decăderea din drepturile părintești, însă ținînd cont de specificitatea prejudiciului ecologic, precum și de prioritatea dreptului la repararea oricărei vătămări aduse persoanei și bunurilor sale, această exonerare devine inadmisibilă și irațională.

Pînă la urmă, ținînd cont de reglementările actuale în domeniu, ne vedem responsabili să interpretăm cu mare atenție normele existente în favoarea asigurării, pe cît de posibil, reparației eficiente prejudiciului ecologic cauzat de minori. Deci, revenind la situația responsabilizării părintelui decăzut din drepturile părintești, considerăm posibilă exonerarea de răspundere a părintelui care a fost înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului prin lipsirea de aceste drepturi, *dar nu și în cazul în care acesta va invoca lipsirea de posibilitatea executării obligației de educare.*

Pînă la urmă, conchidem că și în cazul în care părinții vor demonstra nevinovăția lor, prejudiciul va fi reparat tot de către aceștia, ca și în cazul minorilor în vîrstă de 14 și 18 ani care dispun de discernămint și răspund personal potrivit regulilor generale, însă nu dispun de venituri, iar prejudiciul în tot cazul trebuie reparat integral. Mai complicată devine situația în care părinții necăsătoriți ai minorului sînt și ei minori, dar se fac vinovați de neexecutarea obligației de supraveghere și de educație a minorului, problema în cauză riscînd să nu găsească o soluție, deoarece e absurd și total inadmisibil ca bun-

cii să răspundă pentru fapta nepoților. Ca soluție de alternativă, prin interpretarea normei de la art. 1406 alin. 3 CC, ar fi posibilă impunerea părinților minori la plata despăgubirii doar atunci când vor ajunge la majorat. Totuși, această formulă necesită un studiu aprofundat și fundamentat, riscînd a fi răsturnată prin motivația că norma de mai sus se referă expres la atingerea majoratului de către minorul cu vîrstă de pînă la 14 ani care a cauzat nemijlocit un prejudiciu, iar pentru cazul nostru, în primul rînd părinții minorilor vizați se încadrează, de obicei, în vîrsta de după 14 ani, iar în al doilea rînd, el poartă răspundere nu pentru că a cauzat direct prejudiciul, ci pentru neexecutarea obligației de educație și supraveghere.

Din cele expuse mai sus, observăm că în materia răspunderii delictuale a părinților pentru fapta minorului, cu toate că se întemeiază pe principiul subiectivizării răspunderii, în unele împrejurări tipice prejudiciul va fi reparat tot de către părinții făptuitorului minor, indiferent dacă a împlinit sau nu vîrsta de 14 ani. Totuși, dacă despăgubirea achitată de părinți pentru fapta minorului în vîrstă de pînă la 14 ani are loc din cauza iresponsabilității acestuia datorată lipsei discernămîntului, atunci în cazul minorului ce a împlinit această vîrstă, părinții achită despăgubirea nu din cauza faptului că acesta nu are capacitate delictuală, ci pentru că nu dispune de venituri suficiente. Aparent această despăgubire manifestată un caracter obiectiv, însă art. 1407 alin. 2 menționează expres că părinții repară prejudiciul cauzat de minorii în vîrstă de 14-18 ani dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs din cauza lor, constatăm că se are în vedere caracterul subiectiv.

Așadar, în pofda imposibilității exercitării dreptului de regres împotriva acestor minori, în temeiul art. 1415 alin. 3 al Codului civil, considerăm totuși admisibilă acți-

unea de regres doar împotriva minorilor care la data comiterii prejudiciului ecologic erau în prezența discernămîntului (minorii în vîrstă de la 14 la 18 ani) la atingerea majoratului. Potrivit unor opinii [11, p. 476] care confirmă poziția noastră, soluția este diferită în ipoteza în care reparația a fost acordată victimei de către persoana răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat de un minor care la momentul săvîrșirii faptei ilicite avea vîrsta de 14 ani. Astfel, din textul art. 1366 alin. 2 al Codului civil al României, care este aproape identic cu textul art. 1407 alin. 1 al CC al RM, deducem o prezumție legală relativă, în sensul că minorul care a împlinit vîrsta de 14 ani are discernămînt în plan delictual; deci, dacă se dovedește vinovăția lui, el va răspunde de prejudiciul cauzat. Aceasta înseamnă că dacă persoana răspunzătoare a acordat victimei reparația, ea se va putea întoarce cu acțiune în regres împotriva minorului. Tot autorul în cauză menționează că nu trebuie neglijat faptul că prezumția legală de discernămînt este relativă și poate fi înlăturată prin proba contrarie; prin urmare, acțiunea în regres va fi respinsă, dacă minorul va dovedi că la momentul săvîrșirii faptei prejudiciabile a fost lipsit de discernămînt. Așadar, în contextul de mai sus, va spori responsabilitatea minorilor în cauză și, respectiv, eficiența răspunderii delictuale.

Un alt aspect important ce urmează a fi luat în considerare la formularea acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minor rezultă din specificitatea în materie de constatare a momentului săvîrșirii faptei și, respectiv, a începutului producerii efectelor negative. În materie de mediu sînt cunoscute fapte ilicite²

² Sînt cunoscute efectele pe care le pot produce substanțele numite freon-11 și freon-12 aflate în stare gazoasă, care se găsesc în cantități mari în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol. Fiind emise în atmosferă, ele nu cauzează efecte negative imediate. Dar după o perioadă lungă de timp,

care își produc efectul dăunător, adică devin prejudiciabile, după un interval mare de timp de la comitere. În acest caz, este important ca instanța să stabilească cine se face responsabil de repararea prejudiciului, dacă acesta a fost sesizat când făptuitorul a atins majoratul, însă s-a constatat că în momentul săvîrșirii faptei cauzatoare de daune subiectul era minor.

De fapt, dilema apare în cazul în care nu se poate stabili cu certitudine momentul săvîrșirii faptei, care pune instanța în imposibilitatea de a incrimina responsabilitatea reparării prejudiciului. În rest, atunci când la data comiterii faptei minorul nu avea 14 ani, potrivit art. 1406 alin. 3 al CC, obligația părinților (adoptatorilor) de a repara prejudiciul cauzat de acest minor nu încetează odată cu atingerea majoratului acestuia sau odată cu dobîndirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului, iar în cazul în care acesta avea 14 ani, potrivit art. 1407 alin. 3 CC, obligația părinților (adoptatorilor) sau curatorului de a repara prejudiciul cauzat de minor încetează în cazul în care autorul prejudiciului a atins majoratul. Astfel, în acest caz soluția este evidentă, numai dacă nu ar fi pusă problema incertitudinii stabilirii momentului exact al comiterii faptei, cu toate că în materie de mediu este destul de frecvent întîlnit acest fenomen.

Alta e problema atunci când se constată că fapta a fost comisă

ele ajung în stratosferă, unde, sub influența razelor ultraviolete, se descompun și eliberează atomi de clor. Acestea intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă, pe care le descompun în simple molecule de oxigen. Efectul atomilor de clorură se produce sub formă de reacție în lanț. Astfel, o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute de molecule de ozon, formînd așa-numitele *fășii de ozon*. Gazele de freon ajung în stratosferă timp de 10-15 ani, iar reacțiile se produc într-o perioadă de timp dublă, deci consecințele vor fi sesizate doar peste 50-100 de ani. (Pentru detalii, a se vedea Igor Trofimov. *Dreptul mediului*. Chișinău, 2002, p. 10.)

de către făptuitor cu 50 de ani în urmă, atunci când avea vârsta de 12 ani, cunoscând că, potrivit art. 1406 alin. 3 CC, obligația părinților nu se stinge odată cu atingerea majoratului de către făptuitorul minor. În acest caz, vor repara prejudiciul părinții care sînt în vîrstă de 80 de ani(!), care de fapt nu mai au nicio obligație față de copii, ci invers, copiii sînt obligați la întreținerea părinților inapți de muncă, în conformitate cu dispozițiile Codului familiei³ [4, art. 80].

Astfel, observăm că norma în cauză nu va avea aplicabilitate, din cauza unor împrejurări *de fapt* și *de drept* ce fac imposibilă executarea acestor categorii de obligații. În situația similară, atunci când părinții responsabili de repararea prejudiciului cauzat de copilul lor, în momentul când acesta era minor, sînt decedați la momentul constatării prejudiciului ecologic, considerăm că titularii dreptului de creanță asupra reparării prejudiciului ecologic vor avea drept de acțiune împotriva făptuitorului însuși, iar acesta nu va executa obligația în nume propriu, ci în numele părinților, dar pe contul său, odată ce a acceptat moștenirea, datorită caracterului ei universal.

În final, reieșind din acest concurs de împrejurări, aparent dispare caracterul obiectiv al răspunderii, dacă considerăm că făptuitorul a plătit pentru fapta proprie. În realitate însă, aici caracterul obiectiv al răspunderii nu dispare, deoarece obligația de reparare a prejudiciului este executată din contul făptuitorului, dar în numele părinților, din simplul considerent că aceștia sînt obligați să răspundă pentru fapta minorului chiar dacă el a ajuns la majorat, iar această despăgubi-

³ Potrivit art. 80 alin. 1 al Codului familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1316 din 26.10.2000, „Copiii majori apți de muncă sînt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă, care necesită sprijin material”.

re părinții o datorează din propria vină, ce constă în nesupravegherea și educarea necorespunzătoare a minorului. Aici observăm că minorul nu răspunde pentru fapta sa, deoarece în momentul săvîrșirii ei nu dispunea de discernămînt, ci pentru fapta părinților rezultată din neîndeplinirea corespunzătoare a obligațiilor de educare și supraveghere ce le reveneau. Astfel, minorul absolvit cîndva de răspundere datorită lipsei discernămîntului, s-a pomenit în situația în care tot el repară prejudiciul ecologic, dar în alt temei, independent de culpa sa în baza unei răspunderi obiective. Deși paradoxal, dar ținînd cont de specificitatea prejudiciului ecologic, ipotetic această situație este posibilă.

Concluzii. În consecutivitatea acestei expunerii, concluzionăm că în materie de mediu, în scopul protejării eficiente a victimei prejudiciului ecologic cauzat de minori, astăzi se cere abandonarea principiului subiectiv al răspunderii părinților în favoarea fundamentării acesteia pe principiul obiectiv. Actualmente, în literatura de specialitate [12, p. 130] se susține ideea potrivit căreia noile reglementări bazate pe teoria obiectivă vor permite consacrarea unei răspunderi directe, principale și independente a părinților, distinctă de cea a părintelui minor, victima avînd posibilitatea de a se îndrepta împotriva acestora pentru obținerea integrală a despăgubirilor, fără a fi nevoită să dovedească culpabilitatea lor, chiar și în acele împrejurări în care copilul a fost lipsit de discernămîntul faptelor sale. Poziția noastră în vederea obiectivizării răspunderii părinților pentru fapta minorilor este susținută în doctrină și de alți cercetători [13, p. 81], care fac referire la legătura naturală dintre părinți și copii, în ideea generoasă de solidaritate familială.

Așadar, din contextul celor analizate mai sus, venim cu următoarele **propuneri și recomandări**

ce vizează îmbunătățirea cadrului normativ în reglementarea modului de soluționare a litigiilor care au ca obiect repararea prejudiciului ecologic:

1. Trecerea de la subiectivizarea răspunderii părinților pentru prejudiciul cauzat de minori la fundamentarea acestei categorii de răspundere pe principiul obiectiv, această obiectivizare operînd doar față de părinți.

2. Completarea cadrului normativ în vederea admiterii angajării răspunderii comune pe cote-părți a părinților (tutorilor) și a instituțiilor de învățămînt, de educație sau curative, cînd fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și a educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori.

3. În vederea asigurării realizării eficiente a scopului răspunderii delictuale, considerăm oportună admiterea acțiunii de regres a părinților răspunzători împotriva minorului care a cauzat un prejudiciu avînd vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani la atingerea majoratului, cu condiția că în momentul săvîrșirii faptei acesta dispunea de discernămînt.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU,

doctor în drept,

conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: Monitorul Oficial, nr. 1 din 18.08.1994.

2. Codul civil al Republicii Moldova. Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.

3. Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova. Coordonatori Buruiană M., Efrim O., Eșanu N. Vol. I.

4. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1316

din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial, nr. 47-48 din 26.04.2001.

5. Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515-XII din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului, nr. 10 din 01.10.1993.

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației ce reglementează repararea daunei cauzate sănătății” nr. 9 din 23.02.1998.

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile” nr. 3 din 25.12.2010.

8. Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Chișinău, 2012.

9. Igor Trofimov. Dreptul mediului. Chișinău, 2002.

10. Mircea Dușu. Dreptul Mediului. Ediția a III-a, București, 2010.

11. L. Pop, Ionuț-Florin Popa, S. I. Vidu. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București, 2012.

12. Lacrima Rodica Boilă. Paza juridică a minorului din perspectiva fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale a celor care exercită supravegherea lui. În: Revista „Dreptul”, nr. 6/2011.

13. C. Stătescu. Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane. București, 2009.

REGIMUL JURIDIC AL TERENURILOR AGRICOLE

Larisa BONTEA,
magistru în drept, lector universitar

SUMMARY

The legal regime of any asset or category of goods is expressed through a series of legal regulations regarding modes general and special for acquisition of ownership of their other main real rights that may exist on their subjects of ownership and other rights main real regime respective movement of goods, protection of ownership and other real rights main termination of these rights etc.

Keywords: legal regime, farmland, property right

REZUMAT

Regimul juridic al oricărui bun sau oricărei categorii de bunuri este exprimat printr-o serie de reglementări legale privind modurile generale și specifice de dobândire a dreptului de proprietate asupra lor, alte drepturi reale principale ce pot exista asupra lor, subiectele dreptului de proprietate și celelalte drepturi reale principale, regimul circulației bunurilor respective, protecția dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale principale, încetarea acestor drepturi etc.

Cuvinte-cheie: regim juridic, terenuri agricole, drept de proprietate

Introducere. O categorie distinctă de terenuri, conform art. 2 din Codul funciar al Republicii Moldova, o constituie terenurile cu destinație agricolă.

În literatura de specialitate se operează stabil cu termenul “regim juridic al terenurilor”, care este reflectat în actele normative, fără a se dezvălui însă conținutul acestei noțiuni. Conținutul noțiunii date a fost dezvăluit pentru prima dată de N.I. Krasnov, care susține că “regimul juridic al terenurilor este ordinea de apariție și dezvoltare a raporturilor sociale funciare reglementate de norme de drept, ordine ce determină statutul pământului ca obiect de reglementare juridică” [3, p. 32].

Rezultate și discuții. Regimul juridic al terenurilor cu destinație agricolă este stabilit la art. 2, 12, 13, 24, 36–40, 50, 70/1–70/5, 83–84 Cod funciar al RM, în Legea privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului, Legea cu privire la proprietate și alte acte normative.

Atunci când este vorba de regimul juridic al terenurilor, pământul trebuie analizat ca obiect al regimului juridic, de drept. Caracte-

rizînd însă terenurile ca obiect de drept, este necesar, în primul rînd, a se răspunde la întrebarea: *Cine este proprietar funciar, care este caracterul, conținutul și ordinea de exercitare a acestui drept?* Prin urmare, dreptul de proprietate funciară este unul dintre elementele de bază ale regimului juridic, care determină părțile componente și alte elemente ale acestui regim.

Terenurile cu destinație agricolă sînt declarate adecvate pentru agricultură pe baza materialelor cadastrului funciar. Terenuri cu destinație agricolă sînt terenurile atribuite producătorilor agricoli, folosite permanent în calitate de terenuri aparte, precum și terenurile atribuite în folosință provizorie în scopuri agricole și agroindustriale din componența altor categorii de terenuri (de pildă, din cadrul terenurilor din intravilanul localităților, fondului de rezervă etc.), indiferent de situarea teritorială a acestora (atît din perimetrul localităților, din intravilan, cît și din extravilan).

Divizarea terenurilor cu destinație agricolă în funcție de nivelul fertilității are nu numai importanță economică (gospodărească), ci și juridică, fapt ce determină caracte-

rul neunivoc al raporturilor funciare. Asemenea diversități se numesc *regim juridic*, prin care se subînțelege ordinea de folosire a obiectului, limitele admisibile și metodele de folosire a acestuia [4, p. 29].

Regimul juridic este asigurat prin **măsurile de influență** corespunzătoare (de stimulare și de răspundere) de către organele abilitate.

Pentru a asigura un regim juridic corespunzător de folosire a terenurilor, este necesar să fie prezente minimum **cinci elemente**:

1. *Obiectul reglementării juridice*

Terenurile cu destinație agricolă includ în componența lor:

- 1) terenuri arabile;
- 2) terenurile ocupate de plantații multianuale (vii, livezi);
- 3) pășuni, fînețe etc.;
- 4) terenurile agricole de calitate superioară (terenurile situate pe cumpăna apelor și pe versantele cu panta de pînă la 3 grade, precum și terenurile cu gradul de evaluare a fertilității naturale de peste 60, terenurile irigate, loturile experimentale, terenurile instituțiilor de cercetări științifice și de învățămînt; Codul funciar le conferă un regim juridic deosebit);
- 5) terenurile irigate (terenurile potrivite pentru agricultură și irigare pe care se află rețele permanente sau provizorii de irigare, legate de sursa de irigare; Codul funciar le conferă un regim juridic deosebit);

6) terenurile aferente construcțiilor private, atribuite în calitate de cotă valorică din patrimoniul întreprinderilor agricole (stații și garaje de mașini și tractoare, arii de păstrare și prelucrare a cerealelor, încăperi frigorifice pentru păstrarea fructelor și legumelor, puncte de altoire a viței-de-vie și a pomilor fructiferi, sere, stații de purificare a reziduurilor animaliere, depozite, ateliere de reparații, de prelucrare a materiei prime, ferme zootehnice etc.), folosite în scopul producției agricole și agroindustriale;

7) rîpile, ravenele, bolovănișurile și alte terenuri degradate, care urmează a fi ameliorate și reintegrate în circuitul agricol;

8) alte terenuri destinate producției agricole și agroindustriale (loturile din întovărășirile pomicele, loturile pentru grădini etc.).

Obiectul reglementării juridice asupra căruia se extinde acest regim, de regulă, poate fi *general, special și concret*.

Obiectul general al regimului juridic este pămîntul ca parte indispensabilă a mediului natural, ce posedă spațiu teritorial, relief, vegetație și se află sub jurisdicția statului. În Republica Moldova, toate terenurile sînt incluse în sfera de control a statului, în sistemul monitoringului, cadastrului funciar. Terenurile utilizate sînt supuse unor măsuri de organizare a teritoriului afit în procesul de atribuire spre folosință, cît și în procesul exploatării lor nemijlocite.

Obiectul special al regimului juridic este categoria de teren dată – cea parte a fondului funciar care este destinată și folosită în conformitate cu scopul atribuirii.

Obiectul concret al regimului juridic este sectorul de teren, indiferent de suprafața lui, atribuit sau folosit conform destinației nemijlocite, deci care exclude orice alte forme de exploatare gospodărească.

O astfel de divizare a terenurilor ca obiect al regimului juridic generează desemnarea următoarelor regimuri: general, deosebit și special. Astfel, elemente ale *regimului juridic general* pentru toate terenurile este folosirea lor conform destinației; *regimul juridic deosebit* pentru terenurile cu destinație agricolă constă în folosirea lor cu prioritate în scopuri agricole (toate terenurile bune pentru agricultură sînt atribuite în primul rînd pentru necesitățile ramurii, iar cele de o calitate inferioară – în alte scopuri neagricole); *regimul juridic special* este stabilit pentru terenurile degradate,

terenurile de calitate superioară și cele irigate [1, art. 83, 84].

O particularitate de bază a regimului special stabilit pentru terenurile deosebit de prețioase constă în faptul că, asemeni terenurilor ocupate de parcuri naționale, rezervații, complexe arheologice și istorice, ele nu pot fi retrase de la proprietari, posesori și beneficiari și atribuite unor scopuri străine agriculturii [5, art. 20].

Stabilirea regimului juridic al terenurilor este efectuată de către stat la nivel de obiect special. Regimul juridic *general* este stabilit de Codul funciar și de actele de completare a acestuia; regimul *special* (raportarea terenurilor pe categorii și trecerea lor dintr-o categorie în alta) se stabilește în cazul în care este schimbată destinația terenurilor în urma retragerii și atribuirii acestora.

La stabilirea regimului juridic special contribuie acțiunile proprietarilor de loturi de teren, ale posesorilor și beneficiarilor, deoarece ei sînt în drept de a gospodări de sine stătător terenul.

Stabilirea regimului special de folosire a terenurilor se face de către stat, în persoana autorităților publice locale, în modul prevăzut de legislație.

2. **Organele de stat abilitate să reglementeze regimul juridic al terenurilor agricole** se disting sub două aspecte:

a) *în funcție de influența asupra obiectului regimului juridic* se deosebesc și organele reglementării de stat:

- reglementarea regimului juridic al pămîntului ca obiect general al regimului juridic se face de către organele de competență generală – Parlamentul, Guvernul RM, autoritățile publice locale;

- reglementarea regimului juridic al categoriei terenurilor cu destinație agricolă se face de către organele cu competență specială – Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Serviciul de Stat pen-

tru Reglementarea Regimului Proprietății Funciare etc.;

b) *forma reglementării relațiilor funciare*. Legislația specifică prevede următoarele forme de reglementare:

- stabilirea regulilor de atribuire a terenurilor cu drept de proprietate (art. 12 din Codul funciar), de posesie și folosință (art. 40 din Codul funciar), a regulilor de exercitare a acestor drepturi, a drepturilor și obligațiilor generale ale celor care folosesc terenurile, a temeiurilor în a căror bază încetează aceste drepturi [1];

- controlul unor activități desfășurate de către persoanele ce utilizează terenul în scop de asigurare a exploatării corespunzătoare a acestuia;

- intervenția în cazul apariției unor factori și necesități statale (tragerea la răspundere juridică a persoanelor vinovate de încălcarea legislației funciare, retragerea terenurilor din proprietate privată pentru necesități statale și sociale etc.).

3. *Cercul de subiecte ale raporturilor funciare*

Terenurile cu destinație agricolă pot fi:

a) proprietate privată a cetățenilor RM și a persoanelor juridice private (a societăților comerciale etc.), fondatori și proprietari ai cărora sînt cetățeni ai RM (persoane juridice autohtone);

b) proprietate de stat;

c) proprietate a unităților administrativ-teritoriale.

Cercul de subiecte ale raporturilor funciare obligate să respecte normele regimului stabilit poate fi divizat în următoarele grupe:

a) persoane care utilizează terenul în baza titlului de proprietate, posesiune și folosință (inclusiv în baza contractului de arendă), ale căror împuterniciri deviază de la prevederile juridice de utilizare (spre exemplu, dacă proprietarul funciar posedă toate împuternicirile, posesorii și beneficiarii sînt

lipsiți de aceste drepturi. Drepturile concrete ale posesorilor și beneficiarilor funciari se stabilesc de către proprietar și sînt reflectate în contractul în a cărui bază a fost primit lotul);

b) persoane care nu folosesc lotul de teren, dar desfășoară o activitate care obligă respectarea regimului juridic al terenurilor (de exemplu, este interzisă trecerea sau depozitarea materialelor și a altor obiecte pe loturile agricole).

Este de menționat că dreptul de proprietate, posesiune și beneficiere funciară nu îl au toate persoanele, ci numai acelea care, conform statutului lor juridic, au dreptul de a realiza unele exploatare funciare.

Terenurile cu destinație agricolă se repartizează, pentru organizarea producției agricole și a celei agro-industriale, mai multor categorii de persoane cu statut juridic divers.

4. ***Totalitatea drepturilor și obligațiilor subiectelor raporturilor juridice funciare***, care participă la sfera de acțiune a regimului juridic al categoriei date.

Volumul drepturilor și obligațiilor depinde de:

a) obiectul regimului juridic funciar;

b) subiectul raporturilor juridice funciare;

c) particularitățile suprafeței de teren concret.

5. Elementul al cincilea îl reprezintă ***mecanismul juridic eficient, ce asigură un regim juridic corespunzător*** și include un sistem de norme juridice:

- norme juridice a căror respectare *previne încălcarea regimului juridic* și asigură prioritatea terenurilor cu destinație agricolă față de alte categorii de teren, precum și normele care interzic retragerea terenurilor de calitate superioară;

- norme juridice a căror aplicare *exclue cazurile ce duc la încălcarea regimului*. Drept exemplu poate servi interzicerea finanțării lucrărilor de proiect înainte de adoptarea deciziei organului public

local privind coordonarea prealabilă a amplasării obiectivului sau a hotărîrii judecătorești – în cazul apariției litigiului;

- norme ce prevăd *răspunderea juridică pentru încălcarea regimului juridic*. Astfel, în cazul încălcării regimului stabilit, dreptul de proprietate, posesiune și beneficiere funciară poate fi sistat; în cazul încălcării legislației, în modul stabilit, persoana poate fi trasă la răspundere penală, administrativă sau civilă, inclusiv la răspundere materială completă, iar toate tranzacțiile funciare încheiate cu încălcarea regimului juridic existent sînt recunoscute nule din momentul încheierii lor [2, p. 55].

- norme juridice *a căror respectare permite reconstituirea regimului*. Astfel, loturile de teren ocupate arbitrar (samavolnic) trebuie restituite deținătorului fără compensarea cheltuielilor suportate pe perioada folosirii nelegitime.

Concluzii. Așadar, putem conchide că regimul juridic al terenurilor cu destinație agricolă reflectă situația juridică a loturilor de teren fixată în legislație.

Situația juridică diversă a suprafețelor de teren agricol este condiționată de următorii factori:

a) loturile de teren agricol au însușiri economice și ecologice diferite. Astfel, pășunile și fînețele au alt regim juridic decît terenurile arabile; loturile de teren de calitate superioară se află sub protecție juridică majoră comparativ cu alte suprafețe; suprafețele supuse unor schimbări naturale negative au un regim special;

b) statutul juridic al subiectelor care exploatează terenurile agricole este variat. Spre exemplu, instituțiile de cercetări științifice sînt obligate să folosească terenurile cu destinație agricolă cu prioritate pentru scopuri științifice, pentru propagarea experienței înaintate;

c) alte circumstanțe obiective. Astfel, în cazul trecerii terenurilor întreprinderii agricole la categoria

de protecție a mediului, are loc limitarea activității agricole, fapt ce modifică și regimul juridic de utilizare a lotului de teren [2, p. 56]

Referințe bibliografice

1. Codul funciar al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial nr. 817 din 04.09.2001.
2. Cotorobai M., Zamfir P., Ursu V., Dreptul funciar. Manual pentru Facultatea de Drept. Chișinău: Editura „Cartier juridic”, 2001, p. 55 și urm.
3. Краснов В.В. Научно-технический прогресс и правовой режим земель сельскохозяйственных предприятий в СССР. Москва, 1971, с. 32.
4. Петров В.В. Новый земельный строй. Формы собственности на землю и ее приватизация. В: Вестник Московского Университета, Право, 1992, № 1, с. 28.
5. Regulamentul cu privire la atribuirea terenurilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 246 din 3 mai 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 35-37 din 1997.

EDUCAȚIA PARENTALĂ – PUNCTUL DE PORNIRE ÎN RESOCIALIZAREA CONDAMNAȚILOR

Veaceslav GUMANIUC,
doctorand

SUMMARY

Parents are important models for their descendants and have a special role in their ethics and emotional socializing. The education of the parents is the first method of socialization they receives. Hence the decisive role of education in the resocialization of the personality. The manner in which parents are socializing their children is specific one, original, reflecting the level of knowledge, attitudes and the conception of education that they possess.

Human being that is living in a dangerous environment where crime is considered as a normal behavior is more likely to opt for delinquency than the person isolated from the deviant behaviors.

Keywords: parental education, resocialization personality, delinquency

REZUMAT

Părinții sunt modele importante pentru urmașii lor și au rol deosebit în socializarea etică și emoțională a acestora. Educația de la părinți este prima metodă de socializare pe care o primește persoana. De aici și rolul decisiv al acesteia în resocializarea personalității. Maniera în care părinții își socializează urmașii este specifică, unică, originală, reflectând nivelul de cunoștințe, atitudinile sale, concepția despre educație pe care o posedă.

Ființa umană ce trăiește într-un mediu în care crima este considerată un comportament normal are mai multe șanse să opteze pentru delicvență decât persoana izolată de comportamente deviante.

Cuvinte-cheie: educație parentală, resocializarea personalității, delicvență

Introducere. Schimbările din societate, care s-au produs pe parcursul ultimilor ani, ne îndepărtează foarte mult de analiza și promovarea tehnicilor resocializante față de condamnați pe care le cunoșteam anterior. Aceasta se datorează faptului că în ultimele decenii, familia a suferit modificări profunde în ceea ce privește statutul și funcțiile sale.

Atmosfera din familie reprezintă temelia în procesul resocializării persoanei; cel care a ajuns să fie condamnat – este rodul familiei din punct de vedere social și genetic, iar comportamentul pozitiv sau negativ în societate este oglinda în care se reflectă relațiile însușite din sînul familiei.

Metodele de resocializare nu trebuie a fi elaborate doar în perspectiva implementării sale prin concepția simplă și ieftin, ci trebuie studiate și ca rezultat al mediului familial.

Rezultate obținute și discuții.

Codul Familiei nu prevede expres formele concrete ale educației copilului. Totuși cel mai important drept al părinților este dreptul la educația copilului.¹ Părinții sunt văzuți ca factorii resocializatori sau disocializatori cei mai influenți, deoarece ei pot acționa constructiv sau distructiv asupra ființei umane. Din acest punct de vedere, familia are în mediul social două funcții de bază:

- *funcția de reintegrare în societate*, (mediu familiar care îl ajută pe cel condamnat să devină onest);

- *funcția de înlăturare*, (preîntâmpinarea comportamentului delicvent al condamnatului).

La începutul anilor '90 M. R. Gottfredson și T. Hirschi², argumentau, că comportamentul deviant format din sînul familiei rămîne relativ stabil în timp, chiar dacă se reduce, inevitabil odată cu

vârsta. Cel ce trăiește într-un mediu în care delicvența este considerată un comportament normal are mai multe șanse de a săvârși infracțiuni, decât persoana izolată de aceste comportamente. Altfel spus, în cazul în care devianța este un rezultat al stării patologice din mediul familial, influența metodelor de resocializare față de condamnat este nesemnificativă sau nulă.

Resocializarea parentală este probabil cea mai importantă metodă care urmează a fi implementată, dar din păcate este ignorată de societatea noastră. Astfel aceasta caută a înfățișa comportamentul antisocial al părinților, generând nevoia unei abordări, în care statul trebuie să transfere responsabilitatea față de cel condamnat de la societate către grupul familial, iar ca urmare comportamentul psiho-socio-educativ însușit de către părinți să poată prezice evoluția celui condamnat.

Cea mai sistematică tentativă de a formula o teorie generală de comportament delicvent în sensul transmiterii culturale o reprezintă teoria asocierii diferențiate (Edwin H. Sutherland). Conform acestei teorii comportamentul disocializator se învață, adică este însușit din mediul familial în contactul cu alți indivizi. El constă în faptul că, comportamentul disocializator se dobândește de către copii prin asociere cu părinții care dau o definiție favorabilă acestor comportamente. Acestea din urmă, indiferent dacă sunt disocializante sau nu, sunt determinate de opiniile estimative învățate sub influența celor maturi care fac parte din mediul „ucenicilor”, și această desfășurare a acumulării de opinii ar fi independentă de trăsăturile personale care sunt distinctive de cele care sunt influențate de mediu.

Părinții sunt exemplele cele mai importante pentru urmașii lor și au rol deosebit în socializarea acestora. Educația avută de la părinți este prima metodă de socia-

lizare pe care o primește persoana. Dacă într-o familie persista o atmosferă antisocială care afectează negativ generația tânără, există pericolul disocializării în ansamblu și pe termen lung a acesteia. Din această perspectivă, implementarea metodelor legate de resocializarea părinților apare necesară atât pentru creșterea și educarea altei generații, cât și ca o cale de dezvoltare spirituală a societății, prin înlăturarea efectelor disocializante care se manifestă în familie.

Atmosfera din familia în care persistă comportamente delincvente din partea celor maturi, conduse la limita moralității trebuie să fie în atenția cercetătorilor din diferite domenii cum ar fi: criminologie, psihologie, științe sociale. O atenție sporită trebuie să i se acorde pe motiv că este imposibil a obține rezultatele dorite în urma resocializării condamnaților, atâta timp cât în mediul familial în care se găsesc, hotărâtor pentru reintegrarea socială, comportamentul antisocial vine din partea părinților.

Funcțiile părintești au apărut și în lucrările gânditorilor antici, familia reprezentând un obiect de studiu privilegiat, cum ar fi sarcinile primordiale și permanente ale familiei, numeroase și importante probleme de ordin psiho-sociale puse în fața acesteea. Dacă la început cercetarea familiei s-a făcut în cadrul unor modele istorice, ulterior familia a devenit obiectul unor studii analitice, de ordin psiho-social și psihopatologic. Actualmente tindem să o modelăm în scopul resocializării condamnatului.

Este dificil de determinat metodele de resocializare care urmează a fi implementate către fiecare grup familial anevoios. Problema resocializării părinților include desigur stabilirea unui ansamblu de tehnici mai complexe de integrare unde nu trebuie scăpate cu vederea și obișnuințele delicvente legate de:

- starea socială;

- starea psihologică;
- starea patologică.

Concluzii. Nici o știință cu regret nu studiază în mod special problemele legate de resocializarea individuală a unui grup familial, fie el anevoios, fie favorabil din punct de vedere moral. Însă recunoașterea oficială a faptului că resocializarea grupului familial este o activitate nu mai puțin importantă decât reintegrarea socială a celui condamnat, poate duce la depășirea acelor probleme evidente, oferind metode diferite cu un scop comun și unic. Din aceste considerente metodele de resocializare, trebuie să fie studiate concentrându-se mai mult pe individual, decât pe general.

Efectele benefice în urma resocializării grupului familial pot cîntări greu. Dincolo de toate acestea, ele sunt greu de acceptat în primul rînd numai din considerentul că reprezintă o noutate...

Referințe bibliografice

1. Valentina Cebotari, Dreptul familiei, Chișinău, 2004, p. 191
2. V. Dragomirescu, Psihologia comportamentului deviant, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1975
3. T. Hirschi, M.R. Gottfredson, The Generality of Deviance, în McLaughlin, J. Muncie, G. Hughes (ed.), Criminological Perspectives, Sage Publication, 2001, p. 151–160.
4. Ioan Radu, Psihologie socială, Cluj-Napoca, 1994
5. Rădulescu S.M., Banciu D., Introducere în sociologia delincvenței juvenile, București, 1990
6. Emilian Stănișor, Delincvența juvenilă, Editura Oscar Print, București, 2003
7. Бернер Г., Теория социально-психологической работы, Москва, 1992.

FORME DE DISCRIMINARE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Mariana PAVLENCU,

doctorandă, magistru în drept, lector la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

SUMMARY

Discrimination on the grounds of disability is unfair, differential treatment of individuals and groups based not on individual merit, but on systemic, structural or attitudinal assumptions and stereotypes about a physical or mental disability.

In the years ahead, disability will be an even greater concern because its prevalence is on the rise. This is due to ageing populations and the higher risk of disability in older people as well as the global increase in chronic health conditions such as diabetes, cardiovascular diseases, cancer and mental health disorders.

Key-words: discrimination, disability, handicap, diseases, diabetes, cardiovascular diseases, cancer, mental health disorders

REZUMAT

Discriminarea pe motiv de dizabilitate este un tratament diferențiat aplicat de indivizi și grupuri de indivizi, care nu se bazează pe un merit individual, ci pe presupuneri și stereotipuri sistemice, structurale sau de atitudine cu privire la un handicap fizic sau mental. În anii următori, handicapul va fi o preocupare și mai mare, deoarece prevalența sa este în creștere. Acest lucru se datorează îmbătrânirii populației și deci este un risc mai mare de handicap la persoanele în vârstă, precum și creșterii globale a unor maladii cornice precum diabetul, bolile cardiovasculare, cancerul și tulburările de sănătate mentale.

Cuvinte-cheie: discriminare, dizabilitate, handicap, maladii, diabet, boli cardiovasculare, cancer, tulburări de sănătate mentale

Introducere Avînd în vedere amploarea și complexitatea fenomenului discriminării, este de menționat că acesta se manifestă în cele mai diverse forme și permanent evoluează, dezvoltînd noi manifestări, care de multe ori sînt greu de apreciat ca fiind discriminatorii, deoarece manifestă caracteristicile unui comportament legal.

Materiale și metode aplicate.

La elaborarea acestui studiu au fost făcute cercetările cadrului legislativ național și celui internațional. Pe parcursul înregului studiu au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică, metode de analiză, metode deductive și inductive, de sinteză și de comparație.

Abordarea fenomenului discriminării pe categorii este nu doar o necesitate de ordin practic, care permite o mai bună înțelegere a fenomenului, ci rezultă și din prevederile reglementărilor internaționale. Aceste categorii au fost reglementate și prin *Legea nr. 121 cu privire la asigurarea egalității de șanse*, care la art. 2 prevede așa forme ca: discriminarea directă, discriminarea indirectă, discriminarea prin asociere, segregarea

rasială, hărțuirea, instigarea la discriminare, victimizarea [1 art. 2]. La art. 4 al aceleiași norme, legiuitorul autohton a dispus reglementarea formelor grave de discriminare, după cum urmează: promovarea sau practicarea discriminării de către autoritățile publice; susținerea discriminării prin intermediul mijloacelor de informare în masă; amplasarea mesajelor și simbolurilor discriminatorii în locurile publice; discriminarea persoanelor pe baza a două sau mai multe criterii; discriminarea săvîrșită de două sau mai multe persoane; discriminarea săvîrșită de două sau mai multe ori; discriminarea săvîrșită asupra unui grup de persoane; segregarea rasială [1 art. 4].

Prin *categoriile (formele) discriminării* urmează să se înțeleagă ansamblul de acțiuni, inacțiuni sau moduri de comportament care sînt discriminatorii în raport cu un criteriu protejat, inclusiv cel de dizabilitate.

Rămînem la ideea că formele de manifestare a fenomenului discriminării sînt cele indicate la art. 2 din *Legea 121* și nu necesită o interpretare aparte, iar prevederi-

le art. 4, chiar dacă sînt intitulate „formele grave ale discriminării”, în realitate reprezintă forme agravante ale faptelor de discriminare propriu-zise, prin urmare, este incorect să le analizăm ca forme separate, deoarece ele pot avea la origine oricare din formele primare (discriminarea directă, discriminarea indirectă, instigarea la discriminare etc.).

Pe parcurs vom aborda fiecare formă de discriminare în parte, pe care le găsim în *Legea 121*. Noțiunea de *discriminare* presupune orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de lege, sau pe criterii presupuse.

Discriminarea directă, conform Legii 121, reprezintă tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibitive în manieră mai puțin favorabilă decît tratarea altei persoane într-o situație comparabilă. Înțelese similar le vom găsi și în directivile Uniunii Europene: Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind

punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă, Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii [2].

Același înțeles al acestor noțiuni rezultă și din jurisprudența CEDO care, pentru exemplificare în cauza *Burden vs Regatul Unit*, a stabilit că pentru ca o situație să se încadreze în conformitate cu prevederile articolului 14, trebuie să existe o diferență de tratament a persoanelor în situații relevant similare. O astfel de diferență de tratament este discriminatorie dacă nu are nicio justificare obiectivă și rezonabilă, cu alte cuvinte, în cazul în care nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat, iar statul parte la convenție se bucură de o marjă de apreciere în a determina dacă și în ce măsură diferențele în situații altfel similare justifică un tratament diferit, iar această marjă este de obicei largă atunci când vine vorba de măsuri generale de strategie economică sau socială [3, p. 79].

Pentru a determina dacă o persoană cu dizabilități a fost discriminată direct, va trebui să identificăm următoarele particularități ale comportamentului:

1. Persoana cu dizabilități a fost tratată nefavorabil. Acest aspect presupune nu doar un tratament diferit decât tratamentul aplicat celorlalte persoane aflate în condiții similare, ci mai cu seamă un tratament care aduce atingeri drepturilor și libertăților fundamentale proprii oricărei persoane. În continuarea abordării acestei tematicii vom vedea că nu toate tra-

tamentele diferite se încadrează la noțiunea de tratament nefavorabil, acestea pot presupune măsuri pozitive de stimulare, la care ne vom referi în continuare și care nu pot fi considerate discriminatorii.

2. Aprecierea tratamentului ca nefavorabil se va face totdeauna în plan comparativ cu alte persoane sau grupuri de persoane aflate în situații similare. Prin urmare discriminatoriu urmează a fi apreciat acel comportament care diferă de comportamentul aplicat altor persoane aflate în condiții identice sau similare, așa cum CEDO a stabilit în cauza *Glor contra Elveției* [4, p. 105]. Când Curtea a apreciat drept discriminatorie atitudinea autorităților statale care au refuzat unei persoane bolnave de diabet de a efectua serviciu militar, inclusiv cel de alternativă, fiind obligat la plata unei taxe obligatorii pentru persoanele care refuză serviciu de alternativă. În cazul dat, CEDO a apreciat că petiționarul a fost discriminat în două rânduri: prima dată atunci când i-a fost refuzată efectuarea serviciului militar de alternativă, deși acesta și-a manifestat disponibilitatea să-l execute, și a doua oară atunci când a fost obligat să achite taxa pentru neexecutarea serviciului militar de alternativă. CEDO a considerat că în condițiile în care persoanele cu o dizabilitate mai gravă nu execută serviciul militar de alternativă, fiind eliberate totodată de la plata taxei de stat pentru neexecutarea acestui serviu, autoritățile statale aveau deci obligația de a crea condiții adaptate la necesitățile persoanei vizate sau să-l elibereze de plata taxei pentru refuzul de a executa serviciul militar de alternativă.

3. Ultima condiție presupune ca tratamentul nefavorabil aplicat să aibă ca temei anume un criteriu protejat, inclusiv dizabilitatea de care suferă persoana, dar

nu alte condiții ce țin, de exemplu, de nivelul de pregătire profesională, calitățile personale sau alte caracteristici care sînt necesare pentru a fi active într-un domeniu concret. Nu se poate spune că un tratament este discriminatoriu fără a se indica temeiul tratamentului diferențiat [5, p. 207]. Prin urmare, faptul că unei persoane cu dizabilități i-a fost refuzată încadrarea în câmpul munci din motiv că aceasta nu are calificarea necesară exercitării profesiei respective nu va putea fi considerată o faptă de discriminare directă, deoarece motivul tratamentului diferit este legat de pregătirea profesională a persoanei, și nu de faptul că aceasta este marcată de o dizabilitate.

O altă formă de discriminare este cea indirectă – persoanele, inclusiv cele cu dizabilități, pot fi discriminate atît prin aplicarea unui tratament diferențiat, cît și prin aplicarea aceluiași tratament cu cel aplicat persoanelor care nu prezintă un criteriu protejat, fapt prin ce le sînt create condiții dezavantajoase.

Deci această formă de discriminare este una mai greu de identificat deoarece tratamentul aplicat aparent este unul legal, care în realitate nu diferă cu nimic de cel aplicat celorlalte persoane, dar printr-o dispoziție, un criteriu, o practică aparent neutră persoana se pune într-o situație special dezavantajoasă, în comparație cu alte persoane [6, p. 306].

Aceeași definiție o desprindem și din prevederile art. 2 al Legii 121, ce o caracterizează ca orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică, aparent neutră, care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de prezenta lege, în afară de cazul în care aceea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și

dacă mijloacele de atingere a aceluia scop sînt proporționale, adecvate și necesare [1, art. 2].

După cum am menționat, faptul existenței unui tratament identic pentru toate persoanele face dificil procesul de evaluare a unui tratament ca fiind discriminatoriu, de aceea, în cazul investigării unor astfel de fapte, vor fi luate în considerație criteriile proprii acestei forme.

Prima condiție prevede existența unui comportament, unei atitudini aparent legale, aplicate tuturor persoanelor, fără diferențiere. De cele mai dese ori, tratamentele aplicate corespund normelor în vigoare și la aplicarea lor nu întodeauna se urmărește în mod direct discriminarea unei persoane, mai degrabă atitudinea celui care discriminează este caracterizată prin neglijență, adică prin nedorința de a întreprinde acțiuni în vederea evitării cazurilor de dezavantajare a unei persoane.

Tratamentul uniform este discriminatoriu doar dacă creează condiții nefavorabile pentru grupul persoanelor ce aparțin unui criteriu protejat, iar aprecierea caracterului nefavorabil de asemenea se va face în plan comparativ cu un alt grup aflat în condiții similare cu aceștia [8, p. 291].

Pentru aprecierea unei situații drept discriminare indirectă, au o mare importanță datele statistice privind un domeniu concret de activitate, care relevă existența unei situații nefavorabile condiționate de situația diferită în care se află o categorie protejată.

Un exemplu elocvent de discriminare indirectă ar putea fi cazul în care accesul la un edificiu de menire socială nu este asigurat și pentru persoane cu deficiențe locomotorii, adică nu există rampe de acces.

Discriminarea prin asocie-

re. Această formă, chiar dacă nu afectează în mod direct persoanele marcate de un criteriu protejat, produce totuși un tratament negativ față de o persoană pe care o asociază acestei categorii, indiferent dacă aceasta are sau nu are careva tangență cu persoanele protejate.

Pentru a fi în condițiile acestei forme, este necesar ca persoana să fie supusă unui tratament nefavorabil avînd ca temei asocierea acestuia unui criteriu protejat, în cazul nostru – la categoria persoanelor cu dizabilități.

Discriminarea prin asociere urmează a fi considerată situația în care o persoană este tratată ca avînd o dizabilitate, pe cînd în realitate acesta lipsește [7, p. 436]. Deci se au în vedere cazurile de confundare sau de apreciere eronată a condiției persoanei care neîntemeiat este apreciată ca avînd o dizabilitate, altfel spus – se comite o eroare de subiect.

Tot la această situație se raportează și cazurile în care, datorită raporturilor conexe existente între persoana discriminată și persoana protejată, cea dintîi este tratată nefavorabil, avînd ca temei anume această legătură dintre părți. În situația dată, cel mai relevant exemplu este cînd unei persoane care însoțește o altă persoană cu dizabilități locomotorii nu-i este permis accesul într-un local de agrement.

Hărțuirea, ca formă de manifestare a discriminării, este orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, avînd drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege. Definiția oferită de legislația națională o considerăm mult mai relevantă și optimă, deoarece nu se limitează

doar la actele de hărțuire sexuală, așa cum sînt prevăzute de directivele europene, ci prevede situația unui comportament nedorit legat de sexul unei persoane, avînd ca obiect sau ca efect lezarea demnității unei persoane și crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor mediului [9, p. 527].

Considerăm că hărțuirea ca manifestare în realitate poartă două scopuri, care se determină reciproc: primul este cel de intimidare, de lezare a demnității persoanei cu dizabilități, iar cel de al doilea scop este cel de a determina persoana vizată să recurgă la un comportament pe care și-l dorește cel care hărțuiește, și acesta poate fi de orice natură, inclusiv demisia persoanei cu dizabilități dintr-o funcție, renunțarea la unele pretenții de ordin material, obținerea de beneficii din partea persoanei care șantajează etc.

Instigare la discriminare, conform art. 2 din Legea 121, reprezintă orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege. Același înțeles rezultă și din art. 7 al Directivei Consiliului 43/2000/EC, care obligă statele semnatare să protejeze indivizii de la orice formă de tratament advers ca urmare a reclamării unei fapte de discriminare [12].

Nici CEDO nu oferă definiție la ceea ce numim *instigare la discriminare*, mai degrabă această formă rezultă din interpretarea unor prevederi cum ar fi art. 9, 11 sau art. 14.

Victimizarea, conform Legii 121, presupune orice acțiune sau inacțiune soldată cu consecințe adverse ca urmare a depunerii unei plîngerii sau înaintării unei

acțiuni în instanța de judecată, în scopul asigurării aplicării prevederilor prezentei legi sau în scopul furnizării unor informații, inclusiv a unor mărturii, care se referă la plângerea sau acțiunea înaintată de către o altă persoană.

Instituirea acestei forme a fost determinată de necesitatea protecției atât a persoanelor subordonate unui criteriu protejat, cât și a persoanelor care reclamă fapte de discriminare, în condițiile în care aceste persoane, de regulă, se află în condiții de subordonare față de cei ce comit discriminarea, creînd astfel un paravan de protecție pentru cei ce denunță astfel de fapte.

Această formă rezultă și din prevederile directivelor europene de combatere a discriminării. Pentru exemplificare aducem prevederile art. 7 din Directiva Consiliului 43/2000/EC, care obligă statele semnatare să protejeze indivizii de la orice formă de tratament advers ca urmare a reclamării unei fapte de discriminare [11].

Rezultate obținute. Potrivit unui studiu sociologic recent referitor la percepțiile populației privind discriminarea, persoanele cu dizabilități, în special cele cu dizabilități mentale, reprezintă cea mai vulnerabilă categorie de persoane din Republica Moldova, cu probabilitatea cea mai mare de a fi supusă discriminării [13].

Concluzii. Cu siguranță, mulți dintre autori vor identifica și alte forme de discriminare, pe care le vor considera importante, cu toate acestea, noi vom insista doar asupra formelor ce rezultă expres din Legea 121 și din alte instrumente europene, considerînd că formele pe care unii cercetători le susțin se atribuie, de fapt, la cele existente.

Recenzent:
Ștefan BELECCIU,
 doctor în drept, conf. univ.

Referințe bibliografice

1. Legea nr. 121 cu privire la asigurarea egalității de șanse, nr. 121 din 25.05.2012, publicată la 29.05.2012 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 103, intrată în vigoare la 01.01.2013.

2. Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0113> (vizitat la 29.09.2014)

3. Bordei T. Discriminarea – o provocare pentru societatea civilă din Republica Moldova în contextul integrării europene. În: Revista de filozofie, sociologie și științe politice, nr. 1, 2001, p. 109.

4. J.J. Rousseau. Discursul asupra inegalității sociale dintre oameni. București: Editura Științifică, 1958, p. 200.

5. David M. Newman. Sociology, Exploring the Architecture of Everyday Life, fourth edition. Thousand Oaks, California, London, New Delhi: Pine Forge Press, 202, p. 537

6. Ian Robertson. Sociology, third edition. New York: Worth Publishers Inc, 1987, p. 713.

7. Craig Calhoun, Donald Light, Suzanne Keller. Sociology. United States of America. MC Graw/Hill, Inc. 1994, p. 651.

8. Peter M. Blau. Inequality and Heterogeneity a primitive theory of social structure. New York: The Free Press, 1977, p. 307.

9. Lewis A. Coser, Steven L. Nock, Patricia A. Steffan, Buford Rhea. Introduction to Sociology, second edition. United States of America, Florida, Orlando: HBJ, 1987, p. 662.

10. John J. Macionis, Sociology, tenth edition, New Jersey, Upper Saddle River, 2005, p. 701

11. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 05 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0054> (vizitat 09.09.2014)

12. Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. <http://noborders.org.ua/en/useful-documents/international-legislation/council-directive-00043ec-of-29-june-2000-implementing-the-principle-of-equal-treatment-between-persons-irrespective-of-racial-or-ethnic-origin/> (vizitat 17.09.2014)

13. Fundația Soros – Moldova. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării. Studiu sociologic lansat în 2011. <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Sociologic.pdf>

REGIMUL DE CORIJARE ȘI REEDUCARE A CONDAMNAȚILOR

Svetlana PRODAN,

doctor în drept, lector universitar, USEM

SUMMARY

Involving the convicted persons in work is a basic component of the prison regime. This was based, firstly, on the need to maintain appropriate physical and mental state of prisoners, especially when it is about a long term custodial sentence. Secondly, the need for work is based on the idea that many convicts are fighting with work and are accustomed to live from another person's labor, from crimes (thefts, frauds, robberies, etc.). The custodial sentence should be used for the re-education and habituation of the convicts with work, for, when at liberty, the convict should be able to get integrated into work.

Keywords: convicted, correction, work, education, training, non-remuneration, liability

REZUMAT

Antrenarea condamnaților la muncă este o componentă de bază a regimului penitenciarului. Aceasta își are temeiul, mai întâi, în necesitatea menținerii unei stări fizice și psihice corespunzătoare a condamnaților, mai ales atunci când este vorba de o pedeapsă privativă de libertate de lungă durată. În al doilea rând, necesitatea muncii se întemeiază pe ideea că mulți condamnați sînt certați cu munca și sînt obișnuiți să trăiască din munca altuia, din infracțiuni (furturi, înșelăciuni, tâlhării etc.). Pedeapsa privațiunii de libertate trebuie folosită pentru reeducarea și obișnuirea condamnaților cu munca, pentru ca, la libertate, condamnatul să se poată integra în câmpul muncii.

Cuvinte-cheie: condamnați, corectare, muncă, educație, antrenare, neremunerare, răspundere

Introducere. Se consideră activitate în penitenciar munca prestată de către deținuți în celule, nemijlocit pe teritoriul penitenciarului, la sectoarele izolate ale penitenciarului aflate în afara acestuia, la obiectele unde este asigurată paza și supravegherea deținuților.

Întreprinderile din cadrul sistemului penitenciar, după forma lor organizatorico-juridică, sînt întreprinderi de stat. Întreprinderile din cadrul sistemului penitenciar, avînd personalitate juridică, își pot desfășura activitatea atît pe lîngă instituțiile penitenciare, cît și de sine stătător.

Angajarea în câmpul muncii a condamnaților are loc sub două forme de bază de soluționare a acestei probleme: lărgirea bazei de producție proprii și angajarea condamnaților la diferiți agenți economici. Cel mai mare efect se observă atunci cînd baza de producere este dezvoltată nu prin metoda extensivă, ci prin cea intensivă – pe calea reconstruirii ei și reutilării tehnice. Se evidențiază o eficacitate în problemele angajării deținuților în câmpul muncii, dacă se utilizează astfel de rezerve precum atestarea locurilor de muncă, ridicarea coeficientului de schim-

bare a utilajului, eliberarea ariilor adăugătoare de producere etc. Acestea se referă în general la acele penitenciare care posedă o bază proprie de producere [3, p. 28].

Materiale utilizate și metode aplicate. Antrenarea condamnaților la muncă la întreprinderile cu orice formă organizatorico-juridică ce nu fac parte din sistemul penitenciar se face în temeiul contractului încheiat între administrația instituției penitenciare și cea a întreprinderii respective. Contractul se elaborează luîndu-se în considerare recomandările Departamentului Instituțiilor Penitenciare.

Condamnatul poate fi antrenat la munci neremunerate, care sînt de obicei lucrări de îngrijire și amenajare a teritoriului, de îmbunătățire a condițiilor de trai și medico-sanitare de deținere. La munca neremunerată condamnatul este, de regulă, antrenat în afara orelor de lucru, cel mult 2 ore pe zi, însă nu mai mult de 10 ore pe săptămînă (prevenții – 6 ore pe săptămînă).

Condamnații care au împlinit vîrsta de pensionare și condamnații-invalizi de gradele I și II sînt antrenați la muncă la dorință.

Legea interzice utilizarea muncii deținuților:

- în direcțiile, secțiile și serviciile organelor sistemului penitenciar;

- la lucrări legate de deservirea efectivului personal care realizează paza penitenciarului;

- în încăperile administrative în care se păstrează armamentul, documentația de serviciu, mijloacele tehnice speciale, precum și substanțele explozibile și toxice;

- la deservirea și reparația mijloacelor tehnice de pază, precum și a celor care sînt amplasate în zona interioară interzisă a mijloacelor de pază;

- la lucrările cu aparatele de multiplicare, tehnica de telegrafie și telefonie (cu excepția monitorilor de linie, care sînt asistați de reprezentanți ai administrației penitenciarului);

- în calitate de secretari și la lucrul cu dosarele, în calitate de vînzători, contabili operaționiști, casieri, șefi ai depozitelor alimentare, de îmbrăcăminte, utilaj complicat și de mare valoare;

- la lucrările legate de evidența, păstrarea și liberarea medicamentelor;

- în calitate de fotografi, proteziști dentari, șoferi de autoturisme, de mașini operative și motociclete, iar în penitenciare de tip

închis – șoferi pe toate tipurile de transport;

- la punctele de recepție și control al calității producției;

- în funcții care au ca subalterni angajați civili;

- la lucrări și funcții ocuparea cărora este interzisă deținutului printr-o sentință (hotărâre) de condamnare [2, p. 64].

De asemenea, este interzisă antrenarea condamnaților în funcții de gestionari și contabili, casieri, dacă ei execută pedepse pentru delapidări din avutul statului, abuz de putere, luare de mită, precum și pentru tâlhărie, jaf, furturi, falsificări, escrocherii, în cazurile în care aceste delictive constituie atentate la averea proprietarului.

Aceste limitări sînt condiționate, în primul rînd, de scopuri profilactice, ca aceste sectoare importante să nu fie folosite de condamnați pentru comiterea de noi infracțiuni.

La întreprinderile din cadrul sistemului penitenciar și obiectele de producere ale instituțiilor penitenciare, unde este folosită munca deținuturilor, se admite angajarea de personal civil pentru dirijarea nemijlocită a muncii acestora, precum și a muncitorilor calificați civili, în limitele necesare pentru asigurarea desfășurării în bune condiții a activității de producere, dar cel mult 15% din numărul deținuturilor care lucrează.

În scopul sporirii exigenței față de deținuturi, pentru îndeplinirea sarcinilor stabilite și respectarea regimului, la toate obiectele de producere de bază, precum și la grupurile de obiecte mici se numesc reprezentanți ai administrației instituțiilor.

Revendicările actelor legislative ce reglementează executarea privațiunii de liberate sînt îndreptate spre formarea și dezvoltarea activității de producere în locurile de detenție și sînt subordonate obiectivelor educative, pedagogice, care prevăd antrenarea con-

damnaților în muncă permanentă, sistematică, de creare în penitenciare a unei baze perfecte de producere, asigurării nivelului înalt de pregătire profesională [9, p. 115].

Pentru ca munca deținuturilor să-și poată atinge scopul reeducativ, ea trebuie să fie organizată în așa fel încît să contribuie la realizarea acestui scop. Administrația fiecărui penitenciar acordă o atenție deosebită organizării muncii condamnaților sub toate aspectele. În penitenciar, munca se organizează pe perioade determinate (ani, luni); aceste măsuri se concretizează într-un program de lucrări de executat, în care se prevăd lucrările mai importante. De altfel, orice penitenciar are un serviciu de organizare a muncii, căruia îi revine sarcina și obligația de a organiza munca deținuturilor.

Deținuturile sînt antrenate la muncă în întreprinderile, atelierele și gospodăriile auxiliare ale sistemului penitenciar. În baza contractului încheiat între administrația penitenciarului și persoane fizice sau juridice, condamnații pot fi antrenate la muncă în afara penitenciarului, cu condiția asigurării pazei convenite și a remunerării echitabile. Deținuturile sînt repartizați la diferiți agenți economici în sectorul industrial (prestarea muncii în anumite întreprinderi industriale), sectorul construcții (construcții de întreprinderi, de locuințe, de drumuri și poduri), sectorul agricol (la efectuarea și întreținerea culturilor de plante cerealiere, recoltatul cerealelor) etc.

Persoanele fizice și juridice care utilizează munca deținuturilor sînt obligate să transfere penitenciarului suma de retribuire a muncii deținutului, precum și o sumă echivalentă cu cota contribuțiilor la asigurările sociale și asigurarea medicală obligatorie. Sumele echivalente cotelor respective sînt utilizate pentru ameliorarea condițiilor de detenție a deținuturilor, asigurarea cu utilaj medical și îmbu-

nătățirea bazei tehnico-materiale a penitenciarului [4, p. 114].

Munca deținuturilor poate fi organizată și în sectorul muncilor desfășurate de penitenciar, în întreprinderi special înființate, care funcționează pe principiul gestiunii economice proprii, în unități care aparțin DIP. Munca deținuturilor mai poate fi organizată în așa-numitele lucrări de deservire socială a penitenciarului, care constituie munci remunerate, exercitate de deținuturi în vederea asigurării deservirii comunal-tehnice, aprovizionării materiale, amenajării și dereticării teritoriului, precum și a menținerii imobilelor și construcțiilor în stare tehnică și sanitară adecvată. Astfel, condamnații pot lucra în calitate de bucătar, brutar, tîmplar, fochist, caloriferist, lăcătuș etc.

Numărul condamnaților lăsați în penitenciar pentru deservirea lor socială nu poate depăși 7% din limita de locuri de detenție stabilită pentru penitenciarul respectiv. Selectarea condamnaților pentru executarea lucrărilor de deservire socială a penitenciarelor, precum și pentru ocuparea funcțiilor de maistru-brigadier, distribuitor al comenzilor de lucru, planton, planton superior, paznic, se efectuează de șefii serviciilor respective în coordonare cu serviciile de securitate și regim.

La desemnarea condamnaților pentru deservirea socială a penitenciarelor este necesar acordul lor scris. Desemnarea condamnaților în funcțiile respective este efectuată în baza ordinului șefului penitenciarului, iar extrasele din acestea se anexează la dosarele personale ale condamnaților. Condamnații repartizați la executarea lucrărilor de deservire socială formează, de regulă, un sector. Obligațiile lor de serviciu sînt determinate de către șefii serviciilor respective și sînt aprobate de șeful penitenciarului.

În fiecare zi, la ora stabilită de

programul zilei, condamnații se aliniază pe sectoare și brigăzi, în locurile determinate în acest scop, pentru a pleca la lucru. În acest moment este efectuat controlul numărului și exteriorului lor.

Șefii instituțiilor, luând în considerație condițiile locale, determină modul de comportare a condamnaților la obiectele de producere, care prevede sosirea lor în coloană, instructajul efectuat de către șefii de ateliere, efectuarea bilanțului muncii, ordinea de predare a locurilor de muncă etc.

Condițiile de muncă ale deținuților se stabilesc în mare măsură de legislația muncii. Totodată, în reglementarea juridică a condițiilor de muncă, există și particularități care sînt influențate de regimul executării pedepsei. În aceste cazuri, condițiile de muncă sînt determinate de normele dreptului execuțional-penal. Avînd în vedere aceste circumstanțe, se precizează că munca prestată de deținut nu constituie relații de muncă în sensul legislației muncii [6, p. 53].

Timpul de lucru și de odihnă a deținutului se stabilește în conformitate cu legislația muncii. Evidența timpului de muncă se ține conform instrucțiunilor aprobate. Durata normală a timpului de muncă al salariaților din unități nu poate depăși 40 de ore pe săptămîină. Se prevede durata redusă a timpului de muncă: pentru minorii în vîrstă de la 15 ani la 16 ani – 24 de ore pe săptămîină, iar pentru cei în vîrstă de la 16 la 18 ani – 35 de ore pe săptămîină; pentru persoanele care activează în condiții de muncă vătămătoare – de 35 de ore pe săptămîină. Lista muncilor vătămătoare este stabilită de nomenclatorul aprobat de Guvern.

Pentru anumite categorii de munci care implică un efort intelectual psihoemoțional sporit, durata timpului de muncă se stabilește de Guvern și nu poate depăși 35 de ore pe săptămîină.

Pentru invalizii de gradele I și

II se stabilește o durată redusă a timpului de muncă – de 30 de ore pe săptămîină.

Repartizarea timpului de muncă în cadrul săptămîinii este, de regulă, uniformă și constituie 8 ore pe zi, timp de 5 zile, cu două zile de repaus. La unitățile unde, ținîndu-se cont de specificul muncii, introducerea săptămîinii de lucru de 5 zile este nerațională, se admite, ca excepție, stabilirea săptămîinii de lucru de 6 zile, cu o zi de repaus.

Munca în schimburi, adică lucrul în 2, 3 sau 4 schimburi, se aplică în cazurile în care durata procesului de producție depășește durata admisă a zilei de muncă, precum și în scopul utilizării mai eficiente a utilajului, sporirii volumului de producție sau de servicii.

Ținerea unei evidențe stricte a timpului de muncă al fiecărui condamnat este necesară din următoarele considerente:

1) se probează dacă fiecare condamnat și-a îndeplinit obligația legală de muncă din punct de vedere cantitativ și calitativ;

2) se probează dacă s-a efectuat munca încredințată în vederea posibilității retribuirii;

3) se dovedește cantitatea și calitatea muncii în scopul reducerii duratei pedepsei, ca urmare a prestării unui volum de muncă;

4) se dovedește străduința și disciplina în muncă, necesare pentru obținerea unei munci fără pază și a liberării condiționate.

La calcularea zilelor de muncă, condamnatul care nu încalcă regimul de deținere și îndeplinește conștiincios sarcinile de producție poate beneficia de compensarea privilegiată a zilelor de muncă din contul duratei pedepsei în modul următor:

a) condamnatului antrenat la condiții de muncă normale i se pot compensa privilegiat 3 zile din durata pedepsei cu 2 zile de muncă;

b) condamnatului antrenat la lucrări subterane sau la lucrări cu

condiții grele și nocive de muncă, potrivit listei de munci și profesii aprobate de Guvern – 3 zile din durata pedepsei cu o zi de muncă.

Calculul zilelor conform compensării privilegiate a zilelor de muncă se efectuează lunar și se aprobă de către șeful penitenciarului.

Munca deținuților se organizează cu respectarea regulilor de protecție a muncii, a tehnicii securității și igienei muncii, prevăzute de lege și alte acte subnormative ministeriale sau departamentale.

Este interzisă utilizarea muncii femeilor la lucrări cu condiții de muncă grele și vătămătoare, precum și la lucrări subterane. Se prevede trecerea la o muncă mai ușoară a femeilor gravide și a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 3 ani, concedii de maternitate pentru îngrijirea copilului. Se interzice utilizarea muncii persoanelor în vîrstă de pînă la 18 ani la lucrările cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase, la lucrări subterane, precum și la lucrări care pot să aducă prejudiciu sănătății sau integrității morale a minorilor [11, p. 93].

Toate acestea și alte norme sînt obligatorii și pentru administrația penitenciarelor. Deținutul care este antrenat la munci remunerate cel puțin 6 luni are dreptul la **concediu neremunerat** cu durata de 12 zile calendaristice. Deținutul care execută pedeapsa într-un penitenciar de tip deschis poate beneficia, pe perioada concediului, de dreptul de a se deplasa în afara penitenciarului.

Liberările anuale de la muncă ale deținuților se perfectează prin ordinul șefului instituției, extrasele din ordinele respective fiind anexate la dosarul personal al deținuților.

Legislația prevede că condamnații care au împlinit vîrsta de pensionare și au vechimea în muncă cuvenită, precum și condamnații-invalizi au dreptul la **pensie**

în mărirea stabilită de legislație. Administrația penitenciarului, la cererea condamnatului, întreprinde măsuri de perfectare a documentelor pentru calcularea pensiei și de virare regulată a acesteia la contul de peculiu al condamnatului, pînă la liberarea lui din penitenciar sau transferarea într-un alt penitenciar.

La cererea deținutului, perioada de muncă pe durata executării pedepsei cu închisoarea se include de către instanța de judecată în vechimea lui totală de muncă. În cazul în care deținutul se eschivează sistematic de la muncă, perioada respectivă nu se include în vechimea de muncă.

Remunerarea muncii condamnaților a constituit și constituie o problemă mult discutată în literatura de specialitate. La început s-a susținut că, fiind vorba de condamnați, oameni pedepsiți, ei trebuie să muncească fără nicio retribuire. Ulterior, avîndu-se în vedere și scopul stimulării acestora în muncă, s-a susținut și s-a introdus remunerarea muncii. În plus, avîndu-se în vedere că atunci cînd condamnații muncesc în afara penitenciarului unitatea încasează anumite sume de bani, retribuirea muncii condamnaților trebuie să corespundă și unei cerințe de echitate.

Remunerarea muncii condamnaților și reținerile din remunerarea dată sînt efectuate conform legislației muncii și cu privire la retribuirea muncii. Cuantumul retribuirii muncii deținuților se calculează reieșind din volumul și calitatea muncii prestate. Salariul lunar al condamnaților nu poate fi mai mic decît salariul minim pe țară, luîndu-se în considerare indexările și majorările stabilite.

Salariul reprezintă orice recompensă sau cîștig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca prestată sau care urmează a fi prestată.

La stabilirea și achitarea salariului nu se admite nicio discriminare pe criterii de vîrstă, handicap, origine socială, situație familială, apartenență etnică, rasă sau naționalitate, opțiuni politice sau convingeri religioase, apartenență sau activitate sindicală.

Salariul minim reprezintă mărirea minimă a retribuiției evaluată în monedă națională, mărime stabilită de către stat pentru o muncă simplă, necalificată, sub nivelul căreia angajatorul nu este în drept să plătească pentru norma de muncă pe lună sau pe o oră îndeplinită de salariat.

Salariul mediu include toate drepturile salariale din care, conform legislației în vigoare, se calculează contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii [8, p. 65-66].

În cazul salarizării pe unitate de timp, salariaților în vîrstă de pînă la 18 ani salariul li se plătește ținîndu-se cont de durata redusă a muncii zilnice. Munca salariaților-minori care lucrează în acord este retribuită în baza tarifelor pentru munca în acord stabilite salariaților adulți.

Este esențială reglementarea renumerării muncii suplimentare a salariaților. Astfel, în cazul retribuirii muncii pe unitate de timp, pentru primele două ore se retribue în mărime de cel puțin 1,5 salarii tarifare stabilite salariatului pe unitate de timp, iar pentru orele următoare – cel puțin în mărime dublă. Retribuirea muncii în acord, pentru munca suplimentară se plătește un adaos de cel puțin 50% din salariul tarifar al salariatului de categoria respectivă, remunerat pe unitate de timp pentru primele 2 ore, și în mărime de cel puțin 100% din acest salariu tarifar – pentru orele următoare. Compensarea muncii suplimentare cu timp liber nu se admite.

Munca prestată în zilele de odihnă și în cele de sărbătoare ne-

lucrătoare cu menținerea salariului mediu este retribuită:

- salariaților care lucrează în acord – cel puțin în mărime dublă a tarifului în acord;

- salariaților a căror muncă este retribuită în baza salariilor tarifare pe oră sau pe zi – cel puțin în mărirea dublă a salariului pe oră pe zi;

- salariaților a căror muncă este retribuită cu salariu lunar – cel puțin în mărirea unui salariu pe unitate de timp sau a renumerăției de o zi peste salariu, dacă munca în ziua de repaus sau cea de sărbătoare nelucrătoare a fost prestată în limitele normei lunare a timpului de muncă și cel puțin în mărime dublă a salariului pe unitate de timp sau a renumerăției de o zi peste salariu, dacă munca a fost prestată peste norma lunară [2, p. 48].

La dorința salariatului care a lucrat în ziua de repaus sau în cea de sărbătoare nelucrătoare, acestuia i se poate acorda o altă zi liberă. În acest caz, munca prestată în ziua de sărbătoare nelucrătoare este retribuită în mărime ordinară, iar ziua de repaus nu este retribuită.

Pentru munca prestată în program de noapte se stabilește un adaos în mărime de cel puțin 0,5 din salariul tarifar pe unitate de timp stabilit salariatului.

În caz de neîndeplinire a normelor de producție din vina angajatorului, retribuirea se face pentru munca efectiv prestată de salariat, dar nu mai puțin decît în mărirea unui salariu mediu al salariatului calculat pentru aceeași perioadă de timp. În situația de neîndeplinire a normelor de producție fără vina salariatului sau a angajatorului, salariatului i se plătește cel puțin 2/3 din salariul tarifar. În caz de neîndeplinire a normelor de producție din vina salariatului, retribuirea se efectuează potrivit muncii prestate.

Modul de retribuire a muncii în caz de producere a rebutului este

reglementat astfel: rebutul produs fără vina salariatului este retribuit la fel ca și articolele bune. În cazul rebutului total din vina salariatului, retribuirea se va face în funcție de gradul de utilitate a produsului, conform unor tarife reduse [9, p. 63].

Remunerarea condamnaților antrenați la munca de deservire socială a penitenciarelor se efectuează conform legislației în vigoare din contul mijloacelor bugetare.

Cuantumul minim al salariatului este garantat deținuților numai cu condiția executării de către ei a obligațiilor de muncă în orele de program stabilite de legislație și de contract. În cuantumul minim al salariatului nu se includ suplimentele, sporurile la salariu, premiile, precum și celelalte recompense.

Sumele primite de deținut în calitate de remunerare pentru munca prestată se impozitează și se transferă pe contul lui de peculiu. Reținerile din remunerarea deținuților în temeiul documentelor executorii nu pot depăși 75% din câștigul lunar. Indiferent de mărimea reținerilor, la contul de peculiu al deținuților se transferă cel puțin 25% din câștigul lunar. Din salariul deținuților nu pot fi reținute cheltuielile pentru întreținerea lui în decursul detenției, inclusiv pentru alimentație, îmbrăcăminte și asistență medicală, cu excepția cheltuielilor legate de tratamentul automutilării intenționate.

Deținutul poate expedia mijloace bănești aflate la contul lui de peculiu soțului, unei rude apropiate sau unei alte persoane. Condamnaților sosiți din izolatoarele de urmărire penală sau din alte instituții penitenciare li se permite în prima lună de lucru, pînă la calcularea salariului, cu condiția că au o atitudine conștiincioasă față de muncă și nu încalcă regimul de deținere, să procure la magazinele instituției produse alimentare și obiecte de primă necesitate, din contul avansurilor acordate în

contul câștigului viitor. În caz de necesitate, administrația penitenciarului acordă condamnaților un avans de 50% din remunerarea medie lunară. Dreptul de a utiliza mijloacele de la conturile de peculiu și de atribuire a avansului se acordă de șeful penitenciarului la cererea scrisă a deținuților.

Avînd în vedere cele relatate, putem afirma că munca este o coordonată majoră a executării pedepsei privative de libertate, ea constituind o pîrghie importantă în combaterea criminalității, în reeducarea socială și în reîncadrarea infractorilor în societate.

Răspunderea materială a condamnaților este o parte componentă a statutului lor juridic în timpul executării pedepsei. Condițiile în care survine răspunderea materială a persoanelor care-și ispășesc o pedeapsă privativă de libertate în general nu se deosebesc de condițiile aplicate în cazul persoanelor libere.

Răspunderea materială a persoanelor ce execută pedepse privative de libertate este unul din factorii care contribuie la educarea unui comportament grijuliu față de inventar, utilaje și alte bunuri ale instituțiilor penitenciare.

Condamnații poartă răspundere materială pentru cauzarea prejudiciului material persoanelor juridice și fizice în timpul executării pedepsei, în mărimea stabilită de legislația în vigoare. Astfel, pentru prejudiciul provocat în timpul relațiilor de muncă, valoarea prejudiciului va fi estimată conform prevederilor legislației muncii. Pentru prejudiciul cauzat prin alte acțiuni, valoarea prejudiciului se va estima conform legislației civile.

Condamnatul este obligat să repare prejudiciul cauzat instituției penitenciare, precum și cheltuielile adăugătoare, legate de curmarea evadării sale sau tratamentului automutilării intenționate, cu excepțiile prevăzute de lege [5, p. 138].

Reieșind din cele menționate, putem spune că răspunderea materială, conform legislației muncii, reprezintă una dintre formele răspunderii juridice, care impune obligația persoanelor încadrate cu contract de muncă de a repara, în condițiile legii, prejudiciul provocat unității în cursul executării contractului printr-o faptă ilicită, în legătură cu munca lor, săvîrșită cu vinovăție.

Legislația stabilește că sînt pasibili de răspundere materială doar salariații vinovați. Astfel, în dreptul muncii salariatul răspunde material doar atunci cînd sînt întrunite condițiile:

- a) survenirea prejudiciului;
- b) acțiunea ilegală a salariatului;
- c) legătura causală dintre prejudiciul cauzat și acțiunile sau inacțiunile salariatului;
- d) vinovăția salariatului.

La stabilirea răspunderii materiale se ia în considerație numai prejudiciul direct. Dacă prejudiciul material a fost cauzat printr-o faptă ce întrunește semnele componentei de infracțiune, răspunderea se stabilește potrivit Codului penal.

Salariatul este absolvit de răspundere materială dacă prejudiciul a fost cauzat de forță majoră, confirmate în modul stabilit, de extremă necesitate, de legitimă apărare, de executare a unei obligații legale sau contractuale, precum și în limitele riscului normal de producție. De asemenea, salariații nu răspund pentru pierderile interne procesului de producție, care se încadrează în limitele prevăzute de normele tehnologice sau de legislația în vigoare, pentru prejudiciile materiale provocate în circumstanțe neprevăzute, care nu puteau fi înlăturate, precum și în alte cazuri similare. Condamnații nu răspund pentru pagubele provocate de uzul normal al bunurilor predate în folosință sau pentru cele provenite din riscul normal al muncii.

Ținând cont de circumstanțele concrete în care a fost cauzat prejudiciul material, administrația unității este în drept să renunțe, integral sau parțial, la repararea acestuia de către lucrătorul vinovat.

Legislația muncii stabilește două modalități de răspundere materială: răspunderea materială limitată și cea deplină.

Răspunderea materială limitată constă în obligația salariatului de a recupera prejudiciul cauzat în limitele salariului mediu lunar. Dacă recuperarea daunei depășește limita stabilită, ea nu poate fi reținută în întregime de la salariat.

Răspunderea materială deplină este obligația salariatului de a repara prejudiciul cauzat în mărimea deplină, fără nicio restricție sau limitare. Acest mod de răspundere este strict stabilit de legislație. Salariatul poartă răspundere materială în mărimea deplină a prejudiciului material cauzat din vina sa angajatorului în cazurile în care:

- între salariat și angajator a fost încheiat un contract de răspundere materială deplină pentru neasigurarea integrității bunurilor și a altor valori care i-au fost transmise pentru păstrare sau în alte scopuri;

- salariatul a primit bunurile și alte valori spre decontare în baza unei procuri unice sau în baza altor documente unice;

- prejudiciul a fost cauzat în urma acțiunilor sale culpabile intenționate, stabilite prin hotărâre judecătorească;

- prejudiciul a fost cauzat de un salariat aflat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică, stabilită în modul prevăzut de lege;

- prejudiciul a fost cauzat prin lipsă, distrugere sau deteriorare intenționată a materialelor, semifabricatelor, produselor, inclusiv în timpul fabricării lor, precum și a instrumentelor, aparatelor de

măsurat, tehnicii de calcul, echipamentului de protecție și a altor obiecte pe care unitatea le-a liberat salariatului în folosință;

- în conformitate cu legislația în vigoare, salariatului îi revine răspunderea materială deplină pentru prejudiciul cauzat angajatorului în timpul îndeplinirii obligațiilor de muncă;

- prejudiciul a fost cauzat în afara exercițiunii funcțiunii.

Salariații în vîrstă de pînă la 18 ani poartă răspunderea materială deplină doar pentru cauzarea intenționată a prejudiciului material, precum și a prejudiciului cauzat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică ori toxică, stabilită în modul prevăzut de legislație, sau în urma comiterii unei infracțiuni.

Legislația muncii prevede și posibilitatea *răspunderii materiale colective (de brigadă)*. În cazul în care salariații execută în comun anumite genuri de lucrări legate de păstrarea, prelucrarea, vînzarea, transportare sau folosirea în procesul muncii a valorilor ce le-au fost transmise, fiind imposibilă delimitarea răspunderii materiale a fiecărui salariat și încheierea cu acesta a unui contract cu privire la răspunderea materială individuală deplină, poate fi instituită răspunderea colectivă.

Mărimea prejudiciului material cauzat angajatorului se determină conform pierderilor reale, calculate în baza datelor de evidență contabilă. În cazul sustragerii, pierderii, distrugerii sau deteriorării bunurilor angajatorului atribuite la mijloacele fixe, mărimea prejudiciului material se calculează pornindu-se de la costul de inventar al valorilor materiale, minus uzura, conform normelor stabilite. De asemenea, în caz de sustragere, lipsă, distrugere sau deteriorare intenționată a valorilor materiale, cu excepția celor atribuite la mijloacele fixe, prejudiciul se stabilește pornindu-se de la prețurile din localitatea respectivă la data

cauzării prejudiciului, conform datelor statistice.

Răspunderea materială prevăzută de legislația civilă survine în urma prejudiciului cauzat de către condamnați în afara îndeplinirii obligațiilor de muncă [6, p. 45].

Răspunderea civilă, fiind instituția juridică de drept civil care cuprinde totalitatea normelor ce reglementează condițiile în care o persoană răspunde pentru prejudiciul cauzat altei persoane și poate fi obligat să repara acest prejudiciu, există în două forme: delictuală și contractuală. *Răspunderea civilă delictuală* este obligația unei persoane de a repara prejudiciul cauzat din faptele ilicite. *Răspunderea civilă contractuală* este obligația debitorului, care izvoarăște dintr-un contract, de a repara prejudiciul cauzat creditorului prin faptul neexecutării, executării necorespunzătoare sau tardive a prestației datorate.

Constituția RM, prin art. 35, garantează dreptul cetățenilor la învățătură și dispune că acest drept este asigurat prin învățămîntul general obligatoriu, prin învățămîntul liceal și prin cel profesional, prin învățămîntul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare. Reieșind din prevederile constituționale, legiuitorul stipulează că în penitenciare se organizează în mod obligatoriu învățămîntul secundar general al condamnaților.

De asemenea, și art. 77 al Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților arată că trebuie să se ia măsuri pentru a se desfășura instruirea tuturor deținuților capabili să profite de aceasta, inclusiv instruirea religioasă. Instruirea analfabeților și a tinerilor deținuți trebuie să fie obligatorie și administrația trebuie să vegheze cu atenție asupra acesteia. După posibilități, instruirea deținuților trebuie să fie în concordanță cu sistemul învățămîntului public, pentru ca aceștia să-și poată conti-

nua pregătirea fără dificultăți după punerea în libertate.

Distincția dintre educație și formare poate fi, practic, puțin semnificativă pentru populația penitenciară. Mulți deținuți au puține calificări educative și au nevoie să obțină competențe de bază. Educația în închisoare poate beneficia de o exploatare intensivă a resurselor umane (de exemplu, printre populația penitenciară putem găsi indivizi calificați, care pot fi utilizați în activitățile de învățământ și de formare a celorlalți deținuți).

O primă măsură în această direcție este posibilă în penitenciarele cu resurse educative limitate prin folosirea deținuților care știu să citească, pentru a le explica altor deținuți regulile și regulamentele referitoare la închisoare, inclusiv normele de drept național și internațional. Educația și instruirea pot fi necesare și pentru recâștigarea autorespectului condamnatului și a speranței de reintegrare în societate.

Organizarea instruirii generale presupune că și condamnații în vârstă de peste 50 de ani, invalizi de gradul I, precum și condamnații la detențiune pe viață urmează învățământul secundar la dorință. La solicitarea condamnatului, administrația penitenciarului și autoritatea administrației publice locale îi creează condiții pentru învățământul secundar profesional sau învățământul superior.

Pentru facilitarea procesului de instruire, în fiecare penitenciar funcționează o bibliotecă pentru uzul categoriilor de condamnați, alcătuită adecvat din literatură artistică și de instruire, iar condamnații sînt încurajați să frecventeze biblioteca. Fondul de carte se completează din contul veniturilor proprii de către Departamentul Instituțiilor Penitenciare, administrația penitenciarului, precum și din sponsorizări și donații cu concursul instituțiilor și organizațiilor interesate [5, p. 63].

Crearea condițiilor pentru în-

vățământul secundar și superior al condamnaților, fondarea, reorganizarea și lichidarea instituțiilor de învățământ din sistemul penitenciar se efectuează în modul stabilit de Ministerul Justiției, de comun acord cu Ministerul Educației și Tineretului.

Obținerea de către condamnați a unor studii în instituțiile penitenciare reprezintă un ajutor administrației în munca educativă cu aceștia. Instruirea generală și profesională are o mare importanță la corectarea condamnaților și prevenirea altor infracțiuni din partea lor.

În situația în care cea mai mare parte a condamnaților nu sînt antrenați în muncă, instruirea devine una din ocupațiile sociale utile principale, destinată sa-i abată pe condamnați de la gînduri, intenții și fapte rele, acțiuni social periculoase. Lipsa de specialitate, de deprinderi de muncă constituie un factor criminogen, ce duce adesea la comiterea infracțiunilor.

Instruirea profesională a condamnaților este o problemă complexă și dificilă, deoarece, pe de o parte, această calificare se face în penitenciar, care are o gamă restrînsă de profesii și îndrumători competenți, iar pe de altă parte, este vorba despre persoane condamnate, care ispășesc o pedeapsă și care nu pot să aibă în suficientă măsură grija calificării profesionale, ei trebuie să și muncească în „contul” pedepsei lor. În afară de aceasta, condamnatul îndemnat la calificare profesională trebuie să fie cunoscut și sub raportul capacității mintale, aptitudinilor, înclinațiilor, pentru a se ști în ce direcție să fie orientat profesional. De asemenea, urmează de ținut cont de faptul că unii condamnați execută o pedeapsă de scurtă durată, de cîteva luni, alții o pedeapsă de durată mijlocie, de 1-2 ani. Problema este complexă și trebuie căutate soluții diferențiate, aceste rezolvări fiind condiții-

onate de situația condamnaților și de condițiile și posibilitățile penitenciarului.

Instruirea profesională a condamnaților în diferite specialități este organizată în scopul pregătirii teoretice și cultivării deprinderilor practice în profesia obținută, precum și pentru protecția social-juridică a condamnaților după liberarea din instituțiile penitenciare și plasarea lor ulterioară în cîmpul muncii [5, p. 94].

Prin **educație** înțelegem un fenomen social general, permanent și continuu, în cadrul căruia se face un transfer de valori spirituale, politice, morale, științifice, juridice, culturale, religioase, în scopul formării și dezvoltării personalității omului. Administrația penitenciarului, cu concursul autorităților administrației publice și asociațiilor obștești interesate, creează baza tehnico-materială necesară pentru asigurarea muncii educative cu condamnații. Această muncă se efectuează diferențiat, în funcție de tipul penitenciarului și de regimul de detenție stabilit, precum și în conformitate cu programul penitenciar model, programul penitenciar de bază al instituției respective și programul individual al deținutului. Totodată, se va ține cont de particularitățile individuale ale persoanei condamnatului, utilizîndu-se instrumente de influență individuale sau în grup, în baza metodelor psihopedagogice, precum și alte activități planificate și organizate în cadrul Consiliului educatorilor, activitatea căruia este reglementată prin ordinul directorului general al Departamentului Instituțiilor Penitenciare.

Participarea condamnatului la acțiuni educative se ia în considerare la determinarea gradului său de corijare, precum și la stabilirea măsurilor de stimulare. În ordinea de zi a penitenciarului pot fi prevăzute măsuri educative și participarea la ele este obligatorie pentru condamnați.

Formele principale ale muncii educative cu condamnării, prevăzute de legislație, sînt: activitățile educative; instruirea profesională; activități de creație; activități spirituale (religioase); consiliere psihologică; asistență socială; activități sportive; frecventarea bibliotecilor; activități în timpul liber; activitate de profilaxie individuală. De asemenea, putem numi și altfel de activități importante, cum ar fi: activitatea de muncă, educarea conștiinței de drept, munca de agitație și lămurire.

Munca educativă se efectuează în încăperi speciale, sub supravegherea reprezentanților personalului penitenciar. La regim inițial și comun în penitenciare de tip închis, la regim inițial în penitenciare de tip semiînchis, celulele în care se dețin condamnații la detențiune pe viață, precum și în celulele izolatorului disciplinar, munca educativă este efectuată nemijlocit în celule.

Educația prin activitatea de muncă presupune cultivarea la condamnat a orientării ferme spre munca cinstită. Acest lucru este foarte dificil, deoarece o mare parte din condamnați este convinsă că munca cinstită nu le asigură bunăstarea, de aceea – cred ei – este mai convenabil să fure, să jefuiască, să mintă, să ducă o viață ușoară, antisocială [11, p. 127].

Liderii lumii criminale concep munca cinstită ca o încălcare a „tradițiilor”, a „codului deontologic hoțesc”. Educația prin muncă trebuie să fie opusă acestei poziții amorale, distrugătoare pentru persoană și societate. Prin diferite metode, condamnatul trebuie convins că munca cinstită în locurile de detenție și după liberare este singura cale bună pentru el, acceptată de societate și prin care poate să evite recidiva infracțiunilor. Totodată, o problemă a educării prin muncă este lipsa locurilor de muncă în penitenciare.

O altă formă a muncii educa-

tive este formarea conștiinței de drept la condamnați, lămurirea legislației avînd ca scop formarea unei culturi juridice, a respectului față de lege și a tendinței de respectare strictă a ei. Educația juridică are o mare importanță, fiindcă anume din cauza încălcării legii condamnării au ajuns în locurile de detenție și mulți dintre ei, mai ales minorii, declară că, dacă ar fi cunoscut legea și consecințele încălcării ei, n-ar fi încălcat-o niciodată.

În instituțiile penitenciare sînt create de asemenea **consilii ale sectoarelor și ale penitenciarelor**, din care fac parte condamnați care sînt caracterizați pozitiv. Componenta consiliilor sus-numite se alege la adunările generale ale condamnaților ori ale reprezentanților lor și este aprobată de către șeful instituției. Consiliile sectoarelor și ale penitenciarelor își organizează lucrul conform planurilor acceptate la ședința consiliului și aprobate de șeful sectorului sau de cel al instituției. În componența consiliilor colectivelor se formează secții pe direcțiile principale ale activității lor: de profilaxie a delictelor; de producere; de instruire generală; de instruire profesională; de cultură fizică și sport; de activitate culturală; de sanitarie ș. a.

Deși au un anumit grad de independență, organizațiile de inițiativă ale condamnaților activează sub conducerea și controlul permanent al administrației penitenciarului. Hotărârile lor nu sînt valabile fără aprobarea șefului de sector sau al instituției. Ele pot îndeplini cu succes sarcinile puse în fața lor numai în cazul în care sînt organizate pe principiile strict determinate în lege și activează în limitele împuternicirilor stabilite.

Educația politico-ideologică a condamnaților se bazează pe ideologia trasată de Constituția RM, pe ideile umanismului și democrației. Condamnaților le sînt explicate ideile politice pe care

se bazează Constituția, trăsăturile de bază ale sistemului politic și economic al RM, ale structurii de stat, împuternicirile Parlamentului, Președintelui, Guvernului și ale altor instituții ale puterii de stat, direcțiile de bază ale politicii interne și externe a RM etc. Prin intermediul educației politico-ideologice, la condamnați se cultivă deprinderi de cultură politică, de orientare în evenimentele politice și de participare în viața politică.

Educația estetică are menirea de a familiariza condamnații cu marile realizări ale artei, a le trezi simțul aportului la dezvoltarea culturii umane și a responsabilității lor pentru păstrarea valorilor culturale și comportarea în societate.

Educația economică este orientată spre inițierea în principiile de bază ale funcționării economiei de piață și adaptării condamnaților la noile condiții economice.

Educația ecologică se bazează pe necesitatea unui comportament respectuos față de natură ca mediu firesc de habitacul al omului.

Concluzii. Dacă la început munca penitenciară avea rolul de a-l ține pe deținut permanent ocupat și de a-i epuiza energia, în decursul timpului munca a căpătat un scop educativ-formativ, discuția orientîndu-se spre întrebarea: *Care deținuți și în ce măsură sînt obligați la prestarea muncii penitenciare și în ce măsură deținuții au un drept la muncă?* De asemenea, s-a pus întrebarea: *În ce măsură deținuții au dreptul la prestarea muncii în comun sau în celulă?*

Desigur, în societatea noastră, această obligare la muncă este reglementată într-un spirit umanist. Munca condamnatului nu trebuie să ducă la epuizarea acestuia, nu trebuie să fie degradantă și nici arbitrară, dimpotrivă, ea trebuie să se desfășoare în condiții suportabile și raționale. În lege se prevede că „executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice

și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”. În mod deosebit trebuie accentuat faptul că la muncă sînt obligați numai condamnații apti de a lucra și că supunerea la muncă este precedată de un examen medical și alte asemenea măsuri.

Referințe bibliografice

1. Bălan A., Stănișor E., Mincă M. Penologie. București, 2003.
2. Carp S. Prevenirea criminalității penitenciare. Chișinău, 2004.
3. Florian Gh. Dinamică penitenciară. Reforma structurii interne. București, 1999.
4. R.Chiriță. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Culegere de hotărîri, 2005. București: Editura C.H.Beck, 2007.
5. Carp S., Osadci C., Rusu O. Drept execuțional penal. Chișinău, 2007.
6. Gheorghe F. Fenomenologie penitenciară. București, 2003.
7. Florea V., Florea L. Dreptul execuțional penal. Chișinău, 1999.

ELEMENTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE PRIMIRE A UNEI REMUNERAȚII ILICITE PENTRU ÎNDEPLINIREA LUCRĂRILOR LEGATE DE DESERVIREA POPULAȚIEI

Sergiu GAVAJUC,
doctorand ICJP al AȘM

SUMMARY

Conceptualization of the need to involve criminal liability in the sphere of the provision of services and works led to clarifying and defining the limits of this liability in order to target the implications of the legislature to improve the legal framework and uniformity of judicial practice liability criminal illicit receipt of a payment for the performance of works related to public service.

Keywords: compensation, remuneration, illicit, service of the population, employee, work, paper, enterprise, institution, organization, racketeering

REZUMAT

Conceptualizarea necesității implicării răspunderii penale în sfera prestării serviciilor și de executare a lucrărilor a generat clarificarea și precizarea limitelor acestei răspunderi juridice, în vederea direcționării implicațiilor legiitorului în scopul perfecționării cadrului normativ și uniformizarea practicii judiciare în materia răspunderii penale pentru primirea unei remunerații ilicite la îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

Cuvinte-cheie: recompensă, remunerație, ilicită, deservire a populației, salariat, lucrare, serviciu, întreprindere, instituție, organizație, extorcare.

Introducere. Domeniul de deservire a populației este unul complex și variat, fapt care impune mecanisme specifice și bine calculate de intervenție a mijloacelor juridice, în particular juridico-penale, în această sferă. Aceste relații sociale suportă modificări de la o etapă la alta de dezvoltare a societății, iar din perspectiva tendințelor de dezvoltare actuală a Republicii Moldova ele au fost conturate sub un alt unghi de vedere decît în trecutul nu prea îndepărtat.

Din aceste raționamente, pare a fi absurdă ideea de modificare a relațiilor sociale incidente răspunderii penale, fără a modifica însăși intervenția în cadrul acestor relații sociale.

Rezultate obținute și discuții. Conform art. 256 Cod penal al RM, infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este descrisă ca fiind primirea, prin extorcare, de către un salariat dintr-o întreprindere, instituție sau organizație, a unei remunerații sau a altor avantaje patrimoniale pentru îndeplinirea unor lucrări sau

pentru prestarea unor servicii în sfera comerțului, alimentației publice, transportului, deservirii sociale, comunale, medicale sau de altă natură, lucrări și servicii ce țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat.

Deci, elementul material al infracțiunii constă în acțiunea de primire de către un salariat a unei sume de bani sau a altor foloase [5, p. 130]. Unii autori ruși menționează că această faptă constă în primirea de la cetățeni, prin extorcare, a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației pentru realizarea altor acțiuni în domeniul comerțului, deservirii sociale, comunale, medicale, de transport ori din altă sferă de deservire a populației [6, p. 14].

Prin „primire” se are în vedere luarea în posesie a unui bun care se înmînează; încasarea unei sume de bani; acceptarea unui serviciu, privilegiu, avantaj etc. Pentru existența infracțiunii, nu interesează dacă făptuitorul primește remunerația direct sau indirect, prin intermediul unei alte persoane. Persoana interpusă trebuie să răspundă pentru complicitate la infracțiunea prevăzută de

art. 256 C. pen. al RM [2, p. 225; 4, p. 876].

După cum reiese din conținutul art. 256 C. pen. al RM, persoana care primește remunerația ilicită este o persoană fără funcție de răspundere (salariat), în limitele obligațiilor căruia intră executarea lucrărilor ori prestarea serviciilor. Sintagma utilizată în lege de „primire a unei remunerații pentru îndeplinirea unor lucrări sau prestarea unor servicii ce țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat” nu urmează a fi cercetată din punct de vedere textual, deoarece, în sensul primirii fizice, obiectul material al remunerației ilicite poate fi transmis și rudei solicitantului ori unui prieten, unui cunoscut al acestuia. Pentru componența infracțiunii în cauză, această circumstanță nu are o mare importanță, deoarece semnele vizate sînt exterioare componenței infracțiunii respective. Este important doar ca persoana să obțină o remunerație ilicită prin extorcere [1, p. 22].

Caracterul comisiv al infracțiunii pune în evidență primirea ca o obținere, o încasare de către persoana vinovată a diferitor bunuri materiale, ca supravaloare plății stabilite pentru îndeplinirea lucrărilor ori prestarea serviciilor [8, p. 51].

Astfel, V. B. Brovikov, V. A. Vladimirov și S. I. Nikulin indică asupra faptului că nu are importanță dacă această recompensă ilicită a fost primită pînă ori după îndeplinirea lucrării ori prestarea serviciului solicitat [8, p. 51].

În context, V. I. Kolosov și L. K. Malakov subliniază că remunerația are caracter ilicit și presupune un venit ilegal cu caracter patrimonial, nu este important timpul în care a fost primită această remunerație ilicită – pînă sau după realizarea acțiunii necesare clientului. Necesare este ca între primirea remunerației ilicite și săvîrșirea faptei să existe un raport causal nemijlocit [6, p. 15-16].

Nu are influență asupra clasificării elementului material forma primirii remunerației ilicite, însă obligatoriu este faptul ca această primire a recompensei patrimoniale pentru îndeplinirea lucrării ori

prestarea serviciului să poarte un caracter *illegal*. În viziunea noastră, caracterul *illegal* urmează a fi raportat la fapta prejudiciabilă comisă (elementul material al infracțiunii), dar nu la remunerație. Prin deducție logică, în cazul în care primirea unei remunerații este ilicită, este ilicit și însuși conținutul acestei remunerații.

Primirea ilegală a unei remunerații presupune pierderea de către o parte și obținerea de către cealaltă parte a unui cîștig material în sensul larg al cuvîntului, dar nu numai transmiterea și primirea fizică a banilor, a titlurilor de valoare ori a dreptului patrimonial. Este evident că nu are importanță caracterul relațiilor de natură juridico-civilă ale persoanei care oferă o asemenea remunerație. Ea poate transmite bunuri, valori materiale, alte beneficii cu caracter patrimonial, nefiind proprietarul real al acestora.

În toate formele descrise și în multe altele de primire a unei remunerații ilicite, în calitatea celui care oferă o asemenea remunerație apare persoana particulară, care acționează, de regulă, în interese personale. Însă, în practica judiciară au intervenit și cazuri în care persoana cu funcție de răspundere din cadrul unei întreprinderi de stat oferă o remunerație ilicită unei persoane fără funcție de răspundere (salariat) care aparține întreprinderii, ce execută lucrarea, adică primul acționează în interesele întreprinderii. V. K. Matveiciuk consideră că în acest caz nu se poate invoca prezența infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, deoarece legea indică că asemenea servicii trebuie să fie acordate populației, dar nu întreprinderii, instituției, organizației [1, p. 22-23].

Potrivit textului art. 256 C. pen. al RM, nu se pune accent pe destinatarul direct al acestor lucrări ori servicii, importante fiind: determinarea elementului material de primire a unei remunerații ori a altor avantaje patrimoniale, modul de acțiune – prin extorcere, sfera de incidență a acestor lucrări ori servicii – comer-

țul, alimentație publică, transport, deservire socială, comunală, medicală sau de altă natură [7]; legătura incidentă dintre limitele lucrărilor și serviciilor îndeplinite/prestate și limitele obligațiilor de serviciu ale salariatului.

Are o importanță deosebită problema vizând caracterul faptei care pune în mișcare îndeplinirea lucrării ori prestarea serviciului. Potrivit structurii tehnice a normei prevăzute de art. 256 C. pen. al RM, aceste acțiuni sînt dispuse în afara componenței de infracțiune. Nu are importanță, în acest sens, a executat persoana lucrarea, a prestat serviciul ori nu. Însă descoperirea caracterului faptelor corespunzătoare și a condiționării ei de obținerea unei remunerații ilicite este importantă pentru calificarea corectă a lor.

Normativul penal indică în mod expres la faptul că remunerația se primește „pentru îndeplinirea unor lucrări sau pentru prestarea unor servicii [...], lucrări și servicii ce țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat”. Persoana care extorcă o remunerație ilicită pentru îndeplinirea unei lucrări în ordinea unei activități individuale nu poate fi supusă răspunderii penale pentru primirea unei remunerații ilicite în vederea îndeplinirii lucrărilor legate de deservirea populației [1, p. 23].

Literatura de specialitate evidențiază premisa după care răspunderea penală pentru infracțiunea în cauză urmează să intervină doar cu condiția că remunerația ilicită a fost primită pentru îndeplinirea lucrărilor ori prestarea serviciilor legate de deservirea populației, care intră în cercul obligațiilor de serviciu ale vinovatului [8, p. 52-53]. În acest sens, considerăm că autorii V. B. Brovikov, V. A. Vladimirov și S. I. Nikulin au pus în evidență limitele obligațiilor ce intră în competența salariaților, dar nu momentul de consumare a infracțiunii, fiind posibilă identificarea infracțiunii și în formă atipică, consumarea fiind anterioară primirii propriu-zise a acestei remunerații ilicite [8, p. 53].

Din cele anunțate anterior reiese cu certitudine faptul că infracțiunea de primire a unei remunerații ilici-

te pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este manifestată prin forme active ale activității comportamentale a subiectului infracțiunii. Analiza practicii judiciare în această materie ne permite să evidențiem metodele principale ale acestei infracțiuni: a) extorcarea direct exprimată a remunerației pentru îndeplinirea lucrărilor ori prestarea serviciilor [1, p. 20; 8, p. 51] și b) extorcarea pe calea creării condițiilor necesare [1, p. 20; 6, p. 52].

În opinia autorului V. K. Matveiciuk, pot fi evidențiate principalele procedee de comitere a infracțiunii de asemenea gen, care pot fi clasificate în felul următor:

1) acțiuni care împiedică îndeplinirea lucrării ori prestarea serviciului în ordinea stabilită și în termenele indicate: invocarea lipsei lucrătorului care în fapt ar trebui să deservească teritoriul; stabilirea unui rînd fals pentru îndeplinirea lucrării ori prestarea serviciului concret; invocarea lipsei pieselor necesare, care, în fapt, există; tărăgănarea termenelor de executare a lucrărilor și prestare a serviciilor din motivele unui volum mare de lucru, alte motive inventate;

2) refuzul neîntemeiat de la îndeplinirea obligațiilor stabilite conform serviciului sau lucrării; refuzul de a îndeplini lucrarea ori de a presta serviciul din motivul unei ineficiențe pentru lucrător; refuzul de a îndeplini lucrarea ori de a presta serviciul din anumite motive inventate etc.;

3) crearea artificială ori folosirea anumitor obstacole ca temei pentru primirea remunerației ilicite; anunțarea unui rînd în cadrul întreprinderii, instituției, organizației etc. [1, p. 21].

Totuși, sistematizarea practicii judiciare pune la dispoziție trei forme de extorcare: 1. Cerința unei remunerații ilicite prin amenințarea cu săvîrșirea unor asemenea fapte, care intră în limitele atribuțiilor profesionale ale acestei persoane, prin care se pot cauza daune intereselor legitime ale persoanei (fiind caracteristică prezența cerinței directe, de a transmite această remunerație,

confirmată prin amenințarea de a cauza daune intereselor legitime ale persoanei. Lucrătorul din sfera de deservire a populației poate, în acest context, să amenințe atît cu săvîrșirea unor fapte ilegale în raport cu clientul, cît și prin abținerea realizării faptelor legale în adresa acestuia. În acest sens pot apărea ca exemple cazurile de cerere a remunerației ilicite prin amenințarea neîndeplinirii în termen a întregului ansamblu de lucrări legate de reparația apartamentului).

2. Crearea unor asemenea condiții, în mod intenționat, de către lucrătorul implicat în sfera de deservire a populației, în care acesta este impus de situație de a achita remunerația ilicită pentru evitarea unor consecințe nefaste în raport cu interesele sale legitime (se deosebește de prima printr-o variantă mult mai mascată de impunere din partea lucrătorului din sfera de deservire a populației: nu este prezentă cerința directă de a se achita remunerația ilicită și o amenințare directă de a cauza daune intereselor legitime ale clientului. Însă, persoana vinovată comite asemenea fapte – acțiuni ori inacțiuni – care pun clientul în situația de a alege: de a transmite o remunerație ilicită ori de a suporta o daună intereselor sale concrete, protejate prin lege. În calitate de exemplu, poate fi situația tărăgănării îndelungate și intenționate a îndeplinirii lucrării, prestării serviciului etc. [6, p. 17]). Și primei, și celei din urmă forme a extorcării îi este caracteristică constrîngerea (directă, deschisă ori indirectă, tacită) de a transmite remunerația ilicită.

3. Cerința lucrătorului din sfera de deservire a populației de a i se transmite remunerația ilicită în vederea satisfacerii cerinței legale a persoanei, pe care, în fapt, a fost obligat și a avut posibilitatea de a o realiza în mod real, nedepășind cercul împuternicirilor sale (constă în cerința persoanei vinovate de a i se transmite o remunerație ilicită pentru îndeplinirea solicitării legale a persoanei, dacă acțiunile care formează această solicitare intrau în cercul împuternicirilor și obligațiilor profesionale ale lucrătorului din sfera

de deservire și acesta a fost obligat de a le săvîrși și a putut să le execute fără depășirea limitelor acestor împuterniciri (de exemplu, cerința de a se achita plata pentru taxi în ambele direcții doar pentru deplasarea într-o singură direcție etc.). În esență, și în conținutul acestei ultime forme, deși nu este prezentă o amenințare directă de a încălca interesele ilegale ale clientului, este prezentă constrîngerea în variantă indirectă: dacă clientul nu este de acord de a oferi o remunerație ilicită, refuzul în îndeplinirea solicitării sale legale va determina încălcarea intereselor apărute de lege).

În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, această clasificare nu influențează asupra calificării faptei conform art. 256 C. pen. al RM, însă poate fi luată în vedere la individualizarea pedepsei [2, p. 225]. Lipsa însă a modului de acțiune prescris în cazul infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației – extorcarea – determină și lipsa infracțiunii în ansamblu [8, p. 52]; în lipsa extorcării în sensul descris anterior lipsește unul dintre semnele constitutive ale infracțiunii (semn obiectiv) și, în ansamblu, lipsă este componența de infracțiune.

Primirea prin extorcare a remunerației se realizează numai ca urmare a cedării în fața cererii insistente, a pretențiilor susținute din partea făptuitorului și înmănării, transmiterii banilor, bunurilor necuvenite, ca acțiune corelativă. Simpla pretindere sau acceptare a remunerației ilicite nu va constitui infracțiune prevăzută de art. 256 C. pen. al RM. În lipsa metodei de extorcare, primirea unei remunerații nu poate fi calificată în baza art. 256 C. pen. al RM [9]. În astfel de condiții, primirea unei remunerații ilicite poate atrage răspundere conform art. 315 C. con. al RM [10] – „primirea (luarea) în exercițiul funcțiunii de recompensă nelegitimă sau de folos material, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii” [2, p. 225-226; 4, p. 876].

Răspunderea penală pentru primirea unei remunerații ilicite la

îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației intervine doar cu condiția că această recompensă ilicită este primită pentru îndeplinirea lucrărilor și prestarea serviciilor care intră în cercul obligațiilor de serviciu ale salariatului. Or nu are importanță faptul dacă asemenea lucrări ori servicii erau îndeplinite/prestate de către salariat în mod permanent, provizoriu sau potrivit unei însărcinări speciale [8, p. 52-53]. Limitele acestor obligațiuni de serviciu reies din cadrul normativ în vigoare, contractele de muncă, instrucții, regulamente de activitate în cadrul acestor întreprinderi, instituții ori organizații implicate în procesul de deservire a populației, precum și din textul unor ordine, dispoziții date în scris ori verbal.

Din contextul premiselor anunțate anterior reiese că remunerația ilicită poate fi primită doar pentru îndeplinirea unor lucrări ori prestarea unor servicii care țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat. La examinarea problemei legate de primirea unei astfel de remunerații, legislația penală are în vedere această faptă în afara timpului comiterii ei. Corespunzător, ilegală va fi considerată oricare remunerație primită până la săvârșirea acestei acțiuni, precum și după realizarea ei [1, p. 23]. Infrațiunea poate fi comisă atât în cadrul întreprinderii, instituției, organizației care asigură deservirea populației (magazin, atelier, frizerie), cât și în apartamente, alte locuri ale clientului [6, p. 20].

Legea nu determină în interesele cărei persoane se comite acordarea remunerației ilicite. De regulă, figurează interesele personale, dar pot fi stabilite cazuri de acordare a remunerației ilicite în interesele persoanelor terțe. Dacă în primul caz interesul coincide cu avantajul persoanei, în cel de-al doilea caz interesul va fi un element component al acestui interes general.

În contextul normativului penal se recunoaște ilegală remunerația acordată persoanei care îndeplinește lucrarea ori prestează serviciul indiferent de faptul dacă va profita din urma acțiunilor eventuale comise persoana care acordă remunerația

ilicită, alte persoane ori un grup de persoane. Inevitabilitatea acestei concluzii este evidentă, deoarece în fiecare din cazurile enunțate sînt prezente atât semnele obiective, cât și cele subiective ale infrațiunii, adică este cazul unui atentat socialmente periculos asupra relațiilor sociale care asigură activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor din sfera de deservire a populației.

În cazul în care recompensa ilicită a fost primită prin extorcere, dar pentru îndeplinirea unor lucrări ori prestarea serviciilor care nu intră în cercul atribuțiilor de serviciu ale salariatului, infrațiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației lipsește [8, p. 53]. Deci, esențial este ca salariatul să „îndeplinească un act în virtutea funcției sale”, adică este vorba despre îndeplinirea unui act care intră în atribuțiile de serviciu ale salariatului, iar prin expresia *obligat în temeiul funcției sale* se înțelege că îndeplinirea actului constituie o îndatorire de serviciu a salariatului. Cu alte cuvinte, este vorba de îndeplinirea unui act întotdeauna licit și totodată obligatoriu pentru funcționar [11, p. 130].

Acțiunile persoanei care intră în limitele obligațiilor sale de serviciu și sînt condiționate de remunerația ilicită constituie un semn important și determinant al infrațiunii prevăzute de art. 256 C. pen. al RM. Or, în funcție de interpretarea termenilor utilizați în lege care vizează acțiunile ce intră în limitele obligațiilor de serviciu ale acestui salariat, se determină și limitele răspunderii penale. Determinarea succintă și precisă în lege a caracterului acțiunilor persoanei constituie un criteriu de stabilire a limitelor răspunderii pentru primirea unei remunerații ilicite la îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. După cum reiese din formularea normativă a acestui semn, este vorba despre funcțiile de serviciu ale persoanei, care intră în limitele competenței de serviciu generale.

Art. 256 C. pen. al RM stabilește răspunderea penală doar pentru fap-

tele care intră în limitele competenței de serviciu a persoanei. Stabilirea caracterului acțiunilor condiționate de remunerația ilicită în formularea prevăzută de art. 256 C. pen. al RM constituie, în mod evident, menționează V. K. Matveiciuk, o premisă corectă. Ea în mod corespunzător stabilește limitele răspunderii penale pentru primirea unei remunerații ilicite, constituind, ca esență, un criteriu al acestei răspunderi juridice. De asemenea, aceasta stabilește și orientează represiunea penală față de persoana care primește remunerații ilicite. Din cele constatate reiese faptul că dacă remunerația ilicită este extorcată pentru fapte ce nu intră în obligațiile de serviciu ale salariatului, atunci este lipsă componenta infrațiunii prevăzute de art. 256 C. pen. al RM [1, p. 24-25].

Pentru consumarea infrațiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este necesară stabilirea legăturii conexe dintre fapta de primire și acele acțiuni ale lucrătorului (salariatului) pentru care a fost transmisă această remunerație ilicită. Corelația în cauză poate avea caracter dublu: în primul rînd, primirea unei asemenea remunerații poate preceda săvârșirea acțiunilor; în al doilea rînd, remunerația poate fi primită după executarea anumitor lucrări și, în acest sens, îndeplinirea acțiunii de serviciu condiționează primirea remunerației.

Prezența corelației dintre activitatea de serviciu și recompensa patrimonială primită de la client constituie, reieșind din structura tehnico-juridică a normei penale, un semn obligatoriu. Din aceste considerente, dacă între primirea de către salariat a unei careva remunerații, în afara sursei primite în mod legal, și acțiunile sale, ce completează situația de serviciu, pe care putea să le comită doar datorită acestei situații, nu există o anumită legătură, dacă această remunerație se acordă nu pentru o lucrare ori un serviciu în ordinea obligațiilor de serviciu, ci din alte motive (relații de rudenie, prietenești etc.), în acest caz nu există o componentă a infrațiunii

de primire a remunerației ilicite. S. Brînză și V. Stati constată că, prin aplicarea metodei de extorcere, se lezează în mod evident libertatea psihică (morală) a persoanei (și relațiile sociale aferente), ca obiect juridic secundar al infracțiunii prevăzute de art. 256 C. pen. al RM. Este cunoscut, menționează S. Brînză și V. Stati, că prin „libertate psihică (morală) a persoanei” se înțelege puțința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a hotărî (de a dispune), în toate actele sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede de cuviință, deci după cum îi vor dicta conștiința, sentimentele și interesele sale. Prin urmare, subliniază autorii, în cazul extorcării se au în vedere numai acele interese amenințate ale victimei care au un caracter legitim, deci sînt interese ocrotite de lege [12, p. 50-55, citat după 2, p. 225].

Acțiunile persoanei care a comis primirea unei recompense ilicite prin extorcere, iar ulterior a însușit banii transmiși ca taxă pentru îndeplinirea lucrării ori pentru prestarea serviciului urmează a fi calificate după regulile concursului de infracțiuni – art. 256 și art. 191 C. pen. al RM. Primirea unei remunerații ilicite la inițiativa clientului, în lipsa semnelor extorcării, nu constituie infracțiune prevăzută de art. 256 C. pen. al RM. Această situație constituie, menționează S. Brînză, o problemă controversată a teoriei și a practicii penale. După cum anunță autorul citat, în general, așa-numitele „infracțiuni de corupție” cuprind unele fapte prevăzute în cap. XV și cap. XVI din Partea Specială a C. pen. al RM. Datorită naturii sale preponderent patrimoniale, infracțiunile de corupție comportă anumite similitudini cu faptele incriminate în cadrul cap. VI. Nu rareori, aceste similitudini generează controverse privind încadrarea juridică a unei sau a altei fapte penale [13, p. 107-108].

Printre principalele controverse se numără dilema calificării dobîndirii ilicite a foloaselor necuvenite: infracțiune de corupție sau infracțiune contra patrimoniului. Se are în vedere ipoteza în care o persoană

încearcă să transmită foloasele necuvenite (destinate unei persoane cu funcție de răspundere ori unei persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală) prin intermediul unui mijlocitor suspect. Acest mijlocitor trece foloasele necuvenite în folosul său, deoarece are tot temeiul să conteze pe faptul că și corupătorul (mituitorul) „nerealizat”, conștientizînd că a fost indus în eroare, probabil va încerca să-și recupereze banii, însă fără a face public cazul, deci fără a apela la organele de drept. Încercînd să cumpere favoarea unui factor de decizie, corupătorul (mituitorul) „nerealizat” violează grosolan normele morale și juridice. Din această cauză, el nu poate miza pe recăpătarea legală a banilor săi, fără riscul de a fi tras la răspundere penală pentru tentativa de corupere activă (art. 27 și 325 C. pen. al RM) sau tentativa de dare de mită (art. 27 și 334 C. pen. al RM) [13, p. 107-108].

Concluzii:

1. Etapa actuală de evoluție a economiei naționale este caracterizată de dezvoltarea complexă și dinamică a sferei de deservire. Prin intermediul acestui domeniu al economiei naționale se tinde de a soluționa un șir de probleme sociale legate nemijlocit de asigurarea necesităților tot mai mari ale populației prin intermediul unei varietăți de servicii.

2. Identificarea unor forme și metode noi de reglementare a sferei de deservire constituie o prioritate iminentă, pentru că numai prin asigurarea acestor elemente ale economiei naționale se va putea decide nivelul de eficiență a sistemului economic în ansamblu. Cu toate acestea, sfera de deservire a populației se manifestă ca un complex de elemente economice componente, care este orientat spre asigurarea bunăstării populației în ansamblu și a fiecărei persoane în parte.

3. Operînd cu descrierea laturii obiective a infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite, urmează a fi stabilite momentele legate de: semnele ce caracterizează fapta – primi-

rea unei remunerații ilicite; semnele ce caracterizează particularitățile acțiunilor persoanei, pentru comiterea cărora se oferă remunerația ilicită; conexiunea dintre primirea unei remunerații ilicite și faptele persoanei pentru care se oferă o remunerație ilicită; momentul consumării infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

4. Extorcarea de bunuri sau bani în calitate de remunerație ilicită constă în cererea insistență a acestora de către făptuitor pentru îndeplinirea unor lucrări sau pentru prestarea unor servicii în sfera comerțului, alimentației publice, deservirii sociale, comunale, medicale, a transportului sau de altă natură, lucrări și servicii ce țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat (lucrător).

5. Legea nu determină în interesele cărei persoane se comite acordarea remunerației ilicite. De regulă, figurează interesele personale, dar pot fi stabilite cazuri de acordare a remunerației ilicite în interesele persoanelor terțe.

6. Caracterul obligațiilor de serviciu ale funcționarului este altul (reprezintă o autoritate de stat, publică) în raport cu cele ale lucrătorului (salariatului) – subiect al infracțiunii din art. 256 C. pen. al RM – care sînt de natură comercială, privată.

Referințe bibliografice

1. Матвейчук В.К. Уголовно-правовая борьба Органов Внутренних Дел с получением незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения (вопросы квалификации). Учебное пособие. Киев: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1989. 72 с.

2. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: USM, 2011. 1324 p.

3. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, nr. 985-XV. În: MO, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195. <http://lex.justice.md/index.php?action=>

view&view=doc&id=331268. Vizitat: 25.01.2014.

4. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Ediția I. Cond. științ. M. Poalelungi. Chișinău: Asociația Judecătorilor din Moldova, 2013. 1192 p.

5. Dongoroz V., Fodor I., Kahane S. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. IV. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 932 p.

6. Колосов В. И., Малаков Л. К. Ответственность за поборы и нарушение правил торговли. Горький: МВД СССР, 1983. 63 с.

7. Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Казахстан (Особенная часть). <http://law.delovomir.kz/laws/view/2917/1/page:28>. Vizitat: 26.01.2014.

8. 9. Бровиков В.Б., Владимиров В.А., Никулин С.И. Квалификация хозяйственных преступлений, расследуемых органами внутренних дел. Под редакцией В.А. Владимирова. Москва: Московская специальная средняя школа милиции МВД СССР, 1988. 70 с.

9. 13. Antoniu G. Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat). București: Editura Societății Tempus, 1995. 316 p.

10. 14. Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008, nr. 218. În: MO, 16.01.2009, nr. 3-6, art. 15. <http://lex.justice.md/md/330333/>. Vizitat: 25.01.2014.

11. 15. Dongoroz V., Fodor I., Kahane S. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. IV. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 932 p.

12. 16. Moscalciuc I. Latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute de art. 254-256 CP RM. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 7, p. 50-55.

13. 17. Brînză S. Dobîndirea ilicită a foloaselor necuvenite: faptă contra patrimoniului sau faptă de corupție?, p. 107-113. În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, 2004, 274 p. http://transparency.md/Docs/2004/2004_conferinta.pdf. Vizitat: 26.01.2014.

Recenzent:

Viorel V. BERLIBA,
dr. hab. în drept, conf. univ.

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В ОБЛАСТИ ЭНЕРГЕТИКИ И ЖИЛИЩНО- КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

В. ЧЕРБА,

доктор права, и.о. доцента, проректор Европейского
университета Молдовы

SUMMARY

In its submission the author examines one of the most vital issues of our society - the administrative responsibility for violations in the field of energy and housing and communal services.

In the popular, accessible to any user form author presents particular application of the administrative responsibility for violations in the field of energy and housing and communal services.

Keywords: energy, electricity, thermal energy, heat, administrative liability, penalty, customers, suppliers.

* * *

В представленном материале автор рассматривает одну из самых жизненно важных проблем нашего общества - административную ответственность за правонарушения в области энергетики и жилищно-коммунального хозяйства.

В популярной, доступной для любого потребителя форме автор излагает особенности применения административной ответственности за правонарушения в области энергетики и жилищно-коммунального хозяйства.

Ключевые слова: энергетика, электроэнергия, тепловая энергия, теплоснабжение, административная ответственность, штраф, потребитель, поставщик.

Актуальность данной темы обусловлена несовершенством норм Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее - КоП РМ) № 218-XVI от 24 октября 2008 года, которым предусмотрена административная ответственность за правонарушения в области энергетики и жилищно-коммунального хозяйства [1]. В частности, Главой X Книги Первой КоП РМ не установлена административная ответственность за несанкционированное отключение тепловой энергии и природного газа, а также за незаконный отказ в подключении потребителем к системе теплоснабжения.

Изложение основного материала. Статья 161 КоП РМ устанавливает административную ответственность за несанкционированное отключение

электроэнергии. Однако административная ответственность за несанкционированное отключение тепловой энергии и природного газа не установлена, хотя таких нарушений немало.

Согласно части (10) ст. 42 закона РМ «О тепловой энергии и продвижении когенерации» № 92 от 29 мая 2014 года нарушение положений частей (7), (8) и (9) ст. 42 влечет наказание в соответствии с КоП РМ [2].

Части (7) и (9) ст. 42 закона РМ «О тепловой энергии и продвижении когенерации» устанавливают условия и порядок отключения от системы коллективного теплоснабжения.

Серьезные недостатки имеет ст. 180 КоП РМ, устанавливающая административную ответственность за нарушение жилищного законодательства.

Ответственность за правонарушения в области энергетики и жилищно-коммунального хозяйства установлена ст. 161-173 и 180 КоП РМ.

Согласно ст. 161 КоП РМ несанкционированное отключение установки потребителя от электросети, за исключением случаев, когда такие действия осуществляются для обеспечения безопасности жизни людей, а также аварийных или форс-мажорных (чрезвычайных) ситуаций, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере до 25 условных единиц и на должностных лиц в размере до 50 условных единиц.

Порядок поставки и использования электроэнергии установлен:

1. Законом РМ «Об энергетике» № 1525-ХІІІ от 19.02.1998 года [3];

2. Законом РМ «Об электроэнергии» № 124-ХVІІІ от 23.12.2009 года [4];

3. Положением о поставке и использовании электрической энергии, утвержденным постановлением Административного совета Национального Агентства по регулированию в энергетике (далее - НАРЭ) № 393 от 15.12.2010 года [5].

Ответственность за данное правонарушение несут физические лица, достигшие возраста 18 лет, и должностные лица, т.е. лица, указанные в части (6) ст. 16 КоП РМ.

Согласно части (2) ст. 34 КоП РМ размер штрафа для физических лиц устанавливается в пределах от 1 до 150 условных единиц, а для должностных лиц – от 10 до 500 условных единиц.

Согласно ст. 162 КоП РМ несанкционированное отключение установки потребителя от электросети, за исключением случаев, когда такие действия осуществляются для обеспечения безопасности жизни людей,

а также аварийных или форс-мажорных (чрезвычайных) ситуаций, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере до 25 условных единиц и на должностных лиц в размере до 50 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 37 КоП РМ неоплачиваемый труд в пользу общества состоит в привлечении правонарушителя – физического лица в свободное от основной работы или учебы время к работам, определенным органом местного публичного управления.

Согласно части (2) ст. 37 КоП РМ неоплачиваемый труд в пользу общества назначается на срок от 10 до 60 часов и отбывается от 2 до 4 часов в день. В случае неработающего правонарушителя, не занятого в основной деятельности или учебой, по его просьбе или с его согласия наказание может отбываться до 8 часов в день.

Следовательно, за правонарушение, предусмотренное ст. 162 КоП РМ, налагается штраф в размере от 1 до 50 условных единиц или неоплачиваемый труд в пользу общества на срок от 10 до 60 часов.

Предложение. Полагаем, что такое правонарушение должно влечь штраф в размере от 10 до 70 условных единиц.

Согласно ст. 163 КоП РМ нарушение утвержденных Правительством Правил охраны электрических сетей напряжением свыше 1000 вольт, создавшее угрозу перерыва в обеспечении потребителей электроэнергией, вызвавшее повреждение электрических сетей или причинение иного ущерба национальной экономике, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере до 50 условных единиц и на должностных лиц в размере до 100 условных единиц.

Согласно ст. 164 КоП РМ несанкционированное использо-

вание электроэнергии, тепловой энергии или газа в целях получения прибыли, нарушение потребителями правил использования электроэнергии, тепловой энергии или газа влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 75 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 400 до 500 условных единиц с лишением во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Порядок поставки и использования электроэнергии установлен законами РМ «Об энергетике» и «Об электроэнергии», а также Положением о поставке и использовании электрической энергии.

Поставка тепловой энергии регулируется законом РМ «О тепловой энергии и продвижении когенерации».

Согласно части (1) ст. 40 закона РМ поставка тепловой энергии осуществляется только на основании договора о поставке тепловой энергии, заключенного между теплоэнергетическими единицами или между теплоэнергетической единицей и потребителем тепловой энергии.

Поставка и использование природного газа регулируется:

1. Законом РМ «Об энергетике» № 1525-ХІІІ от 19.02.1998 г.

2. Законом РМ «О природном газе» № 123-ХVІІІ от 23.09.2009 г. [6].

3. Положением о поставке и использовании природного газа, утвержденным постановлением Административного совета НАРЭ № 415 от 25.05.2011 [7].

Ответственность за это правонарушение несут физические лица, достигшие возраста 18 лет, должностные лица и юридические лица, являющиеся потребителями.

Согласно ст. 2 закона РМ «О

публичных службах коммунального хозяйства» № 1402-Xv от 24.10.2002 года потребитель – физическое или юридическое лицо, пользующееся публичными услугами коммунального хозяйства на основе договора, заключенного с поставщиком [8].

Юридические лица несут административную ответственность в соответствии с частью (1) ст. 17 КоП РМ, согласно которой ответственности за правонарушение подлежит юридическое лицо, за исключением органов публичной власти и публичных учреждений, в случаях, предусмотренных КоП РМ, по деяниям, совершенным от его имени или в его интересах его органами или их представителями, при соответствии одному из следующих условий:

а) это лицо виновно в невыполнении или ненадлежащем выполнении положений закона, устанавливающих обязанности или запреты на осуществление определенной деятельности;

б) это лицо виновно в осуществлении деятельности, не соответствующей его учредительным документам или заявленным целям;

с) деяние, причинившее или создавшее угрозу причинения ущерба в значительном размере другому лицу, обществу или государству, было совершено в интересах этого лица, было допущено, санкционировано, одобрено, использовано его уполномоченным органом или должностным лицом.

Согласно ст. 165 КоП РМ необоснованный отказ потребителя в разрешении доступа к измерительному оборудованию влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 30 условных единиц, на должностных лиц в размере от 100 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 150 до 200 условных единиц.

Под потребителями в данном случае понимаются и физические, и юридические лица.

Согласно ст. 166 КоП РМ эксплуатация газоиспользующих установок без разрешения органов государственного надзора за использованием газа влечет наложение штрафа в размере от 30 до 50 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 20 до 40 часов.

Согласно ст. 167 КоП РМ умышленное повреждение газопроводов и их оборудования при производстве работ влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 60 условных единиц и на должностных лиц в размере от 70 до 100 условных единиц.

Согласно ст. 168 КоП РМ нарушение законодательства в охранной зоне магистрального газопровода влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 60 условных единиц и на должностных лиц в размере от 70 до 100 условных единиц со сносом строений и раскорчевкой деревьев и кустарников собственником или в принудительном порядке органами местного публичного управления за счет собственника.

Согласно ст. 169 КоП РМ нарушение обладателем лицензии норм осуществления лицензированных видов деятельности в области энергетики, выражающееся в:

а) отказе позволить осуществление контроля, проведение проверок и инспекций, установленных регулирующим органом, или воспрепятствовании их осуществлению регулирующим органом;

б) непредставлении в срок сведений/информаций, запрошенных регулирующим органом, либо представлении недо-

стоверных или неполных сведений/информаций;

с) необоснованной задержке подключения установок новых потребителей к электрической/газовой сети или повторного подключения установки потребителя к электрической/газовой сети;

д) неправильном применении регулирующих тарифов на электроэнергию и газ или применении платежей за оказание дополнительных услуг, не утвержденных/не согласованных с регулирующим органом;

е) необоснованном отказе заключить договор о поставке, распределении или передаче электроэнергии или газа;

ф) несоблюдении норм и правил развития электрических или газовых сетей;

г) неуведомлении потребителя или несоблюдении срока уведомления потребителя о планируемых приостановках и ограничениях поставки электроэнергии или газа;

h) несоблюдении правил периодической проверки измерительного оборудования бытового потребителя;

и) необоснованном отключении установки потребителя от электрической/газовой сети или необоснованном прекращении поставки электроэнергии или газа потребителю;

ж) необоснованном отказе в выдаче заключения о подключении к электрической/газовой сети;

к) несоблюдении правил, относящихся к качеству, в лицензированных видах деятельности;

л) нарушении правил торговли, осуществлении без лицензии лицензируемых видов деятельности или делегировании лицензированных полномочий и функций третьему лицу, не обладающему лицензией на такие полномочия и функции;

m) неосуществлении в срок мер, установленных решениями или постановлениями регулирующего органа, или невыполнении в установленный срок положений предписания об устранении нарушений, констатированных регулирующим органом;

n) несоблюдении технических норм эксплуатации электрических/газовых сетей, установок по производству энергии и топлива, установок по складированию и хранению топлива, могущем привести к снижению надежности и качества поставки

o) несоблюдении других условий, установленных в лицензиях на осуществление видов деятельности в области энергетики, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 500 условных единиц и на юридических лиц в размере от 300 до 500 условных единиц.

Статья 169 КоП РМ предусматривает административную ответственность за нарушение норм осуществления лицензированных видов деятельности в области энергетики.

Вывод. Необходимо учитывать, что ст. 169 КоП РМ распространяется только на энергетические предприятия.

К другим предприятиям, осуществляющим деятельность без лицензии, применяется административная ответственность установленная пунктом 4 ст. 10 закона РМ «О предпринимательстве и предприятиях» № 845-XII от 03.01.1992 года, согласно которому за осуществление деятельности без лицензии или осуществление деятельности, запрещенной на территории Республики Молдова, а также разрешенной исключительно государственным предприятиям, налоговые органы, Лицензионная палата или другой упол-

номоченный выдавать лицензии орган налагают штраф в размере полученного в результате такой деятельности валового дохода от реализации [9].

Установленный пунктом 4 ст. 10 закона РМ «О предпринимательстве и предприятиях» штраф применяется только за осуществление деятельности без лицензии предприятиями, которые не относятся к энергетическим предприятиям, производящим или поставляющим электрическую и тепловую энергию, поставляющим воду или природный газ. К вышеуказанным предприятиям применяется административная ответственность, установленная пунктом 1) ст. 190 КоП РМ, согласно которому нарушение правил торговли, осуществление без лицензии лицензируемых видов деятельности или делегировании лицензированных полномочий и функций третьему лицу, не обладающему лицензией на такие полномочия и функции, влечет наложение штрафа от 300 до 500 условных единиц.

Согласно части (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года в случае противоречия между нормами общего и нормами специального закона, применяются нормы специального закона.

Вывод. Следовательно, административная ответственность за осуществление лицензируемых видов деятельности без лицензии, установленная ст. 169 КоП РМ, применяется только к энергетическим предприятиям. Ответственность, установленная пунктом 4 ст. 10 ст. 10 закона РМ «О предпринимательстве и предприятиях» применяется только к другим предприятиям, которые не являются энергетическими предприятиями.

Правонарушения, предусмотренные ст. 108, 161-169 КоП

РМ, констатирует Национальное Агентство по регулированию в энергетике.

Констатировать правонарушения, предусмотренные статьями 108, 161–168, и составлять протоколы вправе должностные лица энергетических предприятий, уполномоченные Национальным агентством по регулированию в энергетике.

Протоколы о правонарушениях передаются указанными в части (2) лицами для рассмотрения в административную комиссию.

Констатировать правонарушения, предусмотренные статьей 169, и составлять протоколы вправе специалисты и начальники подразделений, уполномоченные Национальным агентством по регулированию в энергетике.

Протоколы о правонарушениях передаются указанными в части (4) лицами для рассмотрения по существу в компетентную судебную инстанцию.

Согласно части (1) ст. 170 КоП РМ Несанкционированное (без наличия технических условий от поставщика) подключение к системе водоснабжения и канализационной системе влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 75 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 450 условных единиц.

Согласно абзацу 10 ст. 4 закона РМ «О публичной услуге водоснабжения и канализации» № 303 от 13.12.2013 года *незаконное подключение* – самовольное подключение физическими или юридическими лицами внутренних установок водоснабжения и/или канализации к публичной системе водоснабжения и/или канализации [10].

Согласно абзацу 13 ст. 4 этого закона несанкционированным подключением считается

подключение внутренних установок водоснабжения и/или канализации к системе водоснабжения и/или канализации оператора в обход счетчика или с вмешательством в функционирование счетчика, нарушением правил пользования публичной услугой водоснабжения и канализации, а также в отсутствие договора на предоставление публичной услуги водоснабжения и канализации.

Согласно части (2) ст. 170 КоП РМ подключение к системе водоснабжения и канализационной системе с нарушением технических условий влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 25 до 50 условных единиц, на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц.

Нарушение технических условий при подключении к системе водоснабжения и канализационной системе наказывается менее строго, чем подключение к этим системам без технических условий.

Согласно ст. 171 КоП РМ умышленное повреждение системы водоснабжения и канализационной системы при производстве работ влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 60 условных единиц и на должностных лиц в размере от 70 до 100 условных единиц.

К ответственности за это правонарушение не привлекаются юридические лица, хотя чаще всего подобные нарушения допускаются юридическими лицами.

Предложение. Предлагаем, что ст. 171 КоП РМ следует дополнить словами: «и на юридических лиц в размере от 100 до 300 условных единиц».

Согласно ст. 172 КоП РМ строительство и размещение

различных объектов в зонах защиты водопроводных сетей, установок водоснабжения и канализационных установок, узурпация земельных участков в зонах защиты водопроводных и канализационных сетей влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 30 до 50 условных единиц, на должностных лиц - в размере от 50 до 100 условных единиц и на юридических лиц - в размере от 200 до 300 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 25 закона РМ « 303 от 13 декабря 2013 года «О публичной услуге водоснабжения и канализации» объекты публичной системы водоснабжения и канализации обладают повышенным уровнем опасности. Для обеспечения их надежной эксплуатации устанавливаются охранные зоны. Порядок разграничения этих зон, их размер и режим регулируются нормативными актами, утвержденными компетентными органами.

Согласно ст. 398 КоП РМ дела о правонарушениях, предусмотренных статьями 62, 75, 76, 92, 108, 161–168, 170–175, 180, 181, 227 рассматривают административные комиссии.

Согласно части (1) ст. 417 КоП РМ правонарушения, предусмотренные статьями 170–175, 180 КоП РМ, устанавливаются публичными службами коммунального хозяйства.

Согласно ст. 2 закона РМ «О публичных службах коммунального хозяйства» № 1402-XV от 24.10.2002 года публичные службы коммунального хозяйства - это вышедшие из подчинения органам центрального публичного управления и сформированные как независимые хозяйственные структуры с собственным имуществом, которые функционируют в соответствующих административно-территориальных единицах.

Согласно части (2) ст. 417 КоП РМ констатировать правонарушения и составлять протоколы вправе начальники управлений публичных служб коммунального хозяйства и их заместители, главные и ведущие специалисты жилищно - коммунального хозяйства.

Согласно части (3) ст. 417 КоП РМ протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения в административную комиссию.

Согласно ст. 173 КоП РМ несанкционированное отключение потребителей от системы водоснабжения и канализационной системы влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 25 условных единиц и на должностных лиц в размере 50 условных единиц.

Отключение потребителей допускается только в случаях, предусмотренных ст. 23 закона РМ «О публичной услуге водоснабжения и канализации»

Предложение. Полагаем, что ст. 173 КоП РМ следует дополнить, установив также ответственность юридических лиц, поскольку услуги водоснабжения и канализации отказывают юридические лица.

Административная ответственность должностных лиц за эти правонарушения практически не применима, т.к. руководящие работники организаций, оказывающих услуги водоснабжения и канализации не подпадают под действие части (6) ст. 16 КоП РМ.

Часть 960 ст. 16 КоП РМ гласит: «Должностное лицо (лицо, наделенное на государственном предприятии, в учреждении, организации, центральном или местном органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными

правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно - распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных настоящим кодексом, в случае:

а) умышленного использования своих полномочий в отступление от служебных обязанностей;

б) явного превышения предоставленных законом прав и полномочий;

в) неисполнения или ненадлежащего исполнения служебных обязанностей».

По прямому смыслу части (6) ст. 16 КоП РМ должностными лицами не являются руководящие работники муниципальных предприятий и тем более частных предприятий.

Согласно части (2) ст. 179 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее - ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года муниципальные предприятия создаются и наделяются имуществом органами местного публичного управления [10].

Согласно части (1) ст. 123 Уголовного кодекса Республики Молдова (далее - УК РМ) № 985-XV от 27.04.2002 года под должностным лицом понимается лицо, наделенное в государственном предприятии, учреждении, организации (их подразделении) либо в предприятии, учреждении, организации (их подразделении) органов местного публичного управления, постоянно или временно, в силу закона, по назначению, по выбору или в силу отдельного поручения определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно-распорядительного либо организационно-хозяйственного характера [12].

Вывод. Следовательно, руководящие работники муниципальных предприятий, с точки зрения Уголовного кодекса, являются должностными лицами.

Предложение. Полагаем, что часть (6) ст. 16 КоП РМ следует дополнить, включив в неё руководящих работников муниципальных и частных предприятий, что будет способствовать увеличению доходов государственного бюджета и предотвращению правонарушений.

Согласно ст. 174 КоП РМ умышленное повреждение приборов учета потребления питьевой воды и объема сбрасываемых отработанных вод в публичную систему канализации влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 30 до 50 условных единиц, на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц.

Данное правонарушение может быть совершено только умышленно.

Согласно части (2) ст. 14 КоП РМ правонарушение признается совершенным умышленно, если совершившее его лицо осознавало, что его действие или бездействие может нанести вред, предвидело последствия нанесения вреда, желало или сознательно допускало наступление этих последствий.

Согласно ст. 175 КоП РМ представление неверных сведений о потреблении питьевой воды и объеме сброса отработанных вод в публичную систему канализации влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 30 до 50 условных единиц, на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц и на юридических лиц в размере от 100 до 200 условных единиц.

Согласно ст. 176 КоП РМ необеспечение свободного до-

ступа представителя поставщика услуг водоснабжения и канализационных услуг в жилища и на территорию хозяйствующих субъектов для осуществления законных проверок функционирования внутренних систем водоснабжения и канализации, снятия показаний приборов учета водопотребления, осуществления работ по эксплуатации приборов учета влечет предупреждение или наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 40 условных единиц и предупреждение или наложение штрафа на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц.

Согласно ст. 17 закона РМ № 303 от 13.12.2013 года «О публичной услуге водоснабжения и канализации», который вступил в силу с 14.09.2014 года, потребитель обязан:

а) соблюдать условия заключенного договора и положения законодательных и других нормативных актов в данной области;

б) предоставлять оператору данные и документы, необходимые для заключения или перезаключения договора о предоставлении публичной услуги водоснабжения и канализации;

в) эксплуатировать и содержать в хорошем состоянии внутренние установки водоснабжения и канализации, находящиеся в его управлении, в соответствии с нормативно-техническими документами, своевременно устранять аварии и утечку воды в собственных сетях;

г) обеспечивать целостность водометров и поставленных на них пломб;

д) обеспечивать доступ персонала оператора для снятия показаний водометра, представления его к метрологической проверке, проверки его целостности и целостности поставлен-

ной пломбы, а также для отключения внутренних установок водоснабжения и канализации потребителя в случаях, предусмотренных законодательными и другими нормативными актами в данной области;

f) обеспечивать доступ персонала оператора к публичным сетям водоснабжения и канализации, расположенным на территории потребителя, для осуществления работ по вмешательству и реконструкции;

g) оплачивать в установленные сроки счета-фактуры за предоставленную публичную услугу водоснабжения и канализации;

h) использовать воду рационально и без обмана;

i) не осуществлять несанкционированные подключения к публичной системе водоснабжения и канализации;

j) не сбрасывать в публичную канализационную систему вещества, запрещенные действующими нормативными актами, и вещества, которые могут вызвать аварию в публичных сетях или повлиять на функционирование установок по очистке сточных вод;

к) сохранять чистоту и содержать в надлежащем состоянии расположенный на его собственности смотровой колодец, в котором установлен счетчик.

Нарушение этой обязанности влечет административную ответственность.

К правонарушениям в области энергетики следует отнести, по нашему мнению, и правонарушение, предусмотренное ст. 108 КоП РМ, согласно которой несанкционированное подключение к источникам электроэнергии, теплоэнергии или газовым источникам влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 100 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 400 условных единиц.

Административная ответственность за нарушения жилищного законодательства установлена частями (1)- (?) ст. 180 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 180 КоП РМ нарушение правил постановки на учет лиц, пользующихся правом на улучшение жилищных условий из фонда социального жилья, а также нарушение порядка снятия с учета и предоставления жилья лицам, относящимся к этой категории, несоблюдение установленных сроков поселения жильцов в жилища влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Вывод. Полагаем, что данная норма практически утратила силу, т.к. органы местного публичного управления и предприятия не имеют свободных жилых помещений.

Согласно части (2) ст. 180 КоП РМ нарушение порядка распределения жилья из фондов маневренного жилья, общежитий и приютов влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 200 условных единиц.

Вывод. Полагаем, что эта норма имеет ограниченное применение.

Согласно части (3) ст. 180 КоП РМ нарушение положений законодательства о сроках заключения договоров имущественного найма между нанимателем и собственником жилья влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 50 условных единиц и на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Предложение. Полагаем, что административную ответственность за нарушение сроков заключения договоров имущественного найма следует отменить, т.к. это правонарушение имеет небольшую степень социальной опасности.

Согласно части (4) ст. 180 КоП РМ несоблюдение правил

и норм использования, технического обслуживания и санитарного содержания жилья, помещений и установок общего пользования и земель, прилегающих к жилым домам, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Согласно части (5) ст. 180 КоП РМ нарушение условий договора имущественного найма влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц и на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц.

Предложение. Полагаем целесообразным отменить часть (5) ст. 180 КоП РМ, т.к. нарушение условий договора влечет применение гражданской ответственности в виде пени и т.п.

Согласно части (6) ст. 180 КоП РМ неосуществление в течение 6 последовательных месяцев платежей за услуги по техническому обслуживанию жилого дома, за другие коммунальные и некоммунальные услуги, невнесение квартплаты влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 50 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на юридических лиц – собственников жилых помещений в жилом доме в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Предложение. Полагаем необходимым отменить часть (6) ст. 180 КоП РМ, т.к. главной причиной неоплаты коммунальных услуг является низкий уровень жизни большинства населения Республики Молдова.

За неоплату коммунальных услуг в установленные сроки гражданскими законами предусмотрены санкции в виде пени. Применение административной ответственности за неосуществление коммунальных платежей ухудшает и без того неблагоприятное финансовое положение пенсионеров, получающих пенсии в размере 700-9000 леев, и лиц, получающих невысокие зарплаты.

Согласно части (7) ст. 180 КоП РМ нарушение порядка избрания управляющего жилищным фондом влечет предупреждение или наложение штрафа на физических лиц в размере 20 условных единиц и на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц.

Согласно части (8) ст. 180 КоП РМ нарушение норм, касающихся учреждения, реорганизации или ликвидации ассоциации собственников приватизированного жилья или ассоциации собственников в кондоминиуме, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Данная норма практически не применяется, несмотря на то, что многие общества владельцев приватизированных квартир были созданы незаконно, в том числе и без согласия большинства жителей домов.

Согласно части (9) ст. 180 КоП РМ нарушение условий и сроков передачи земель, при-

легающих к жилым домам, в управление ассоциаций собственников в кондоминиуме, ассоциаций собственников приватизированного жилья или жилищно-строительных кооперативов влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 300 условных единиц.

Согласно части (10) ст. 180 КоП РМ необоснованный отказ в составлении актов о переводе жилого дома с баланса управляющего на баланс ассоциации собственников в кондоминиуме или ассоциации собственников приватизированного жилья и нарушение после официального обращения руководящих органов ассоциации 30-дневного срока для принятия решения о переводе жилого дома с одного баланса на другой влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере 300 условных единиц.

Согласно части (11) ст. 180 КоП РМ уклонение сторон от заключения договоров об оказании услуг коммунального и некоммунального хозяйства в жилом фонде в сроки и на условиях, установленных законодательством, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Предложение. Предлагаем отменить часть (11) ст. 180 КоП РМ, т.к. любая из сторон может

обратиться в суд с иском о понуждении другой стороны к заключению договора. поэтому устанавливать штрафы за уклонение потребителей от заключения договоров негуманно и противоречит идее правового государства.

Литература:

1. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
2. Официальный монитор РМ № 178-184 от 11.07.2014 г.
3. Официальный монитор РМ № 50-51 от 04.06.1998 г.
4. Официальный монитор РМ № 23-24 от 19.02.2010 г.
5. Официальный монитор РМ № 59-62 от 15.04.2011 г.
6. Официальный монитор РМ № 23-24 от 12.02.2010 г.
7. Официальный монитор РМ № 131-133 от 12.08.2011 г.
8. Официальный монитор РМ № 14-17 от 07.02.2003 г.
9. Монитор Парламента № 2 от 28.02.1994 г.
10. Официальный монитор РМ № 60-65 от 14.03.2014 г.
11. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
12. Официальный монитор РМ № 72-74 от 14.04.2009 г.